

A.M. FREDRO
MONITA POLITICO MORALIA
et
ICON INGENIORUM

VESALIÆ
impensis IACOBI à WESEL
ANNO 1700

ANDREÆ MAXIMILIANI FREDRO

Castellani Leopoliensis

MONITA POLITICO-MORALIA ET ICON INGENIORUM.

Editio Nova.

(o)

VESALIÆ,
Impensis JACOBI à WESEL,
Et prostant Amstelodami,
Apud JOHANNEM WOLTERS,
Anno M. DCC.

.11 [illegible]

Author Lectori Salutem.

PRomptius (credo) ſuccenſebis, pro intuitu Operis, quàm laudabis Scriptum, LECTOR. Confuſum ajes, quia non in materias combinatum, verùm ſtudiosè conciſum, opere deſultorio ſparſum, membratim diſtractum. Non diffiterer ingenue defectum, ſi aliter facere potuiſ-

ſem, verum quot monita, tot rerum diverſarum habes arcana; Forte vero videbuntur aliqua, inani ſtudio repetita, bis, terque ſi releges, ſenſum & verba ponderabis, novum guſtum ut capias, exinde longe videbis à ſemet diverſa, aut rem in melius explicantia. Carior (utique ſpero) tibi obveniet horum lectio; quo mihi operoſior venit ſcriptio, non enim novennio (quod vulgo ajunt) preſſa, ſed bis novenni opera limata, trutinata. Domeſticorum monitorum loco, hæc mihi (ſecretiori calamo) ſenſim cepi dudum annotare, crevit (per agnitos cominus, publice pri-

privatimque errores) ab experientia, & adjectione diurna, opus, cur improbes: si fidenter profero in palam, & Catholica charitate, tibi quoque non obfuturum communico, casta sobriaque mente præsertim legendum: Dabis aliquid pro nævo: lubens acceptabo, quid enim nostrum in orbe perfectum? & vita, & scripta, credo non sunt prorsus errore vacua. Parces LECTOR facilè, mihi homini ipse dum homo es, habes, credo [dicto facto] tibi quod ab aliis parcatur. *Vale.*

Cautio.

QUI ſemel hæc legis, neutiquam legiſſe te puta: Iterato revolvis? ſcies aliquid: Jam qui tertio: Utique totum capies idque non perfunctoriâ aut abruptâ operâ, verum recollecta [& in ſe retracta per totum mente] lecturus: Ni vero facias, ſepone quæſo librum, vel aliud age: Leviculi, & obliqui procul hinc ſunto, maturis & defæcatis ingeniis, iſta ſcribuntur.

AN-

ANDREÆ MAXIMILIANI FREDRO

Castellani Leopoliensis

MONITA POLITICO-MORALIA.

Seu

Quomodo vivendum cum paucis, cum populo, salva Virtute, Gratia, & Authoritate.

Pars prima

POLITICO-MORALIUM.

I.

DEUM publicè & cum apparatu cole, ut tibi facto, aliisque proficias exemplo, virtuosi nomen, non ex vano paraturus, eoque potens.

2. Sobrius sis, ut eveniant tibi res sanæ, & sobriæ. A 5 3. O-

3. Omnia ſerio fac, & cum gravitate, nunquam obiter: Immo lente fac, nec properanter. *Currendo, non rependo, fit lapſus.* Deus cum magnificum opus mundi aggrederetur, & momento in unico, pro ſumma poteſtate potuiſſet creare perfectum totum, prout potuit, immo fecit, ſed cùm humano modo factum orbi repræſentat, ſex velut dies inſumſit operi, ut monſtraret mortalibus, magna niſi ſenſim poſſe fieri correcta, perfectaque: vel quia magis magnificatur opus, cui non obiter immoramur faciendo. Vis rem bene habere? Lente fac, & ſæpe corrige. De ipſa experire, reperturum te veſperi, quod corrigas, quod mane actum, aut habitum ex perfecto crediſti.

4. Sis publice munificus, ſine jactantia & prodigalitate, *perdere multi ſciunt, donare neſciunt.*

5. Non impera, non pete, niſi quæ obtinere ſperas, qui impoſſibilia petit, non vult habere, & ſimul vult offendi.

Idque

Idque per alios petes, nec ſatagenter: Non objice ſtatim authoritatem, ſæpe quæ nimis petimus, nobis neganda præcavemus.

6. Non promitte, niſi quæ præſtare potes, ne levitatis arguaris.

7. Non dic niſi quæ vera, & ſine invidia audientium.

8. Fruſtra minas intendis, ſi timeri non credis, potius præoccupa contemptum minarum, diſſimulatione.

9. Meminiſſe magis oportet, quam iraſci aut dolore, infra tuum animum eſſe doce, quæ acciderunt, ac potius per riſum habe.

10. Nec te lauda, nec vitupera, ab hoc contemptus, ab illo invidia paratur.

11. Non mirare, non canta, non lude, ut leviuſculus.

12. Non ſæpius quære, potius ſcientiam, quàm neſcitiam ſimula.

13. Quæ tibi difficilia aut ignota objiciuntur, tacendo excipe. *Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur,* (Prov. Salom.)

14. Non crebrum, lentum, non affectatum, & prope ænigmaticum sit alloquium: Sed tamen librata nimis & eluctantia verba, fastidium (immò suspicionem) pariunt audientibus, & cathedram sapiunt, solutior nonnihil sermo, magis familiaris est, velut de Petronio Tacitus: *Cujus dicta, factaque, quanta solutiora, & quandam sui negligentiam præ se ferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.* Circa familiare vitæ commercium cum amicis, in condimentum convictus, probaverim, in publicis tamen actibus, gravitas sermonis præstat.

15. Si vitium loquacitatis pervincere studeas, statue, non quid prudenter loquaris, sed quamdiu per intervalla tacendum (licet opportunè dicenda videantur) & vinces; Alias opportuna dicere cum studes, ad importuna erumpes, rectè ille ait, *Loqui me aliquando pœnituit, tacuisse nunquam.* In nonnullis tamen loquitur bonus candor

dor & zelus, in nonnullis inquies genius, & dicacitas, dum in quascunque aures inciderint, ut confessorem intimorum judicemque sine discrimine personarum sibi statuunt, unde produntur & irridentur.

16. Nonnulli dum esse sinceri nimis volunt, incauti fiunt, proditores verius sui quam in amicitia aperti, cum dicenda tacenda pariter effutiunt per levitatem.

17. Quisquis blando vultu dicentes audit, iisque comiter respondet, pariter agit, ac si humanos amicos, in potestate sua, referandis affectibus, dum vult, habeat. Quæ virtus inter potiores (civium) parandis hominum & Provincialium animis, censeri debet, si verò secus rugosâ fronte, obiterque dicentem audias, respondeasve, licet in gratiam postea facturus, quid juvat? Etsi obtineat qui cupit, cum à nolente & moroso profectum habet animo, non ut datum, sed velut extor-

tum, ac potius projectum. Ut pluris sit, blandam negationem retulisse, quam morosè obtinuisse concessum. Exinde usurpari vulgo dictum. *Etsi non obtineat, habeat tamen velut acceptum qui se amicè audiri videt*, Tum illud, *Æger animus dum ad satietatem enarraverit quod vult, æquiparatur obtento.* Vidit orbis, nunc & olim viros Principes, alias magnis animi dotibus præditos, sine hujus virtutis condimento, parum valuisse in vulgus, aut (quod pejus) in odium publicum incidisse, exinde recte, de Toletano Albæ Duce, quidam observatum reliquit, ut propter suum triste & fastuosum [neque ideo civile aut sociabile] ingenium, ne ab iis quidem amaretur, quibus benefecerat.

18. Vestitus propius magnificentiam sit, & authoritatem, quam quæsitam ostentationem, aut luxum.

19. Gestus gravis, non Melancholicus, aut effuse hilaris.

20. Ab-

20. Abſentia ſæpe authoritatem tueare, *Continuus aſpectus, minus verendos homines, aſſidua ſatietate facit.*

21. Veriſſimum axioma. *In ignotis magis dilatari animum.* Exinde ſæpe æſtimamus magis, longinqua, quam proximiora, audienda, quam audita: Tum videnda, quam viſa, habenda quam habita, pollicita, quam data aut accepta, ſcienda quam ſcita: Et futura quam præſentia. *Sic*, Majeſtati major è longinquo reverentia, & omne ignotum pro magnifico. *Sic*, Authorum ignotorum opera, magnifica habentur, viſo authore vileſcunt, magisque poſt funera inclareſcunt facta, & virtus noſtra & nomen: *Sic*, Major de abſentibus perſonis opinio; nam ſatagentius ab ignoto quæritur: aut imaginamur. *Quis ille*, quam ut dicatur ſemel in præſentia. *Hic eſt*, nec gradus amplius datur, quò vadat animus, cum viſum & ſcitum, plene ſub oculis habetur. *Sic* (per varia eundo) pericula

Caſtro-

Caſtrorum, magis terrent longinquos domi, quam milites pro vallo ſtantes, & vulnerum ſpectatores. *Sic* nova ſubſidia, medio in prælio ex ignoto in hoſtem immiſſa, licet pauca, ſed quia ſub ſpecie ignotarum inſidiarum veniunt, plus terrent hoſtem, quam acies numeroſa, oculis ſubjecta. *Sic* puerorum minorennium aliquando delectamur plus ætate, quam adultorum, hi enim actu monſtrant quales ſint, aut quales amplius eſſe non poſſint, circa illos, latius ſpes extenditur; Quales futuri ſint, immo ominamur (ſperando majora ex ingenuitate) quales reverà futuri non ſint, *Sic* ruinas antiquarum ſtructurarum, miramur magis, quam forſan æſtimaremus ex integro ſtantes, nam integrum quod eſt, oculis totum ſubjacet, & limitat (aut circumſcribit) mentem, ne ultra procedat animus, tam imaginatio, quæ latius extenditur, quàm ſenſus: De ruinatis & in integro non viſis, plus imaginamur, extenden-

do

do mentem per diversa, quam forsan erat in rei veritate. *Sic* absentium ambigui sermones, sunt magis læsivi, dum sub latiorem interpretationem cadunt, in præsentia effati condonantur levitati verborum, seu ingenuitati dicti, tum circumstantiis personarum, temporis, rerum, loci, jocorum, discursuum, occasionis, quæ sæpe minuunt offensam, dum in præsentia, prout in se sunt, capiuntur, neque delatorum malignitate torquentur, si præsertim illi exaggerando studiose, iram succendere amant, cui rem deferunt. Sic vana licet spes ex licentia ditescendi, & exspectatio furtivorum, tum incertorum pollicitatio, plures quandoque asseclas habet, quàm certum bonum; quam merces & stipendia, ut verissimè à quodam sit observatum, & à me alibi dictum. *Gratius esse hominis animo ascendere in parvis, quàm persistere in magno*, & per partes, quàm per totum; tùm illud: *Quæsita in pretio, vulgaria habitaque*

bitaque contemnuntur: In pluribus opinione laboratur.

22. Non dictum, factumque repete, quò major insit ex raritate verbo, reique authoritas.

23. Cum Gravibus ambula, leviculorum conversatione delectaberis quidem, sed tandem deturbaberis.

24. Non æstimatos, juvenes, minorennes, temulentos item, verbo, multò magis conversatione vitabis.

25. Quæ cum dedecore in præsentia dicuntur aut fiunt, modestè reprehende, aut abi, subtracturus ab ea indignitate oculos & aurem, multo minùs ipse fac, nè velis placere assensu, quod est propè levitatem.

26. Negotia [*quoad tute poteris*] per alios tenta, fac, impera, vide, cura; leviorem jacturam rei credes, quam authoritatis, immò admonebis corrigendos, non ipse, sed per alium, sic vitabis præsentem exacerbationem, nec facies periculum tuæ præsentiæ, quæ nisi

nisi opinionem [quousque sit non vulgaris] ex raritate habet, gravioribus tantùm negotiis reservanda, ut semper penes te restet, quò in majus dum vis, rem urgere possis. Non astum exinde, ut nonnulli Commentarium iniquè interpretantur, sed potissimum perspicacitatem Tiberii [ap. Tacitum Annal. 1.] observare licet, qui exercitum in Germaniis tumultuantem, *tantum per filios adiri voluit, Majestate salva, cui major è longinquo reverentia, simul adolescentibus excusatum, quædam ad Patrem rejicere: Resistentibus Germanico aut Druso, posse à se mitigari, vel infringi, quod aliud* (Nota verba) *subsidium? Si præsentem Imperatorem sprevissent.*

27. Nunquam effunde totam simul familiaritatem & amorem, vel effusurus, lentè fac & pedetentim, potiùs intendatur amicitia, quam intenta sit, habenda petitur, habita ut vulgata relinquitur, & satietate, vilescit. Erravit

ravit ille, de quo annotatum, *Milites suos Commilitones, novo blandoque more appellans, dum affectat charior fieri autoritatem principis emolliverat.* Sub initiis præsertim cavebitur, effusiore officio aut favore, tum gratia ne aliquem prosequaris, sed facies intra moderationis terminos, dum enim intensi actus lassantur, quæ agenda tractu temporis sequuntur, vix iisdem principiis respondere possunt, pro injuria vero reputatur, diminui, tum auferri, in cujus possessionem semel involavit animus.

28. Hinc sequitur, ut non solum affectus *Amoris* (aut secus *Iræ*) sed *prudentiam* ipsam per modica, nec affectate ostentemus dum æstimari volumus, nam pro vana ingenii ostentatione, dum per familiares discursus, effundunt se totos aliqui, nimii commemorandis rebus, loquaces & affectati, quasi nihil in posterum *pro subsidio novæ objectionis* relinquentes, dum opinionem pruden-

tiæ;

tiæ; & exinde authoritatem ſibi parare cupiunt, potius eam perdunt, ſimiles forenſibus licitatoribus, cum levioris momenti res & crepundia ad nundinas ferunt, per obvia fora inſtitorias tabernas ponunt, alias non quærendi, niſi emptores quærerent ipſi, & eſſent inobvia. Jam verò, pretioſarum mercium venditores, ditiore lucro negotiantur, eo ipſo æſtimationem mercibus poſituri, dum ſine oſtentatione, ſatis habent ſciri de mercibus, & quæruntur ut vendant, non quærunt, affectate emptores. Quidquid igitur æſtimatum haberi volumus, in affectu noſtro bono (aut ſecus contrario) ſeu in ratione agendi, lente, tùm per modicas partes exerceamus, ne plene ſatiemus, ſemper aliquid in poteſtate noſtra in poſterum reſervaturi, quo in majus (dum pro tempore volumus) à nobis res intendatur. *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus: At ſapiens reſervat aliquid in poſterum* (Proverb. Salomon.)

lomon.) & Ecclef. *In ore fatuorum cor illorum, & in corde ſapientum, os illorum.*

29. Non vitupera amicum, non lauda, non reprehende, niſi in magnis, idque raro, moderate, & *in ſeceſſu*, vel (ſi tute poteris) per alium, *factum tamen, non perſonam* ventilaturus.

30. Conſilium niſi quod rectum ſciveris, idque tantum requiſitus porrige? Verum dator conſilii, naturam accipientis, [ſeu cui conſulitur] induat, prout ſecundum poſſibilitatem, media, capacitatem, aptus eſt ille faciendo, ſecus, fruſtra ferè conſulas, dum juxta te modo, non alterum, aut ſaltem non ex utroque, agendum vocas.

31. Non intercede aut pete pro alio, niſi re perpensâ, an juſta ſit, & obtentu poſſibilis, ne periculum authoritatis ſubeas, ſi non obtineas, potius intercedere cavebis.

32. Non litiga verbo, ſed potius ſubride (etiamſi contrarium aliquis loquatur)

quatur) non velis videri nimis ſapiens, magni viri authoritas, non in diſputando, ſed agendo conſiſtit.

33. Tacere qui ſcit, ſcit eſſe prudens. Taciturnitas eſt, magnæ prudentiæ Mater. *Qui animo ignavus; procax ore*; quibus os ferreum ineſt, cor ſæpè plumbeum habent. Verum nonnullis, taciturnitas & agendi ſecretum ex diffidentia, aliis eſt ex metu, ut cum ex diffidentiâ ſui, verentur, ne per inanimadvertentiam aliquid prodant, totum ſilent, opportunaque transmittunt, ſimiles Zeuxis imaginibus, qui ad oſtentationem artis, imaginum pingebat vela, ut ſubintelligeretur velatum aliquid, dum nihil erat; ſic illi obtendunt rebus inania arcana, nunquam directè, ſed niſi circuitivè agentes, vel quia metuunt, vel dùm inertiam impotentiamque agendi prodere verentur. Foſſam ſaltu trajecturi, impetum ſaltus, curſu intendunt, etiam animus agentis, zelo quandoque intendatur

oppor-

opportet, & apertior ſit, pro confidentia ſui, & pro ingenuitate, præſtaturus ardua. Qui diffidit, metuit; Mollia, ſecretaque, cauta quidem ſunt, ſed quædam niſi fervidius tractentur, haud obtineantur, immò irritentur in pejus, cùm dolus, malignitas, vel etiam metus, occultis ſecretisque (immò circuitivis) ſubeſſe creditur, prout verè circuitiva ingenia, plus aſtutiæ, quàm prudentiæ, vel cautionis habent.

34. Quæ imperfectè calles, non fac coram, immò perfecta fac, quæ non vulgaria & raró.

35. Magna loquere, & à levi diſcurſu ſtudioſe deflecte.

36. Facta ſecretus tene, facienda multò magis.

37. Vitia quæ vitare non potes, latebris dica, omnia quæ ſcis reprehendi, fac in privato, & *ſemotis ſaltem arbitris, turpis ſis.* Non ea tamen eſt infirmitas naturæ humanæ, quin vitare vitium non poſſis, dum velis, fruſtra

naturam culpaturus, ipſe culpandus; Vitare igitur turpia debes, quo magis altioris honoris ſubſiſtis gradu, minoribus magis quodammodo turpes eſſe licet, ſecus in majores honeſtosque, omnium oculi convertuntur & ſuccenſent, uti facilius maculam noveris in puriore criſtallo, quam in olla.

38. Rectius plerumque impertinentia demendo in noſtris moribus, in affectibus, & ratione agendi, quam addendo opportuna, paratur æſtimatio & habetur authoritas: Velut hortulani, plus addunt horto decoris & amœnitatis, amputando ſentes, evellendo urticas, purgando vias, diſponendo plantas per ordines, quàm ſubſternendo fimum in fœcunditatem, quàm copioſe ſerendo: Exceſſu magis vitiorum homines laboramus, quam virtutum imperfectione. Prius quid non facere mali, quam quid facere boni, præceptis decalogi etiam docemur.

39. Raucus aut balbus, rarius lo-

quaris, unde illuſionis materies.

40. Cauſas dictorum factorumque non redde, ſed potius intelligantur.

41. Sperent à te homines, ac ſimul vereantur: æque ſeverus, atque clemens videaris.

42. Nec præſume, nec te minoris æſtima, angulis & latebris ingerendo, ingere te (ſed modeſte tamen) primoribus. *Nemo contemnitur, niſi quis prius ſeipſum contempſerit*, quomodo credis alios te æſtimaturos? niſi te ipſum æſtimas, & in leviuſcula abjicis, tibi magis proximus, quam alius tibi, recte quidam ait: *Non eſt hoc ſuperbire, Majeſtatem Regni, & poteſtatem authoritatemque publicam ſibi conceſſam, conſervare velle inviolatam imo hoc eſt ſapere.* Verum perſpicacitate utendum, ne ſuperbiam moroſitatemque, cum authoritate confundamus, & quod eſt incivilitatis parandæ authoritati adhibeatur, ne alios pro unica æſtimatione tui, immodeſtius aut ſcrupuloſius

ſius laborando, mille inimicos tibi, ſuperbus pares, & eveniat, quod rebelli Angelo, dum ſupernis bonis honoreque non contentus, vult inſuper eſſe *ſimilis altiſſimo*, totum ſuum quod habuit perdit. Cavebis igitur *moroſam gravitatem.* Hæc in privatis; In publicis verò actibus. *Conſultum fuerit, ut qui debitos tibi honores denegat*, (præſertim ſi conſcius ſis neceſſariæ tibi gravitatis) *etiam vi & aſtu quodam, eos oportet præripere aliis, quam ea de re verbis contendere; Qui dubitat, merito ipſe ſibi diffidit, diſſimulat, tacite fatetur ſuam indignitatem, & modeſtia poſteà pro ridiculo habetur; ſed qui de facto, animo forti & conſtanti, tum bona cum gravitate* [tamen ſine intempeſtivò affectu] *primas præ aliis occupat, quæ ſibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas ſervat, & retinet in poſterum.* Ut quondam Germanorum legatis contigit, qui cùm ingreſſi theatrum Pompeji, legatos nationum, ſe-

natores inter, ſedere cernerent, inter eosdem ſenatores, ſeſſum ſe audacter præripuerunt, ſubjungentes; *Nullos mortalium, armis pro Romanis, aut fide, ante Germanos eſſe*, quod comiter à ſenatu exceptum, ut ea legatorum civilis æmulatio, poſtea cederet in argumentum & poſſeſſionem loci.

43. Novarum rerum, aut inauditarum, immò novorum rumorum; à domo, immò ab externo, certam notitiam quære quod parit admirationem ſcitæ curioſitatis.

44. Modica caſtigatio exacerbat nonnunquam magis, quàm corrigit, ut tutiùs ſit, quandoque non punire, ſi ſeveriùs corripere nolis. Non ſine cauſa Salomon arguit intempeſtivam clementiam, dùm vocat *Miſericordias* [aliquorum] *crudeles*. Bonis verè nocet, quisquis pepercit malis, ſed hoc pro ſtatu rei, & temporis: Scias tamen, quia *pœna niſi prohibet flagitium, laus vero & præmia provocant virtutem, & accendunt animos.*

45. Nun-

45. Nunquam totum ſimul effunde, & proinde exarma rigorem, ſed velut majorem in tempus diſſimula [lentius corripiendo] quaſi majus telum penes te reſtet, in terrorem exercendo, dum velis.

46. Delinquentem aliquem [cujus correctio ad te pertinet] non te puniturum ai, antequam puniendum manu teneas, immo propius neſcientem ſis, ne præmonitus caveat, contraria [per deſperationem veniæ] munimenta quæſiturus, aut magnorum interceſſiones provocando, quibus ſine offenſa recuſare non poſſis, aut capitalis hoſtis [præ metu] evadet, ad hoſtem tranſiturus.

47. Ea pollicere, quibus præſtando ſufficias, nè poſtea difficile aut grave ſit præſtare, in majorem offenſam ſperantis, potius non pollicere, ſed fac, quod facturus ſis.

48. Prudenter quidam, honorationem ſui tacitè inculcavit, cum ſubor-

nato quodam lixa, compteque in eam ſcenam veſtito, palam dejici juſſit pileum, decentiam morum, & ſuperioris obſervantiam exprobrando. Item Marſchalcus ille Regius, adornatum lixam, ſcipione pulſavit, quod Palatium Regis importunè ingreſſus fuiſſet, non vocatus, quo inculcavit verecundiam, importunis intruſoribus, & quæ poſſint fieri in eam formam.

49. Metuendorum nomen acquirere utile aliquando, ſed modo licito quærendum, per aliquam oſtentationem virium & potentiæ, ut potius vereantur homines tuam authoritatem & potentiam, non timeant, ne in odium incurras.

50. Quæ populus affectat, tibi vero diſplicent, idem ſentire te prius ſimula, & interdum lauda, poſt (facta quaſi recollectione) deflecte, ſed ſine rigore; nam qui direⅽte multitudini ſe opponit, frangitur aut vincitur, ipſe quam vincit; (vel ut ſubtiliter quidam,

Qui

Qui realis ſolummodo eſt, aut nihil præſtat, ſed irritat tantum, aut exceſſivâ virtute opus habet, tùm potentiâ & authoritate, quâ vincat omnem invidiam.) In quo ſatius prudentes nautas imitari præſtabit, qui adverſis ventis, non directam opponunt proram, velut contra vim reluctaturi, nec adverſam relinquunt puppem velut fugientes & ex inertia ceſſuri, ſed per latera inclinando navem, hac illacve ſinuando vela & curſum, eludunt tempeſtatem, & ſimul aſſequuntur portum, quem volunt, ac proinde illudunt ventis; ſic populi impetum, non aliter eludas, aut in rectum (prout in rem opus) reducas, quam per molliora, nec tamen molliter acturus, vel affectate, (quod æquè periculoſum) ſed graviter.

51. Immò dicentibus modicè aſſentiaris, licèt aliter poſt hæc ſenſurus, lentè in tuam ſententiam quemque pertrahendo.

52. Quæ in publicum neceſſaria,

primo verò aſpectu ingrata populo, proponere vis, cura per alium proponi, & affectum primum populi in eum effundi: tùm poſtea modeſta cum ratione, ſequere ipſe idemque petes, ſed ſine affectu, quaſi minus curaturus, etiamſi non fiat, naturale enim, ut magis negentur (velut magis æſtimata) quæ maxime petuntur, quæ minus curantur, ut vilia, faciliùs ex neglecto habeantur.

53. Illi plurimum potentiâ conſilii valent, multaque præſtant in ſuas partes, qui cùm ſint potentia & authoritate graves, per alios, non per ſe rem tentant & conſulunt, velut neſcii, & taciturni, ſed ex inſperato metuendi.

54. Cura ut humanus & civilis habearis.

55. Si quis beneficium vel operam aliquam à te petat, & ſi ſcias plerasque in eo dari difficultates, non objice illas, ne recuſare opem videaris, & te parùm benevolum petenti præſtes, potiùs

tiùs

tiùs in ipſius negotii curſu, eas difficultates, qui petit, deprchendat ipſe & ſuæ petitionis arguatur, offerentur enim cum tempore occaſiones, quæ promiſſum infectum reddant, tu verò promptæ humanitatis titulum non amittes.

56. Prima conſtans cum Authoritate repulſa, adimit plerisque importunam in poſterum audaciam.

57. Obtento morbo, multa per abſentiam, aut parantur, aut vitantur.

58. Patrocinando alienis illatis, plura in publico conſilio obtinentur, quam per ſe rem directe tentando, licet aliquem multa ratio cum authoritate ſequatur, quidquid ideò optas fieri, alium authorem inferendæ rei ex compoſito ſubſtitues, tum alter amicorum, atque tu ipſe patronum te pro authoritate præſtabis, qui vero proprium allatum fortius urgent, præſumptionis notantur, veluti conſilii ſui, quod ipſi adferunt amatores, neglectores alieni,

 quod

quod eſt prope invidiam. Jam vero ſecus, ut ab alio illata, tutius urgere poteris, liberius ſuadendo. Bonos tamen authoritate viros, proponendæ rei quæres, ne contemptu authoris, bene licet illata, in contemptum trahantur, ut ne tu poſtea patrocinando, rem ſtabilire poſſis.

59. Quod alibi in obſervationibus bellicis dictum: *Utendum recenti terrore in hoſtes*, hic item per familiaritatem verbi dici poteſt, *recentem terrorem etiam apud ſuosmet Cives multum poſſe*, ut à prætextu impoſiti recentis metus (ſi dextre inſtando liciteque utaris) pecuniarum collationes, tum operas in corrigendis pervetuſtis munitionibus, bonas item leges, facilius minoreque invidia apud populum obtineas, quæ alias per alterationes, turbas, odia, immò vix quidem aſſequare, ſi abſit metus.

60. Abſentiâ tui, meliorem ſuſcita & tueare amicitiam, immò & authoritatem,

ritatem, literas tamen non intermitte & nuntios, pollicere tui præsentiam, trahe interim & pone moras. Luna Solis amica, decus & lumen quod habet, illi debet, quò remotior tamen, pleniùs perfectiusque lucet, proximiùs admota, decrescit, vel si planè concurrant, Luna penitus amittat lucem, aut Sol necesse abeat in Eclipsim; Sic verè amicorum magnorumque virorum mutui congressus, aut crebrius negotiorum commercium, majore jactura amicitiæ, tum authoritatis fiunt, quam ut novum aliquod argumentum in majus stabiliendæ paretur, Sæpè unus in altero non reperit in præsentia, quod sibi absens pollicebatur, unde verè dictum, *Minuit præsentia famam*, sæpius, *Absentia prodest*; Miraris? legi, vidi, probavi.

61. Modica munuscula offeres amico, non simul, sed rarius ac potius minora prius, dein majora, maxima, nimis sero, ut diutius dando sufficias,

partim ut semper restet, quod majus speret à te amicus, ne relinquat quem suo damno. Usu probatum axioma. *Gratius esse hominis animo, ascendere in parvis, quam persistere in magno.*

62. Maximum rigorem prius intende in speciem, temperaturus post ea ad famam clementiæ.

63. Experientiâ probatum, magis appeti eorum amicitiam, plusque ab hominibus æstimari, qui neglectius eam servant, modò amant, modò offendunt, offendendo & amando non assidui (non tamen leves) modò potentia terrent, modò comitate trahunt. Neque caussam reperio, quàm ab oppositorum ratione, quod magis elucescat, & sapidior reddatur amicitia, quasi tunc magis optanda, dum amittitur, aut secus evenit, aut eorum amicitia minus æstimetur, qui de paranda aut retinenda studiosè & appetenter nimis laborant, ut aliquando necessarium sit, nonnihil suboffendere, tum modicè negligere

gere amicum, quo magis retinere vis (quam ut perpetuò adhæreas) sed non diu adversa fronte & vultu, ne posthabearis.

64. Sæpè quod preces non possunt, minæ (aptè accommodatæ) operantur.

65. Non moliaris, nisi quæ præstare potes, ne prodas impotentiam.

66. Si aliquid adversi tibi accidat dic potius, sponte te accepisse, quàm ut supplantari nolens videaris, veluti invalidus, & obviæ impertioni expositus, potius fortunam tibi obedire doce.

67. Alienanti se amico à te, aut clienti sine causa, sponte media offer reconciliandi, potius bonis quibusque modis, eum in amicitia retenturus (medium tamen inter gravitatem) quam ut acerbitatem pro acerbitate reddas, quæ magis abstrahit, quam retinet in amicitia amicum, nisi alias potenter pervincas.

68. Minæ vigilantiam adversarii acuunt, ad cavendum, immò præveniendum,

niendum, tu si taciturnus es; plura præstabis, non tamen ut noceas, verum ut caveas tibi, quod est penes virtutem.

69. Potius capiat per modica, aut sensim speret amicus, quam ut totum simul habeat. Non enim obligant, quæ data, licet maxima, sed quæ dabuntur, licet modica. Animus hominis, imitatur oculorum situm, quos cum anteriori parti corporis ingessit natura, non ea quæ post se sunt, sed quæ ante posita, vident; sic ille pensat, non accepta, sed accipienda.

70. Redditurus mutuum beneficium pro beneficio, moram adjice, ne dare videaris in recompensam dati, sed velut in obligationem futuri.

71. Exprobanti offensam amico, non seriò excusa, excusatio prope metum est, & loci inferioris signum, responde potius, neque illius esse exprobare, neque tuum excusare.

72. Religiosos in pretio habe, quatenus tuarum partium sint, devincies

vero

vero illos beneficiis, & comitate.

73. Immò Concionatores ad te trahe, qui bona narrent, & populo (quodvis utile in publicum) persuadeant, aut quod non vis, sermone (sed extra invidiam & ullius offensam) publice diluant.

74. Opinio divitiarum & nummositatis, parit æstimationem, teges igitur tuos defectus, ab arte aliqua honestá (sed procul ab ostentatione) omnibus imponens, ut bene de te credatur.

75. Propositurus aliquid difficile populo, causas honestas propositionis, per privatos rumores prius disseminabis.

76. Quantum in amico dono daturus destinasti, præstat cum iis aliquando honestè comessando consumere, cui diutius sufficies, quod verò diutius durat, magis in oculos incurrit & obligat, adde, quia unica commessatio, potest plures simul obligare, unicum donum,

donum, hominem unicum obligat immò aliorum (accipere præſumentium) invidiam provocat.

77. Mirum dictu, quantum lautior menſa, & liberalior convictus, paret amicorum, dum per artes politicas, inter concives creſcendi, ſtudium cui adeſt; ut velut in alias virtutes incurioſi, hanc præcipuè viri Politici, in quovis venerentur & ament, aut ſine illius condimento, cæteras obiter tranſeant, immò vitia nonnulla, hoc obtecta fuco, *dum mollius accipiuntur*, ſpontè diſſimulent. Sic igitur intra magnanimitatem erogare, lucrum facere eſt, immò nonnunquam conducibilius, ultra parſimoniæ terminos in eo procedere, ad usque confinia effuſionis, modo nè ſit factum, intra affectatam prodigalitatem, cum decoctione bonorum extrema, velut multos aqud nos vidimus, ſic creviſſe, floruiſſe, & intra Civium favores præſtitiſſe multa, ut opimam amicorum & formæ, colligerent

rent messem, cum haud parcè Civium animis, seminarent sua. Certissimum enim magnitudinis signum est, maximèque incurrit in oculos vulgi, tum in affectus, velle & posse pascere multos; eoque multis benè velle. Nec mirum, si CHRISTUM, vulgi sequens turba, in Regem creandum rapere voluit, (*Johannis 6. cap.*) cum tot hominum millia, ex suo divino penu, non pavisset modo prompte ad saturitatem, sed fragmentorum copia, magnitudinem convivii & Domini pascentis divitias loqueretur. Sed intra dicti reverentiam sacra maneant, profana liberius nobis loqui licet. Non ab alia occasione, primitivi Poloni, Piastum olim, è plebeja domo, ad purperam evocaverant, quam cùm divinum quiddam illa ætas inesse viro crederet, cui pro medico agello quem colebat, ad stuporem usque Comitiorum (neque enim sine speciali miraculo, teste Historia factum) tantum alimentorum,

ad usque superfluitatem, humaniter excipiendis avenis sufficeret, ut plus erogando, plus semper illi restaret, & simul, magnitudinem cultioris animi in eo viro cum metirentur, qui sic esse cuperet cunctis amicus & hospitalis.

78. Astutis, arte simili aliorum astus eludere, mos est, ideoque secum in amicitia facilè conveniunt, dum retaliare sciunt, rectiores nesciunt, nisi plerumque deserendo convictum, & rem cum illis plane vitando, donec in meliores amicos incurrant; Vulpi cum vulpe, urso uni cum altero, aspidi cum aspide, haud mirum si conveniat, cervis equisve, nisi cum mitioribus, aut sibi similibus vivere secutum est.

79. Dum sunt nonnulli fucatæ faciei liberalioris convictus, *præsertim si habeant aliquas species virtutibus similes*, ipsi subdoli, & modis illecebrarum potentes (vel quorum vultus est opportune mendax, tum in speciem probitatis sermo & facilis, haud spernendus capi-

capiendis hominibus hamus) facile eo condimento trahunt plerosque in sui laudem, tum in amicitiam. Non tamen altioris mentis homines, verùm illos ex simplicioribus, qui velut minutiores aves, facile capiuntur visco: Recti vero & prudentes viri, non illa exteriora morum, & fallaciarum inania sed intimum introspiciunt pectus, & nisi solidiorem virtutem, tùm amicitiam pensant: Quanquam convictus liberalioris amœnitas, si penes rectam virtutem prudentiam, alicui pectori insedit, miros affectus, parandis amoribus hominum facit, totumque in animos potest.

80. Videntur esse nonnulli amicabiles, recti, prudentes, dextrique agendo, & plane cum virtute magis quam sunt, immò nonnulli non videntur esse, cum vere sint, nisi tempus & occasio aperit virum, ut prima judicia de hominibus sæpe nos fallant, velut de ingenio nationum subtiliter quidam:

Hispa-

Hispanos factis & moribus magis videri intolerabiles, quàm verè sunt; Gallos magis esse fortè, quam videntur. Sed inest causa, circa horum amœnitatem, illorumque tristitiam (vel gravitatem actionis & morum) prout hujus aut illius, sumus æqui pensatores. Nisi igitur falli vis, sustine suadeam calculum, seu damnaturus, seu probaturus, & à tempore tùm actione, judicium exspecta. NERO *flagitiis & sceleribus velamenta quæsivit.* GALBA *major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.* (Tacitus sparsim:) VESPASIANUS, solus omnium *ante se Principum, in melius mutatus est.* OTHO, *contra spem omnium, non deliciis neque desidia torpescere, dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita, eòque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura:* Mucianus, *Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisque artibus*

tibus mixtus, nimia voluptates, cum vacaret; quoties expedierat, magna virtutes: palam laudares secreta malè audiebant, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens. In Vitellio *Multa grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur*; & argutè idem de Pompejo: *Pompejus occultior, non melior.* Hæc alii, sed addam ex meo, & ab experientiâ. Plerique sunt boni, donec qui corrumpat, non adest, immò inest semper aliquibus male faciendi animus, sed deest occasio; boni sunt, dum malos esse non licet, aut præpediuntur. Rectè Sallustius de quodam, *Ore probo, animo inverecundo*, Et Vellejus *M. Lepidus, forma, quam mente, melior.*

81. Mirari debui dictum (verum satisfactum mihi ab experientia) quod argutia Italica nuper proverbio circumtulit, *requiri ad gradum prosperioris fortunæ, ut insit alicui nonnihil ex Fatuo & Intruso*: Nam hoc modo, cito invo-

involatur in notitiam, & confidentiam intimiorem *Aulæ* tum *Vulgi.* Non promerentur hi quidem virtute, sed arte suffurantur gratiam, ad modum naturamque omnium & seculi, facilius se componentes; In impertinentia se ingerunt non vocati, ludicra, seria, pari importunitate tentant, & quandoque succedit, ut pro tempore non displiceant, non offendunt alios nec etiam (à certioribus) ipsi offenduntur. Verum intra jocum & amicitiæ libertatem, facilè habent, & condonant totum, alloquio faciles respondendo (per mixturam levium mendaciorum) amœni, prompte indomesticantur, non multo apparatu recipiuntur, neque sunt *Morosi Magistri in ceremoniis, & formulis*, haud quæsitum sui cultum requirentes, dumque non facile succensent personis & rebus (obviis parabilibusque per omnia contenti) censura eorum non timetur, ex imposita confidentia, & ex eo amantur.

† Adde,

† Adde, si forte super hæc, sint *audaculi*, multum honoris & præmiorum sibi arrogant, & obtinent per importunitatem (dum facile obloquia subdolis succedunt ex imprudentia) & occasionibus *instanter* non desunt *intrusi*. Directa vero virtus agit totum cum modestia, intra verecundiam, & dum importuna cavet, opportuna quandoque intermittit, sed hoc non ex virtute vitium, verum seculi, & eorum est, inter quos vivitur, dum rectam non prompte noscunt, nec acceptant. Tamen illa solidior est agendo, tandemque post tempus cognita, plus æstimatur, illi priores, sæpius (uti leviusculi) ludibrio habentur, & in seriis minus ponderis habent, mensuram nisi sodales, ludicrorum alumni, non nostri, sed fortunæ tantum amici, pro ut certe cum hac mutantur, nosque deci-

† Genus duplex intrusorum: *Servile*, *vel Audaculorum*, prioris generis sunt *aliis*, hi, *sibi* utique meliores.

decipiunt, ad manus noſtras non ad nos reſpicientes, facile ad alios tranſituri, unde plus utilitatis ſperatur.

82. Aliud eſt *eſſe innocentem*, aliud *habere praxin evadendi.* Aliud eſt *ſcire imponere*, aliud *juſtam habere cauſam.* Aliud eſt *eſſe fortem prudentem, vel bonum*, aliud *videri.*

83. Divinæ poteſtatis & prudentiæ (non hominis) opus, æquilibrium rerum tenere, cauſas combinare adverſas, tum ex contrariis elicere bonum. Fruſtra ingenium hominis laborat, aut perſpicacia contendas, ad certam regulam ſe componere, & publici ſtatus, vel privatæ actionis, ea in parte formare ſibi *maximas*, niſi confundi velit, ſeipſam (ſerius citiusvè) periculo involutura; immo illud eſt, meticuloſi tam verſuti, quam perſpicacis animi ſignum, Exinde vere dictum, *Media via nec amicos parat, nec inimicos tollit.* Qui oppoſitarum partium, hujus illiusque ſimul amicitiam quærit, aut utrius-

que

que simul offensas (*per obliqua*) vitat, poterit aliquanto tempore scenæ servire, detecta deinde larva, ut fallax hypocrita, & versipellis deceptor, ab utroque odio habebitur. *Sic* intuitu emergentis boni, qui oppositas sibi (personarum aut populorum) potentias, dein amicitias, tum offensas, æqua lance conservare studet, ne inter se committantur, tum, ne una noceat alteri, aut secus, ne sit infra alterum, ad æquilibrium moderamenque causarum, nequaquam sufficiet diu, quin altera invalescat, partem oppositam, & simul fautorem consilii, oppressura. *Sic*, vereri aliquem, suboffendere, non tamen quæ sunt parandæ amicitiæ penitus facere, sed potius per obliqua tacitò irritare; Aut secus, tentare in rem suam, assequi quod est alterius partis dispendio & offensæ, simulque se amicum profiteri velle, odium verius conciliat, quam intentum parat, nisi aut rem habendam planè, at (fortius pro

æquitate urgendo) gratiam partis posthabeas, alias neutrum assequaris. *Sic*, Diffidere alicui, & simul (intuitu speciosæ cujusdam amicitiæ, tum securitatis) nonsibi satis cavendo providere, immo amicitiæ titulum affectare quærere; ac deinceps dissimulanter agere, nec amicitiam habeas, nec res tuas statuas in securo. *Sic*, publico bono tuendo, & simul privatis commodis aucupandis adlaboraturus, alterum non obtineas plane, publicum vero bonum, certo certius subvertas. *Sic*, Veritati (tum virtuti) aut auræ populari; Legi (tum justitiæ) aut populo; Principi aut vulgo, Debitæ actioni, aut (parte ex altera) parandæ opinioni; nequaquam sufficias, nisi totus, *in* alteram (tamen æquiorem partem) agendo incumbas, sequiorem studiose oppugnaturus, aut si res suaserit (*rebus modo tuis, alia ratione diligentissime ut provisum sit*) posthabiturus saltem; vulgo dum places, rem agendam pessumdas,

dum secus ad rem probe agendam te componis, vulgi censuram mereberis, unde verus (præsertim in bellicis) monitum tulit. *Malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives audent.* *Sic*; (nisi alias tanta potentia vales, ut parte utrâque posthabitâ, negativè te erga utrasque habere possis, per quieta media securus tibi) neutralitas fœderum non proderit, verum alteri parti *deliberatissime* adhærendum. *Sic*; Artibus status totum se dare, & conscientiæ legem non transgredi, DEO placere, & simul ad illecebras mundi se velle componere, nec hujus, nec illius legis, æquus assertor futurus, scripturæ potius censuram mereare: *Neque frigidus, neque calidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Non quod præstet, aut merè bonum, aut debere esse merè malum (velut obliquæ Politiæ Doctor Machiavellus docet) verum quod gravior malitia ab affectata intra virtutem & nequitiam neutralitate, tum mistis

(boni simul aut mali) actibus oriatur, immo affectatior (sub pallio virtutis) nequitia subsit, & aliorum vexatio, quàm si utique, simpliciter malus sis; Ut per omnia, rectioris prudentiæ sit, & conscientiæ, ab utrisque partibus, versandis, se totum separare, aut in unicam æquiorem tamen, se totum transferre, & agendo instandovè (ex norma virtutis tum prudentiæ) fortiter incumbere, res vero suas (interim) consilio & prudentia stabilire, in quieto. Qui alias partium rerumque oppositarum simul fautor, commoda utrinque venatur, rerum prævaricator potius, & interversor pacis, immo *Sophistico-Politicus*, quam *Catholico Politicus* vocandus, seipsum astu involuturus, quo exercere studuit alios; velut multa ejus rei exempla apud Historicos habeas.

84. Debitum officii, præsertim vero *honoris*, erga pares, adeoque magis erga superiores, studiose adimplebis,

nec

nec transmittes neglectum: Etsi enim aliquando præstari sibi nolint (velut incuriam simulantes) aut verecunde palam recusent, non fit, ut plane habere non optent, immo sic potius, promptitudinem tacito experiuntur, in offensam alias tracturi, ni obtineant? Aut si exsequaris (modo non fiat affectate, sed pro honoris debito) tantò obligatiores, in posterum habebis, Cape; Exequere, non improbata dico.

85. In adversis, ne sis nimium mollis verbo, aut animo dejectus; Nec secus (in speciem generositatis, & infracti animi) jocabundus neglector, transitorie despiciens, quæ famæ, tum securitati parandæ serviunt, aut momentis invalescunt, uti enim hoc levitatis aut supinæ incuriæ, tum parvi judicii, sic illud pusillanimitatis, abjectæ mentis, aut ignaviæ, signum est, immo, prostituti in probrum animi, certum indicium; Potius ages totum, intra perspicaciam, cautus, prudens

& graviter: Qui conſiderat, providet; qui negligit, ſæpius rem perdit; nihil agenti, neutiquam, *aſſa* (ut ajunt) *columba* venit.

86. Senum actio, aut juvenum conatus longe differunt; Juvenes garriunt aut clamitant, ſenes agunt; Sonum illi, pondus hi, rerum captant. Junioribus pro calore ætatis, properantia placet, & audax magnanimumque videtur, quod ſæpe temerarium, prævidentia ſenioribus & cautio maturior ineſt: unde ſæpius ſunt cunctatores, rarius periclitantur, aut eventu falluntur, in occaſiones modo ex tacito intenti, velut ſomnum & inertiam ſimulantes. Juvenes iracundi, in offenſas properi; viri maturiores diſſimulativi, ac ſæpius pacati, aut ſi tandem actio requiratur, intra prudentiam, & cum cura fortes. Illi res mirantur, multa vident, aliqua ſciunt, nec tamen probe diſcernunt, hi facta aut facienda æque penetrant, noſcunt

& di-

& dignoſcunt. Juvenes pro ingenuitate primæ ætatis, dolum rebus ſubeſſe minimè ſuſpicantur, unde, facile deceptationibus expoſiti pro nimia ſecuritate, maturiores, viri, quia plura per adverſa ſæpius decepti, eventuum gnari, pigmenta rerum & rationum ſpernunt, ſupercilia omittunt, verum larva detecta, introrſus res ipſaque fundamenta inſpiciunt & ſcrutantur, peritos venatores imitantes, vulpesnè? aut lepus? tum ferox aper, vel certe nobilior cervus impreſſerit greſſum, per ipſa veſtigia ſpecies ferarum noſcitando, inſtant igitur, prout res & occaſio ſuadet, aut ſecus, paſſibus ſuſpenſis in res vadunt, Non *temere adverſa caſuum reputat, quem fortuna nonnunquam decepit*, ait quidam, ſed rectius alter: *Mihi fortuna multis rebus ereptis, uſum dedit benè ſuadendi.* Juvenes deinde ſuaviloquio plerumque laborant, & talia libenter audiunt in cætera incurri diſcurſibus per inania re-

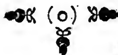
rum vagantur, quæstiunculis lasciviunt & ludunt, nam sæpius ex imperfecta scientia, de rebus dubitant, proinde vexant res magis quam agunt; incipiunt, dein deserunt; senes perseverant constanter, dum à fine res capiunt, nec ideo tentant frustra, minimè ex voto finienda, sed deliberatè aggrediuntur; quia vero non hærent in mediis (verum scopum rerum petunt expediti) super objecta breviloquio decernentes, hinc juvenes succensere amant senioribus, velut rudi minerva negotium agentibus, dum pro suo ingeniolo, & pro curiositate eos metiuntur, pigmentis ipsi rerum & verborum assuefacti; Inest tamen senibus consummatior peritia; licet tentent aliquando simplicia & proximiora in medelam, sed quia præstare magis credunt, quam longè quæsita. Addo brevibus, tuta, aut secus periculosa, ante tempus seniores prævident, & ex vero indigitant, si præsertim ipsi proparan-

da

da peritia non otiosam, verum per negotia exercitam ducunt vitam, gravitumque Historicorum lectioni dum immorantur, quæ suppleant ætatem. Juvenes super hæc reguntur affectibus ac præsertim respectibus primo crescentis fortunæ dicuntur, senes potentius suis affectibus & appetitui dominantur, ideoque commode alios regunt. Dicam verbo, juvenum actionem esse amœnam, & quodam cum condimento vernalibus diebus similem, maturi viri, laboriosæ (sed cum fructu) æstati assimulantur, magis enim serium, gravem (ac proinde tristiorem) modum actionis habent, severiores sunt, verum in virtute constantiores, juvenes agendo molles, & sæpius leves. Hinc viris maturioribus expeditius res succedunt, dum non tenentur à negotiis, nec hærent, sed tenent illa, & regunt ipsi pro arbitrio. Velut peritos Automatarios (horologiorum id est fabros) si videas, non satis mireris, crassa & fu-

liginosa manu, nec certe delicatiore palpatu, subtilissimas horologiorum rotulas, audacter eos versare, per minutas partes distrahere, dein velut nulla artificii cura & attentione, prompta manu in pristinam formam redigere, quæ omnia ignarus artis delicatissimo licet contactu, disturbet verius, quam ut recte expediat, aut si forte aliquis, crebro intuitu, & arte se percepisse aliquid putat, ut etiam laborantem arguere non dubitet, dum tamen rem tetigerit ipse, nec prima, nec media scit, multoque minus postrema, promptius est aliena redarguere (vel sugillare potius) quam sua probe facere. Juvenum consilia modusque agendi, vinis recentibus similes, quæ plus dulcoris, plus etiam fæcis habent palatui grata, stomacho & sanitati nociva, aut licet quoquo modo clarescant, minus tamen ex virtute habent, quam per annos defæcata; quod sequens dies, juniorem erudiat, viri maturiores

turiores hodie jam ſciunt. Ideoque commode rem claudo, recta cujusdam (in juvenem proterve loquaculum rebusque obſtrepentem) indignatione: Poſt annum, fore ſi te prudentiorem putas, cur? non me itidem cautiorem credis, qui tot annis multisque caſibus te ſupero. Cum omnia honeſtarum artium juvenes habuerint, rerum experientiam (prout eveniunt) nondum habent, eoque ſenibus inferiores ſunt, affectata ludicrave illis placent, maturis res tantum, & ſeria.

Pars Secunda.

POLITICO-MORALIUM.

I.

EXprobraturus aliquid publicè privatimvè, amico aut populo, potius terreas & trahas exprobrationem, ut intereà obtineas, quod vis; dissimulata enim timentur, evulgata *ut jam transacta*, contemnuntur.

2. Retenturus alicujus amicitiam, non statim dum injuriam accipis, exprobrabis illam, ne levi occasione alienes amicum. Omnino tibi diffidet ille, qui te offensum videbit, ut necessario averti debeat metu, vel conscientia facti, vel consilio, dum te facilem videt in offensam.

3. Beneficium aut officium, aut pensiones, & si plures in annos alicui prorogare in animo habeas, assignabis tantum annuas, ut si necessitas suaserit sine offensa auferre possis, dum velis, partim

partim ſi prorogaveris, velut iterato beneficio, accipientem devincias prorogatione.

4. Ignei homines ingenii; tum leviculos, licet per alia tibi opportunos, cave, ne tibi adhærere velis, ſeu ſint amici, ſeu clientes, immò dum advertis feſtinantes honeſto prætextu eos procul amovebis; Niſi enim mature feceris, amoveri poſtea non poterunt, niſi magno tui faſtidio, ut ſæpius difficili negotio implicari debeas, amovendo, rem ipſam in meis caſibus expertus, ſcribo.

5. Etiam illa ingenia clientum, multi periculi, & officiunt nobis, quæ ſunt propè importunitatem, audaculè ſeſe intrudendo, ſuadendo, petendo, accuſando, hos aut illos laudando, curioſe abdita rimando, tum rebus imponendo, præſertim dum ſciunt, & amant per dicacitatem, ingerere ſuavia, cum vero ſuaviter loquuntur, & ſpecioſis quæſtiunculis, ſenſim tentant;

facilè nobis (ſine ſenſu) nolentibus imponunt; quorum mox non pœniteat, ut non aliter eam peſtem loquendi, aut hominum vites, quam non audiendo, aut te plane avertendo, vel quod proſtat, procul relegando loquacem. Non alias magis CHRISTUS indignè tulit, Petrum corripiendo, quam dum in importuna (per ſpeciem confidentiæ) curioſe ſe ingereret: *Hic autem quid?* Tulit enim prompte reſponſum indignationis, & correctionem. *Quid ad te? tu me ſequere, ſi eum volo manere, quid ad te?* &c.

6. Cum unus aut plures ſtudium aliqua in re obligant, aut amicitiam offerunt, vel aliquid præſtare faciles, quod in rem ſit, utere *recenti* promittentis affectu, urge intentum, non differendo in tempus, fruſtraneum ea in parte dilationis (ſeu, ut vulgus ait, *diſcretionis*) nomen, certo certius per momenta reſpicere hominum affectus, & remitti potius, quam intendi, ut

ſæpè (vitio mobilitatis humanæ) alii in horas ſimus, poſthac difficiliùs optatum habituri, quod ante ſponte oblatum vidimus. Aſt promittit ille (inquies) propenſum ſe fore in tuas partes? falleris; præſentis enim vis eſt affectus; non futuri, qui bono caſu (ut brevi abiturus) oblatus, qualis vero ille futurus poſtea, ipſe qui obligat, ignorat; mutato vero affectu, mutabitur intentum, fruſtraberis igitur, quod obtinere ſperaſti, niſi extra dilationes aſſequi rem coneris. Nonnullis immo, bene & amica loqui ſæpius conſuetudo, aut potius modus loquendi eſt, non modus affectus, & quo effuſiores ſunt ſuaviloquio, eo magis in amicitia fallunt, cautus ideo ſis, penſandis veris amicis, & ab opere potius, non à verbo ponderabis, eo citius prætervolaturis, quo promptius extra deliberationem offeruntur, quaſi nullus radices ab intimo amico & affectu petant duratura, verum in ſuperficie modo lin-

do linguæ, cum ſalva abitura & nata.

7. Non amici ſolum affectus, ſed contrarii, in recenti maximam vim habent, falluntur exinde, qui ſpreta prima reconciliatione, ſubmiſſorem ſperant alteram, quæ potius tanto minor futura, quo magis procraſtinabitur, ut enim omnes res, recenti ſenſu, gravius intenduntur, ſic qui intulit injuriam, novitate delicti, vel à conſcientia recentis facti, propius pœnitentem eſt, quam ſi evulgato pudore, & conſumpta ignominia, depudere didicerit, cum ipſum vulgus (per familiaritatem rumoris) primo rem minus mirari, dein acerbius loqui, poſtremo dedignari factum deſinit. Sæpe ideo pœnituit multos, non admiſiſſe primam reconciliationem, ut nullam poſtea haberent, cum maximam ſperarent, præoccupabis vero prudenter, modeſta facilitate, neque rejicies pœnitentem, ſimilior tamen renuenti, nec pecces facilitate.

8. Ra-

8. Rarius utaris eodem curru, ſtrato, cubiculo, menſa, domo, exercitio. *Nimia familiaritas parit contemptum. Continuus aſpectus minus verendos homines aſſidua ſatietate facit.*

9. Res adhuc in quæſtione. *Verum amari præſtat, an metui.* Dicant quod volunt alii, mea ſententia, uti Deum, ſic hominem non rectè amet, niſi metuat ſimul, aut ſaltem niſi revereatur. Non igitur ſerviliter te demittes & effundes in officia amici, neque nimius eris affectator, aucupandis amoribus alicujus, quod penes contemptum eſt, ſed ages graviter, partim ut quæras amicitiam, partim ut tua quæratur, honorabis, ſed ut honoreris, immo aliquando (idque intra gravitatem & extra affectum) amicum modicè negliges, timeat negligi, ſi ipſe te negligat, & non amari, nec honorari, niſi ipſe ſtudioſe te amet & honoret. Qui te igitur non reveretur, non recto, ne durabili amat amore, dum facit magis pro diſcre-

discretione & voluntate sua, quam pro merito tuo. Addo (pressius loquendo) quod amari est in aliena potestate (*prout nostri actus cum bona gratia & affectu ab aliis acceptantur*) ut vero metuamur, esse in potestate nostra, non ut semper, quando volumus, amemur, semper vero metuamur, dum volumus, præsertim si incurratur in homines, ut cum ad normam virtutis, legisque præscriptum, omnia fecerimus, aut rem non intelligunt, aut pro malignitate secus interpretantur, cum in tanta depravati seculi malitia, clementiam rectoris, delinquentium insolentia superat, ut necessaria correctione in aliquos opus sit, tunc Justitiam, sævitiam vocabunt, nosque (pro sua malitia non merito nostro) oderint, cum ne Divina quidem, licet proba semper & optima, malitiosi hominum probent, aliquando pluere, grandinare, æstuare, non ad suum beneplacitum, sed ex arbitrio cœli factum, illubenter ferunt, cum illud

illud in terræ fœcunditatem pro gratia, aliud in pœnam, pro justitia, immittat DEUS, nec unquam argui possit. Ac proinde præstat inhærere causæ, quæ à nobis dependet, quam quæ ab alterius venit discretione: Non tamen metus absque amore securus, immo obsit omnino, nisi metus ille valeat, qui ab æstimatione nostri provenit, sponte in animis hominum, per actus honestos & graves, adhibita *prudentia* & *comitate*, non vero (ut nonnulli falso arbitrantur) à potentia nocendi. Dicam amplius, metus nisi erga superiores res est (quos aliquacunque re prævalere nobis arbitramur) amor non potest esse, nisi erga inferiores, aut saltem erga pares. Si vero superiores à nobis amentur, potius *Cultum* aut *Reverentiam* dicas, quam absolute *Amorem*. Quod vero aliquorum belli Ducum virorumque egregiorum, excessiva severitas Manlii, Carbulonis olim, & inter recentiores Ducis Albani, Comitis Fuentii,

Fuentii, aliorumque inter recti exempla ſit, impoſſibile, ſi hæc ſola trux auſteraque, ſine aliarum humaniorum virtutum condimento ineſſet, tantum authoritatis in ſuos, paratum fuiſſe, ut neceſſe, penes exceſſivam ſeveritatem, excellentes quoque virtutes, pro conteſtatione magnitudinis exercuerunt. *Sæpe latet vitium proximitati boni*, immo altioris virtutis interventu penſatur, Erant in multos ſeveri, ſed in bene meritos liberales, labores caſtrorum imperando immoderati, ſed nec ſibi ipſis parcentes, fortes ſimul & ſucceſſu; in admirationem felices, juſſorum exactores auſteri, verum erga promptos & obedientes grati, & pro comitate imperatoria nimium accepti, deinde erga afflictos egenos, injuriatos, victoſque prompti, liberales, juſti, minime avari, magnanimi, moderati, licet alias contra tumidos & inſolentes inſurgendo graves, demum nec bellando flagitioſi, nec

vincendo

vincendo insolentes. Si vero illi non aliud scivissent, quam flagra, secures, cruces funera loqui, nec apud suos ex authoritate obedientiam, amoremque, nec in exteros admirationem factorum, virtutisque suæ paravissent, sed velut feræ sylvestres, nisi nocere scientes, terrori fuissent & odio. Aliqui præterea pro indulgentia naturæ, ita sunt formati, ut non in animo tantum, quiddam magnum illis, impresserit, sed per exteriora quoque occultam gravitatem in facie, aspectu, alloquio, corporisque forma diffudit, quæ sola primo intuitu æstimationem pariant, & velut præcursores sint in animos hominum, & in affectus, parandis amoribus (ac præsertim conciliandæ authoritati, antequam altior virtus se exerat & innotescat, prout de Corbulone observatum tulit Historicus. *Corbulo omnium ora in se verterat, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus.* 10. In-

10. Interdum parum neglige compellando dicto, scriptove, timeat amicus aliquando negligi, & posse offendi, sed statim familiariter recipe, ne diutius neglectus assuescat sine te, ut vero aurum purius post ignem, sic motu melior fit amicitia, vina etiam meliora, quæ penes, dulcorem, sunt modice acria.

11. Dum frustra niteris impedire æmulum, malis eum juvari, & operam ultrò offerre, ut potius opinionem amicitiæ obtineas, quam ut frustra impedisse illudaris, quo impotentia tua prodatur.

12. Cum alicui potenti æmulo resistere non potes, potius quæ res amicitiam (procul tamen à suspicione quærentis) cujus sub titulo, facilius rebus obviam ibis, & illi resistes. Quoadusque enim inimicus est, contravenire aperte studet, dum vero speciem amici induet lædendæ amicitiæ verecundia tenebitur, ne tuis intentis contrarius sit,

tu vero interim, quod in rem habere voluisti, sensim aliud agendo perficias; semota omni fraude amicitiæ & dolo.

13. Omnia capere valenti, totum dat, qui parum negat; potius sponte offert, quæ extra offensam negare non potes, ut quoquo modo gratiæ tuæ debeantur, quam ut invitus dare necesse habeas, nullo expensi in rem tuam commodo.

14. Detrahe potentes à latere æmuli, immo ejus intimos, domesticos, familiares, consanguineos, parando tibi munificentia, mensa, comitate, unde tibi omnia æmuli nota.

15. Da bona verba, palam, & in absentia.

16. Nescitiam simula rei, quo magis omnia scias.

17. Vide, non videndo, omnia.

18. Non asperneris convictum æmuli, sed tamen rarius congredere.

19. Minora quandoque consilia communicabis.

20. Nun-

20. Nunquam verbo carpe præsentem immo tucare famam, si opprimatur.

21. Etiam offensus, offensam dissimula, & velut non agnosce. *Unicum remedium injuriarum, si non intelligantur,* qui secus interpretando injuriam extendit, vulut scalpendo suum ulcus, per impatientiam, sponte dolorem auget.

22. Nunquam exprobra suspectam amicitiam.

23. Rarius congredere cum æmulis, aut congressus cum omni apparatu gravitatem indue, caterva clientum.

24. Vita consanguineos & clientes æmuli, etiamsi operam polliceantur, fac tamen, quasi non vitando.

25. Patiaris adversarium, non agnosce, & velut loco amici habe, omnibus benevolentiæ signis præoccupando, & insidias muneribus antevertendo.

26. Maximum præsidium rerum humanarum ex dissimulatione, Tiberius inter omnes suas virtutes *Dissimulationem*

nem adamaverat, tu etiam quoad potes, ſtude diſſimulationi, ſi ſapis *Qui neſcit diſſimulare neſcit regnare.* Ludovici XI. Regis Galliæ dictum ad filium Carolum VIII. teſtamenti loco. *Diſſimula* igitur *Diſſimula.*

27. Temerarie ambitioſus, turbabis, *ſtultus pertinax* perdendis rebus accommodatiſſimus, fuge quoad potes talium conſilia, multoque magis convictum, ne impingas in errores.

28. Peccant, qui nimia lenitate dulces, cum enim effuſe dant ſe populari auræ, aut omnem infimæ plebis rumorem affectant, contemnuntur, virtuoſi quidem hi ſunt natura, ſed etiam molles, ideoque ad res gerendas parum valent. Prudens rigor rebus non obſtat. Mordent ſanguiſugæ, dum proſunt. Nec enim aliqua difficiliora obtineas, niſi pro tempore, aliquod inconveniens, in urgendum adhibeatur. Idem conſilii medicis ineſt, ut in morbis malignis & urgentibus, admiſceant potio-

nibus, de venenatis pharmacis, commovendis promptius pellendisque noxiis humoribus, verum adhibent ſimul diligentiſſime excellens correctivum, exquiſitam doſim, perfectiſſimum temperamentum, ſine qua cura, medendo plus noceant. Inſtabis igitur opportune, urgentiore verbo, dextra oſtentatione potentiæ, minaciore vultu, intra tamen authoritatem; mox ubi terrueris modice, rurſus in molliore alloquio, tum obvio convictu, irritamenta amicitiæ oſtentabis.

29. In malis mœſtitiam, in bonis diſſimula diffuſam lætitiam.

30. Quemque diem examina, an amicum paraveris, (aut amiſeris) & cura ut pares.

31. Summa authoritas niſi penes potentiam & fortunas, in minoribus pro ſuperbia habetur *Cavebis igitur moroſam gravitatem.*

32. Talem apparatum menſæ, veſtium & reliqui ſumptus inſtrua, qualem

lem ſemper habere potes, & à minori potius incipienda omnia ſuaſerim, quæ poſthæc facturus es majora, ne eo majorem incurras in contemptum, quo magis laudatus fuiſti, ſi idem eſſe, quaſi laſſus deſinas.

33. Non demiſſe ſervias majori, ſed reverenter, & ſedulus ſis, penes potius, quam perpetuus; Magnorum aliqui, recepta amicorum obſequia, non ad gratiam urbanitatemque colentis, ſed ad debitum, ſuperbiamque ſuam referunt, & ſtatim acceptorum obliviſcuntur.

34. Eos etiam in amicitiam pertrahe, qui plus apud alios poſſunt.

35. Non prompti ſint tui aditus, non obvia comitas, ea tamen moderatione rerum, ne ſuperbiæ titulum tibi parias.

36. Facilitas amittit authoritatem.

37. Oblatum munus potius lubens & animosè accipe, quam ſerviliter gratus; partim debere te, partim deberi tibi gratiam doce.

38. Jube punire, non ſpecta.

39. Non increpa, ſed graviter admone, & torvo aſpice oculo. Abſis vero facias contumelioſe, nam excerbas magis, quam corrigis, certe medicus, aſperitate curandi, horrorem medicinæ, ægro imponit magis, quam inducit ſanitatem, ut ægrotare, levius nonnunquam accipiatur, quam per acerba ſanari, nemo ſanavit vulnus ſcalpendo, verum unguendo, & molliter obtegendo.

40. Severitas amittit aſſiduitate authoritatem.

41. Sine ſtrepitu aut acclamatione (ſeu exprobratione) puni delinquentem, ſæpè vero lenius & modeſtè, quaſi invitus facere videare, eſt proſtraſſe ſatis poſſe proſternere dum velis.

42. Majorem aliquando pœnæ apparatus, verborum ſeveritas, tum exaggeratio, imponit auſteritatem Domino, & infamat punientem, quàm ipſa pœna. Si igitur pro merito deli-

cti punias, molliter saltem loquaris, flagitium, non personam osurus.

43. Potius quandoque dicto contrarius sis, quam semper serviliter assentiaris, doce aliquid tibi displicere, pro libertate sentiendi, quod est prope generositatem. Sed plerumque ab hominibus (à Principibus verò præsertim) ii pro sapientioribus, immò pro melioribus habentur, qui ad eorum sensum & voluntatem magis accedunt ac loquuntur, decipi malunt, quàm non ad gustum suaderi.

44. *Bonum habetur ex integra causa, malum ex singulis defectibus*, ait quidam. Quasi dictum velit, ad rem bene habendam, omnia impedimenta amoveri debere; minimus defectus si obstet exsequendo, etsi reliqua bona media videantur, res tamen haberi non poterit & intentum.

45. Sæpius cum titulo, quam sine, alloquere, quemque pro merito decenter honoraturus, nec tamen affe-

ćtate, ut ſimiliter te compellandi & honorandi inſinues neceſſitatem, aut ſecus (velut importuna ceremoniarum) ſi negligas, alias idem erga te omittere, teque contemptum haberi poſſe doces. Quæ civilitas mutui honoris, adeo in animis hominum valet, ut non privatis modo inter ſe civibus, ſed magnis Principibus erga ſibi ſubjectos, non ſit per incuriam transmittenda, nihil enim magis offendit animos, aut verius exacerbat, quam contemptus perſonarum, ſi pro merito non honorentur, velut ille ad Principem, *Cur*, (inquit,) *ego te habeam ut Principem, cum tu me non habeas in Senatorem*, Neque Julium Cæſarem aliud præcipitavit in necem, accelerando conjurationem (quæ differri aut ſopiri poterat) quam Senatorum Conſulumque contemptus, quod reliquum offenſarum erat. *Accedentibus* (ait Plutarchus in vita Jul. Cæſ.) *ad Cæſarem ſedentem pro noſtris Conſulibus, Prætoribus, totoque Senatu, Cæſar*

non aſſurrexit tanquam ſi cum privatis hominibus colloqueretur, quod non Senatum modo, ſed populo offendit, Civitatemque ideo rati [per ignominiam Senatus] ludibrio haberi. Magna igitur cum triſtitia diſceſſerunt è curia, quotquot diſcedendi facultatem habuere, adeoque Cæſar ſenſit indignationem eam, ut ſtatim domum abiret, reductaque à collo veſte, vociferatur, ſe paratum eſſe adprabendum [ſi quis necare ipſum vellet] jugulum &c. &c. Ferunt vero cum aſſurgere Senatui vellet, eum ab amico, aut verius adulatore quodam ſuo, Cornelio Balbo, probibitum monente (vide nequam adulatorem) *ut ſe Cæſarem eſſe meminiſſet, ſeque ut præſtantiorem coli pateretur, &c.* Nihil igitur magis offenſam in animis movet, quam ſi honores aut tituli contemptim auferantur perſonis, immo magis ſi pro malignitate dicacitatis, adjiciantur ſcommata præſertim in ingenuos Cives, qui eo magis delicatioris ſunt animi in offenſam, quo

magis suæ virtutis sunt conscii.

46. Famulitium sit tibi decorum, equus, cibus, & honestamenta domus.

47. Nunquam privatus fias, aut quasi incognitus.

48. Quanquam inter adversa, salva virtutis fama, non vultu demisso aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ agendum.

49. Æquale Matrimonium, pro authoritate.

50. Liberorum bona educatio & bona fama, Parentibus solatium & æstimatio.

51. Domesticos clientes, veraces potiùs hàbe, quam blandiloquos, qui tibi ex fide referant & præcaveant, si aliquid in populo de te spargitur, ut eas rectè facto obviam, seu ipsi diluant, vel excusent. Falluntur, qui illos, nimirum placere volentes, in amoribus habent, venundatores potius suæ famæ, quam amicos, permitte spontè (si sapis) referri tibi modestè omnia extra metum

&

& offensam, ne ignarus sis obviando vel præveniendo, immo te ipsum corrigendo, vera enim exprobrat aliquando vulgi obtrectatio, quæ ipsi amore nostri, aut nostrorum, tum per incuriam, in nobis, nostrisque, non advertamus, domestici vero coram nobis taceant, aut præmonere erubescant. *Vult volens decipi, qui nisi blanda sibi narrari cupit.* Deinde domesticos tuos, non nimis molliter, sed in actione occupatos habebis, ne innutriantur otio, occasionibus posthac emersuris, futuri inutiles, desidiosi, insolentes, dum pro injuria reputabunt, si ad actionem aliquam vocentur, semel desueti: idem innuit perspicacia Salomonis (Prov. cap. XXX.) *Qui delicatè à pueritia nutrit servum suum, posteà sentiet eum contumacem.* Honoratioribus igitur domesticis, per honestiora munerum, inferioribus, per minora servitiorum uteris.

52. Incessus lentus & gravis, vox

submissa, cum opinione Majestatis.

53. Semper vera loquere. *Mendacium servile peccatum est*; immo naturam furti habet, furtum rem aufert alienam, mendacium verborum congruum furatur veritati, prout commune proverbium Polonorum fert. *Mendaces consequenter esse fures.* Immo sunt leves, garruli, infidi, inconstantes, versuti; simulativi, fallaces, venales, injusti, nam ferè idem (ex non recte agendi) vitii suppositum habent. *Veritas mater virtutum est*, exinde cum omnia recte-facit, *Deus veritatis* vocari volûit; in diabolo quia obliqua omnia & contraria sunt, Patris mendacii, supremum titulorum habet; quem igitur rectum virum probatum cupis, vide an dicto verax sit, vix enim fieri potest, ut facto obliquus fiat. Veritatem semper probo & suadeo; verum in aulis Regum, ingrata ut plurimum veritas est, pauci sunt veri amantes *Josaphat*, sed plures *Achab*, prout certe, si

te, si veniat in aulam verax *Michæas*, indignationem Regis experiatur (*odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum*; III. Regum Cap. XXII.) aut incurrendum in colaphum adulatoris *Sedeciæ*. Abesse igitur à consilio præstat (præsertim si odio multo, nullo fructu, veritate laboretur) vel cum ades, veritas omnino loquenda est, præstat amittere gratiam, quam conscientiam, immo præstat agere *Michæam*, quam falsarium *Sedeciam*.

54. Satius te submelancholicum aut gravem potius, quam jocosum agnoscant effuseque hilarem, comitatem tamen serva, cum illis præsertim, qui ad mutuam humanitatem, non ad suum fastum, referunt omnia arroganter.

55. Quod scis per obtrectatores detrahendum tibi (quod tuæ domui aut in moribus casu obveniat) potius præoccupabis sponte fatendo, non detrahent, neque loquentur in exprobrationem, quæ fateris, aut in quo te-

ipſum ſponte culpas, aut per jocum habes.

56. Cave ne unquam conqueraris, etſi pro impatientia doloris opportunum credas, deeſſe enim tibi aliquid, ſponte fateris, circa amicos, vel circa fortunam, proditor tui ipſius, & ægritudinem animi ſimul detegis, etiam ignotis, ut qui te omni ex parte felicem credidere, magis inde æſtimaturi, jam ſecus aliquid demptum credent, in levipendium. Omnes ideo hilari vultu excipe, quaſi omnia ex optato fluant, non alia re magis invidos tibi confundes, qui aliàs tibi adverſa optarunt.

57. Non in veſtitu ſuperfluo, aut domo exquiſitis mobilibus ornata (modò hæc ſint neceſſe circa honeſtatem) verum in virtute & morum conſtantia, viri Politici authoritas conſiſtit.

58. Severitate ſis gravis, blandientibus incorruptus, adverſus minantes invictum habeas animum.

59. Omni-

59. Omnibus ſis cognitus & comis, multos ſæpe convictui, raros ſecreto intimiori admitte.

60. Obſervantiam tui in minimis firma, in præſentia majorum, ut exemplum honeſti reliquis inculces.

61. Plura ſæpe in nos peccantur, dum complacemus, quam dum contrariamur.

62. Honores & præmia ipſe tribuas, pœnas vero aut redargutiones (ſi quæ irrogari juſto debeant) irrogari cures ab aliis, ut aliorum invidia, acerbus, ſic tui merito munificus & amabilis.

63. In conſultatione, dum contrariæ emergunt opiniones, qui mediam attulerit, plerumque omnes in ſuam trahit ſententiam, non quod melior iſta, ſed quod ad medium, quam ad totalem aſſenſum adduci ſe plerumque patiantur homines.

64. Cum magnis Viris & Principibus extraneis, notitiam quære, & communicationem literarum, aut internuntiorum inſeres.

65. Structuræ non vulgares, statuæ, templa magnifica, famam authoritatis retinent, & parant opinionem, item sapientum monumenta nomini dicata; Nam quæ majores requirunt impensas, nisi à generosis factoribus facta veniunt, præsertim cùm non sui lucri, sed publici commodi intuitu impenduntur, ad famam posteritatis. Sic *Zeuxes* pictorum præstantissimus, picturas suas excellentes, nullo pretio exponebat, Civibus eas gratuito daturus, ut magnitudinem animi testaretur, immo forsan quod arbitraretur, operam suam eò æstimationis ascendisse, ut omne pretium superaret.

66. Propositurus aliquid populo aut amico, quod in rem mutuam sit, potius quæres modos, ut petaris, non petas.

67. Consulebat ille non leviter suæ authoritati, qui inter colloquendum, stabat aperto capite, ne sedendi aut tegendi capitis, minoribus foret necessitas.

69. Hi-

68. Histrionum & levium ludorum, non sis spectator, tamen nonnulli honestæ popularitatis loco ducunt, habere intra domesticorum numerum, joculatores & histriones lepidos, ait *Marius apud Sallustium*. Sordidum me & incultis moribus ajunt, quia parum scite convivium exorno, neque *histrionem ullum*, neque pluris pretii coquum, quam villicum habeo; Nam ex Parente meo accepi munditias mulieribus, viris laborem convenire, arma, non supellectilem decori esse.

69. Voce oppressos, defende potius, quam opprimas, & patronum miserorum, publice age.

70. Loquaces & leviusculos, tum vinolentos, noli lacessere verbo.

71. Legatos extraneos, honorificè domi tuæ excipe, quo famam nominis spargant, & ab iis cura salutari.

72. Postula magis, quam supplex roga (quia facilius res sic habentur) ac potius per alios, nec unquam oblitus tui.

tui. Illaudatum aliàs, Othoni (apud Tacitum) Qui *protendens manus, adorare vulgum, jacere oſcula, & omnia ſerviliter pro dominatione.*

73. In publico populi conſilio, multa objecta ſæpe ſolvuntur tacendo, multa reſpondendo, immo multa non audiendo.

74. In gravioribus cauſis, aut quæſtionibus, tum objectis, ſi melioribus conſiliis res flecti non poterit, *non quid reſpondeas: ſed quemadmodum non reſpondeas? cogita.*

75. Qui multa reſpicit, nihil agit, dum conſilio, ſeu dum facto opus eſt, in conſultando præſertim illi, qui more in partem aſſentientium tranſeunt, aut qui mere contrariantur, probantur, ambigui vero, ſeu neutrales, (velut vulgo ajunt, *Non totaliter reſoluti*) neque apud populum, neque apud Principem parant ſibi authoritatem, utrique parti ſuſpecti. Rectè dictum. *Media via, nec amicos parat, nec inimicos tollit.*

tollit. Tum illud, *Tremula manu vitrum capiendo, quo magis frangere quis cavet, frangit.* Merito ſuccenſet Tacitus (Hiſtor. III.) Vitellio, ejusque produci, dum in hanc illamque partem ſtudiis diſtenditur & expendit diverſa; cautus nimium eſſe cupiens, proditor ſui verius factus, *quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus ſatis, nec providit.* Eo collimat dictum (apud Eccleſiaſtem Cap. XI.) *Qui obſervat ventum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquam metet.* Reſolutus ideo ſis facere ſerio, quod aggrederis, non tamen aggredieris, niſi factu licita, nedum involvere vis, periculo involvaris. Licitis Deus adeſt.

76. Apagè cum amicis, qui ſæpe reconciliant: Aut cum domeſticis, qui crebro deprecantur.

77. Majora negotia apud populum tibi tractanda aſſere, minutiora relinques minoribus, quædam digito opus

habent

habent movendo, non brachio.

78. Etiamsi omnia refutanda sint, aliqua tamen approba, ne omnino contradictorius esse videaris, salva tamen virtutis fama.

79. Primis injuriis ni resistas cum gravitate & virtute, contemneris. *Veterem qui fert contumeliam, invitat novam*, at quomodo, non procaciter, verum prudenter resistendum? tu videas.

80. Passio plerumque in nobis dominatur, & zelum putamus, dicendum seu faciendum aliquid, nobis usu venit, verbo invehimur, velut correcturi, & exacerbamus potius, sæpe detrahimus, sæpe diffamamus, sæpe irritamus materias & personas, quod agere pro modestia, aut intra dissimulationem, magis in rem fuerat, veritas, omnisque modus agendi, stylum subtilissimum referat, non cuneum, qui findit magis, quam penetrat. Cum nimis justi esse affectamus, in injustitiam impingimus, sævitia quandoque est, dum puni-

punitionem putamus, nec eſt correctio, ſed exacerbatio aut alienatio amici moroſa. Cum rigide (vel ut ajunt) *Moroſe ad pulviſculum uſque*, repetimus noſtra, non fit, ut aliena cum noſtris non involvamus, impertinentium verius raptores, quam exactores juſti; ſæpe deinde potentiam credimus, cum inferre injuriam poſſumus, aut ſecus accipere credimus, niſi inferamus, nec repuliſſe eſt, niſi alter injuriarum patiatur. Quæ igitur minore damno aut ſcandalo diſſimulari poſſunt, diſſimulanda prudenti viro ſuaſerim, privatam aut publicam pacem, quietem mentis, pacatam conſcientiam habere qui cupit; Eo fere collimat dictum. *A juſtitia recedendum nonnunquam in parvis, qui velit ſalvam eam in magnis*, non enim ſic erit injuſtitia, ſed diſſimulatio juſta. Idem vult Spiritus Sanctus apud Eccleſiaſtem. *Noli eſſe juſtus multum, neque plus ſapias, quam neceſſe eſt.*

81. Proxime ſequitur, virtutis etiam zelum temperandum, idque amore in majus promovendæ, ut dum nimio ipſius (prout debemus) ducimur amore, tamen ſecundum tempora & perſonas, prout res agenda venit, ſuavius (cum vitii quadam diſſimulatione) ſenſim animis hominum eam inſinuemus, quod non eſt recedere à virtute, ſed eam provehere in majus; Scriptura docet alios hominum acerbius increpitos, alios per ſimilitudines ſuaviter reductos, potius quam retractos, ſic CHRISTUS, dum bonum Patremfamilias repreſentat, intemperantem zelum ſervorum arguit, & diſſimulare docet. *Sinite, ne forte colligendo zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.* Sic erratum à noſtris in Moſchovia, intempeſtivo, ne dicam inſolenti religionis zelo, cum enim Demetrius Magnus Dux Moſchorum, Polonam virginem in uxorem duxiſſet, occaſione Catholicæ Principis aliqui Polonorum jactantes ad invidiam usque

Moſcho-

Moſchorum ſchiſmatis, ritum Catholicum dum promovendum contendunt, Demetrium Ducem, novamque nuptam, in exitium præcipitarunt, Poloniamque cruento implicarunt bello. Sed magis profana nobis ſerviant, in exemplum, ſeveri mores Galbæ Cæſaris, licet recti, ſed non pro tempore adhibiti, exitio fuerunt, *quibus impar ea ætas erat*, cum forte circa flagitionem militaris donativi, magis animoſe, quam in rem opportunè diceret, *ſe militem legere, non emere*, dum rigidus recti priſcique moris aſſertor affectat fieri, non aſſecutus, ſimul rem, ſeque perdit: Conſultius alias facturus, ſi intra diſſimulantem, importunitati nonnihil in tempus conceſſiſſet, & deliniviſſet humaniori verbo flagitantes, ſenſim alia via eum tempore in melius reducturus, neque à virtute Imperatoria ſic receſſiſſet, ſed intra prudentiam regendi, habuiſſet totum. Etiam in aſſerenda libertate, circa obſerva-

tionem

tionem antiquarum legum, vel aliquid novum ſtabiliendo, temperato & recollecto zelo opus, ſecundum res, tempora, aut perſonas agendo, ne dum reducere ad normam rigide contendimus, potius malum, resque irritemus. Qua in re ſumma perſpicacitate, judicio valido, ac ſuper omnia, experientia opus eſt, nec poſſunt in eo valere, niſi ſedata, defæcataque ingenia, *quæ non quid debeat fieri, vel prout aliquando factum eſt, ſed quid nunc rectè poſſit*, ex æquo penſant, magis *è particularibus cauſis, reique propinquioribus, quam ab univerſalibus maximis* (*quæ in particulari fallere amant, & judicium conſulentis non leviter arguunt, nam univerſalia multas receptiones habent, & multas circumſtantias requirit imitatio, ideoque ſæpe nos fallit*) conſilia eruendo, & quæ non habendi cupidine, aut ſpe inani, ſed magis poſſibilitate certa beneque conſulto, res metiuntur, *dum ratio appetitu ſuperior eſt.* Aliquando enim

enim ſuavitas agendi, aliquando rigor, aliquando utrumque ſimul, vel demum nihil agere, ſed diſſimulare in tempus, & ferre malum prodeſt, ne dum præcociter, unicum vitamus, multa majora immo plura incurrantur, res irritando, ut hoc caſu ſerviat dictum, *Malum bene poſitum, ne moveas.*

82. Igneæ nonnulli tum inquietæ mentis, tum ſibi non otiari, ſed agere complacent, dum quieta, non ſinunt qui.ta, aut niſi res turbent, & in aliena (quæ ſæpe devorarunt) invehantur, & pro injuria reputant, famam potentiæ ex aliena injuria aucupantes, ut igne Salamandra, ſic nonnulli aſperis & diſcordia vivunt, *quæ alii flagitia, hi remedia vocant: In id nati, ut nec ipſi quieſcant, nec alios ſinant.*

83. Potius non videre te injuriam ſimula, quam dum vides, vindicare illam opus habeas ne ſi agnitam molliter diſſimulaveris, pejus contra te in poſterum peccetur.

84. Si impetu in aliquid novum fertur populus, cui resistere non possis, satis penes virtutem habeas, si non assentiaris.

85. Quæri exinde potest. Quid securius, & in rem magis opportunum, an præcipui unius, vel saltem aliquorum in Republica, aut vulgi aucupari favorem? Non disquirendo hinc illinc, constat, qui totos vulgi favoribus se dedere, ab ipsomet vulgo proditos, oppressos: In cujus gratiam, cum omnia feceris, semper aliquid in malis vulgus requirit, vel ni sufficias, antea bene fecisse damno est. Quod vero malus, dum abutitur vulgus bonorum virtute & opera (semper eos casibus objectando) facit velut indiscreti equites, cum bono equo læti, intemperanter utuntur, & nimio cursu fatigant, non parcendo labori, nec alium substituentes, eum perdunt, quod in vitis Gracchorum (apud Plutarchum) observatum habeas, & ratio in promptu. Nam

facilius

facilius paucorum genium noveris paraverisque tibi favorem, facilius gratiam demerearis, aut iratos placaveris, facilius cum paucis agas, suadendo, dissuadendo, orando facilius obtineas, dum se citius pro paucitate expedire possunt, decernendo. In multitudine secus, communitas frontem non habet, quæ non tam facilè de maledictis erubescit, dum disperfim ignominia, in tot capita vadit, ad unius vero Principis personam (non divisim) tota infamia (ejusque posteros) directe spectat, eoque magis afficit. In populo deinde, diversa sunt subjecta, inclinationes, affectus, studia, quibus impossibile ex æquo ut satisfacias, dum pro diversitate ingeniorum, suspicantur, vana, aut secus interpretantur, cum non intelligunt rem, plures vero pro malignitate. Offenditur quidem Princeps veritate, sed magis offenditur, & simul fuerit populus, uni dum places, alterum fere offendis, nam in

 amores,

amores, odium, æque facile vulgus fertur, non ut studiose velit, sed uno alterove impellente. Quod vero gravius, si in aliquid bonum fertur populus, omnes (unus alium circumspectantes) curam adhibent; jam si nocere cupiant, quisque pro se, manum studiose adhibet in ultionem; ad nocendum uniti, ad benefaciendum tepidi & distracti. Ex eadem ratione forte *Machiavellus*, *ingratiorem fieri populum censet*, *unica Principis persona*. Dixerim itidem, præstare favorem aliquorum præcipuorum in Republica, (sed quem non per flagitia & obliqua demeriaris) favoribus vulgi. Addo super hæc, si non altioris alicujus boni, aut virtutis intuitu (quæ sola sibi ex conscientia recte facti præmium est) sed aucupandæ vulgi gratiæ & popularitatis, rectum aliquid in publicum facias, falleris; sæpius odium pro gratia redditur: Rem expertam ipse habeo, quam loquor. Si profana parvi sunt,
en

en cape in rei documentum altiora, quia ſacra; Nemini magis, quam operatori ſalutis *Chriſto*, fraudi fuit populi plauſus & Gratia, hodie ut Regi filio David, in urbis ingreſſu, panis & ſubſtratu veſtium, in pompam triumphi, vias ſternentis, mox intra dies aliquot, ſubita mutatione, crucifigendum potentis. Sic verè vulgus, *cujus boni, aut pravi affectus, nunquam modicis continentur.*

86. Afflictis palam condole, ſed tamen ſine injuria affligentis.

87. Honores non pete ipſe, oblatos ſpecie recuſantis accipe, non multo exultantis animi ſigno, nec etiam triſti, ut ingratus, ſed graviter; per amicos petiturus non ore tuo, pro fama modeſtiæ, tum ut videaris, *magis te poſſe officium gerere, quam nimis velle*, quod venuſtatem actioni imponit, & dantem magis promptum reddit. Vis adhuc altius, unicam artem diſce; Non quomodo ambienda quæras, ſed quo-

modo forte contentus, non ambias ultra pacatus, plura sic utique (immo omnia) lætus contemnere potes, & quasi ex alto animi despicere, non omnia vero destinata, ambiendo adipisci, eoque de non habito tristis, & stans loco velut inferiore. Habet velut omnia, qui non ultra cupit, in animi mensura, non fortunæ, sat satis habendorum modus.

88. Apertis horreis, leva pretium frugum.

89. Nobiliores exules, tum à fortuna desertos excipe domo, & necessariis procura. *Alii dividunt propria, & ditiores fiunt, alii capiunt non sua, & semper in egestate sunt* (inquit sapiens.)

90. Pupillis honestarum familiarum, sumptus educationis provide.

91. Si à populo voce opprimaris modestiam objice cum gravitate & reprehensione generosa, quam ut frustra acerbius contendas, unus à multis facilè contemnendus, nec alia tutius via, furorem populi evades.

92. Miseris sis aditu facilis, & intentus querelis, licet subrustice, & tædiose conquerantur, nam loquax ut plurimum dolor est, da bona verba, gravia tamen potius, quam mollia, condole saltem, ni juvisse sufficis, nemo utique verbo pauper est, quod æque afflictis gratum, ac si juventur, aut secus novam injuriam sibi inferri putent, si transitoriè audiantur. Princeps igitur, aut quicunque sunt viri honesti, in omni vitæ suæ actione, teneant recte agendi præceptum. *Nihil sibi esse salubrius, tam ad morem populi parandum accommodatius, quam humanioribus responsis etiam infimæ sortis homines, ab se dimisisse*; salva tamen gravitate, nec obvia facilitate vilescat.

93. Inter *militares* de armis loquere, inter *doctos* de virtute, doctrina, libro honestate, personis, rem & sermones accommodaturus; *Hilares*, liberalius suaviterque excipias: *Severos* aut *Morosos* contractius, & brevibus tractabis,

 cum

cum facile multi sermonis nauseam habeant. *Ambitiosis* honorem deferes, reverentius agendo, perinde ac si eos multi facias: *Cum modestis & sinceris*, simplicitatem dicti quæres, nam facile dolum suspicantur, si verborum involucris, & ambagibus affectatis utaris: *Malignos, Astutos, Levesque*, quoad potes, vitabis, sed procul à nota vitantis, ne offensos habeas, universim vero, secretorum tuorum (loquendo) cautus eris: Insuper inter *Æquales* dignitatem ex pari tueare, ne posthabearis, non tamen semper ad numerum & stoica gravitate, ne arrogantiæ nomen parias: Inter *Inferiores*, faciliorem tui copiam præstabis, ut ameris, non minus tamen aut effusus, ne satietatem inducas, sed proprior gravitati. Erga *Superiores* nonnihil submissius te geres, non tamen immemor tui, verum ultra *venustam generositatem*, nec ut abjectus, aut adulator, tùm deformi obsequio laborans.

94. *Meticuloſorum ingenia* ingeſto terrore, nec tamen ſine condimento gratiæ, ad officium commodè rediges: *Generoſos*, ſecus, exacerbat terror, ut potius reddas obſtinatiores, aut alienes verius, dum eos, ſic parare cupiviſti, verum eos gratia, comitate, liberaliore convictu (idque ad obſonii raritatem, non ſemper facili aut effuſo, magisque adhuc gravitate agendi generoſa, quæ reverentiam perſonarum ingerit) tibi obſtrictos pares. Verbo dicam, injuriæ generoſum irritant, mollem tum puſillanimum frangunt. Cum *mediis* aut *indifferentibus*, præſertim vero cum aſtutis; aut qui libenter inſoleſcunt, adhibebis ſimul utrumque, *terrent nonnulli, ni paveant*. *Moroſos* denique & *Intruſores*, lautiore menſa, & aliquid pro tempore dando tibi mercaberis. Rara tamen ingenia, quæ non hoc ultimo telo expugnare fas ſit. Prout igitur hunc aut illum, ad tuum beneplacitum habere vis, introſpice naturam

prius hominum animi, æque varii sunt ac vultus, ut agas, prout ad metum, vel generositatem inclinat, vel participat simul de utroque, ut quemque suo affectu aggrediaris expugnandum, prout in aliquo hic aut ille, magis prædominatur, metusne, cupido gloriæ, amor privati commodi, publicum bonum, aut tenerior conscientia; Objectando dextre ad persuadendum, pericula, ignominiam, damna, jacturam publici, ingerendo scrupulos, & offensam Dei, & quævis in contrarium, vel si faciant, omnia eventura in parte meliore: Jam si omnino refractarii sint recta sequendo, saltem in molliora quoquo modo deflectes, & concedes partem, velut Senecæ & Burrno visam, *ne utramque NERO pervinceret, alterum concedere*, vel certe eveniet, (præsertim si cum generosis res est) ut negligant, si aliquid modo in speciem generositatis sibi concedatur, nec planè impugnari videant, alias nihil pervincere,

cere, servile putantes; Sæpe repeto, *Hominum animi, sicut generosi equi, molli freno facilius reguntur.*

95. *Qui amat accipere, negat nihil.* Non in privatis modo, sed puta in publicis, facile habentur omnia, præsertim apud eos quibus accipere dulce est, dum sunt *semper venales & alienæ ministri potentiæ*, immo mensarum, placitorumque asseclæ. Non ex vano, inexpugnabilem urbem, expugnandam facile credidit, in quam asellum onustum auro, inerandum, didicit. Et Jugurtha, Romanum statum inclinari advertit, debiteque illusit, *O venalem Romam & mature perituram inveniret,* cum reperit plerosque ex curulibus, qui accipere oblata, non promptè recusarent, immo promptissime caperent, vendi sibi negotium amavit, cum venditores odisset, proditionem, non proditores amaturus; viri ideo quicunque recti, etiam licite oblata, intra verecundiam, propiusque nolentes, accc-

ptare debent, aut prorſus non acceptare, virtutis præmium in virtute quæſituri; Hoc enim genus vitii, mentitæ ſuavitatis condimento, facile inſinuat ſe hominum ſenſibus, & leviter modo tangentibus allinitur ſine ſenſu. Facile qui accipit, facile dat ſibi ſuaderi. *Peſſimum veri affectus venenum, ſua cuique utilitas.* Merito pagina ſacra rectos in populo viros, judices, ducesque dum laudat, aut ſecus depravatis dum ſuccenſet, his appetentiam munerum exprobrat, in illis contemptum oblatorum, velut ſolam rectæ popularis virtutis normam commendat. *Dixit Samuel ad univerſum Iſrael* (1 Regum Cap. XII.) *Loquimini de me coram Domino, utrum de manu cujusquam manus accepi, contemnam illud, reſtituamque vobis.* Et dixerunt: *Non tuliſti de manu noſtra quidquam.* Et Cap. VIII. *Non ambulaverunt filii Samuel in viis ejus, ſed declinaverunt poſt avaritiam, acceperunt munera, & perverterunt judicium.*

cium. Mirum dictu, quod pervertat veritatem, bonum publicum, & pervertat judicium, qui propere accipit munera. Talesque hodie videas: *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus* (Psalmo XXV.) potius igitur, *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes & subvertunt verba justorum.* Exod. XXIII.

96. Nullius artem reprehende, quod vel maxime offendit.

97. Multa in absentem statuuntur, quæ in præsentia non fierent, cura (si tute potes) ut dicendis de rebus aut statuendis adsis, præsens, cum authoritate tua & amicorum, ne per absentiam conscientiæ facti arguaris, eaque importuna meticulositate, majorem ingeras audaciam (æmulis) validius contra insurgendi, qui nisi tua imbecillitate fortes.

98. Magnorum virorum dissidia, concilia, & mediatorem te interpone (etiamsi non vocatus) si authoritate

vales, sed procul ab importunitate, & sine alterius partis offensa, fac talia pro publico bono, & amore proximi.

99. Dum punis, privatim puni, dum parcis, publicè parce.

100. Habebis aliquem bonæ existimationis virum, qui pro te agat, & loquatur in publico, quam ut ipse pro te. Major alienis dictis, in aliena causa fides, laudando vera, seu excusando liberius falso imposita; cum opinativa, & minor tibi dicenti, invidia; Quæ pro sua causa dicuntur, magis ex necessitate, propria & pro animi passione, quam ex verò dici communiter creduntur.

101. Quæ tibi adversa acciderint, supprime, aut tege lætis, prospera latius divulga.

102. Sermones vulgi, velut nesciens ignarusque feras, prohibiti enim plures erunt, quasi veri, si prohibeantur, & nocituri.

103. *Securitati consule prius, antequam*

quam vindicta, quosdam enim, haud tuto aggrediaris, ut cavere ab iis magis opportunum sit, quam ut aliquid acerbius in eos statuatur.

104. Justitiam ama, & verax sis, quo magis fidem rebus tuis pares.

105. Nonnulli dexteritati tum prudentiæ, virtutisque suæ in tantum fidunt, ut sponte sese conjiciant in occasiones periculosas, negotia intricata, difficilesque conatus, supra vires aggrediantur, quasi in arbitrio sit, ex illis eluctari, tamque deserere promptum, quam irritare incepta, dum velut supra humanos casus constitutis, tum non errandi potestatem, sub imperio habentibus. Quod secus fit, dum tenemur potius à negotiis, quam tenemus illa. Non admittere vero occasionem, primus gradus est non errandi, dein posterior non errore. Ne Deus quidem, dum probos vult nos fieri, peti voluit, quam *Ne inducamur in tentationem*, quasi non peccaturi, si tenta-

tio (id est mali occasio) absit. Non igitur quantum in nobis est, dubiis rebus nos volenter committamus, ne apprehendamus plus animo vel manu, quam cui sufficere possumus retinendo, vel contra obluctantia constanter perseverando, nec sibi blandiatur mens, ut præsumptuosa opinione nostri, minus opinemur de virtute contrariæ partis, dum volumus, ut evitemus occasiones errorum, immo ipsa mala. *Facilius aliqua non recipiuntur, quam exeunt, immo excluduntur venientia, quam expelluntur, dum fuerint admissa.* Qui admittit occasionem, admittit errorem.

106. Irasci, mala verba dare, ferire, nemini fidere, res quietas non sinere, pro libitu agere, aut secus, in speciem authoritatis desidere, *Nomine magnifico segne otium velare*, in alios agendum opus conjicere, superbire, tum insolescere, potestatem regendi nonnulli falso putant, cum alias suavitas agendi (prævia prudentia & cautione)

rebus

rebus perficiendis totum possit. *Maxima flumina, minimo sono labuntur.* Non tamen obsit rebus, subirasci modice, intra gravitatem agendi, immo valde prosit, ut vivacius in executionem urgeantur, *iram prudentem, esse cotem fortitudinis*, non ex vano dictum, in consilium vero recte incipiendorum, sola prudentia, cum deliberatione non affectata, jus semper habent. *Potestatem, cautis quam acrioribus consiliis tutius haberi.* Tacit.

107. Vitia hominum privatim publiceque, nihil magis intendit, quam cum male fecisse, joci vicem habet, non suspenso supercilio, sed excipitur cachino. Exinde licentiosi, dum non timent DEUM, quod reliquum erat, excussa hominum reverentia & pudore, male facere sibi complacent, vel dum in rectiores incurrunt, qui rigidiore fronte, tum verbo factum excipiant, indignantur, moneri nolunt, paucorum rigorem & censuram injuriæ loco habent,

habent, dum plures jocoſo intuitu, talia tranſeunt, velut approbantes. Moderni ſeculi, immo novæ Politiæ ea labes eſt. Rigidæ priſcorum Germanorum virtutis, non immerito cauſam annexuit Tacitus (de mor. Ger.) *Nemo illic vitia ridet, nec corrumpere aut corrumpi, ſeculum vocatur.*

108. Non levis eſt prudentiæ *Moralis* tum *Politicæ*, ſcire in ſuis domi, & Civibus publicæ, quædam minora diſſimulare, nec vetera, ne obtineas, ut pervincendo (quæ agnita vitari, nec coërceri poſſint) in pejora mala incurratur, ex juſſorum & impunitatis contemptu, niſi aliquid fragilitati concedatur, velut profundiſſimè ſparſim *Tacitus*, tum alii. Neſcio, annon tutius ſit, quædam adulta & prævalida vitia admittere, quam illud aſſequi, ut palam fiant, quibus prohibendo, pares jam non ſimus, dum vero prohibita ſemel impune tranſcenderis, neque metus ultra, neque pudor eſt; Quædam

tutius

tutius non prohibere, quam prohibita leviter præterire, & sontem non accusare, quam accusatum non punire, nam evulgatus pudor, non satietatem ut multirentur, sed incitamentum parit. *Correctio plus damni in Rempublicam quandoque offert quam indecorum vero attrectare, quod non obtineatur; si velis quod nondum vetitum est, timeas ne vetere.* Tolerabilia sunt modica vitia, quam prohibitio, cui nemo paret. Mithritades continuo usu veneni, naturæ suæ reddidit familiare toxicum, ut contra noxia induraretur, si aliquæ malæ consuetudines, tum abusus, consuetudine roborati, non tam obsint Republicæ, (nam sæpe alterius virtutis interventu, velut ad æquilibrium pensantur, & cum tempore conveniunt) quam præceps correctio: prout violenta medicina, plus noceat ægrotis, & vim naturæ infert, quam ipse morbus, qui sensim utique conficit. Inter hyemem & æstatem, ver aut autumnus inest,

ineſt, inter diem & noctem diluculum, natura ipſa haud violenter, quaſi per gradus, in mutationem ſe transferente; etiam virtuti horror imponatur, ſi ſeverius ſe intrudat, non ſuaviter inſinuet; cum tempore curandum, quod cum tempore invaluit. *Repentinæ novitates ſunt tanquam advenæ & pergrini, quos admiratione plus, minus benevolentia proſequimur.* Exinde novorum Politicorum axioma vix improbaverim. *In ſeculis aliquando corruptioribus, homines induſtrios & ſatagentes, uſui magis eſſe, quam pro rigore virtutis nimium zeloſos.*

109. Ne decipiaris, mature cogitare deceptum iri, ſæpe diffidentia mater ſecuritatis eſt, aut ſecus, ſi in vanis nimium ſcrupuloſus ſis ſæpe cauſa, inanis metus, nocet rei, nocet parandis amicis. Dubitaverim præterea, an modica calliditas, non ſit in parte Politicæ prudentiæ, ſeu cautionis, pleno hoc obliquorum ingeniorum ſeculo, non ut circumvenias, ſed ne circumveniaris,

veniaris, dum quemque pro suo ingenio scis metiri, aliqui enim ita sunt incaute sinceri, si præsertim in blandiloquos & astutos incurrant amicos, ut nihil sinistra incontentione agi opinentur.

110. Sis Politicus, non tamen ut te Catholicum esse obliviscaris.

111. In privatis publicisque negotiis, cum paucis vel cum populo, non semper idem tenor, modusque actionis servandus. Dum rem habere probe cupis, verum secundum tempora, personas, immo cum iisdem personis, sed aliis occasionibus, rerumque circumstantiis modum agendi, variari necesse, aliquando severitas juvat, aliquando eadem obest, sed prodest clementia & suavitas, aliquando munifice, aliquando parcius aliquos habere oportet, & dandi facilitas obest, tacere & dissimulare, nonnunquam exprobrare palam aut tacito conducit, properare aut cunctari petentibus statim annuere, aliquando differre in tempus, negare, difficilem se præ-

præbere, & grave ſupercilium monſtrare prodeſt, mollius aut auſterius, cum authoritate matura, vel ſubmiſſus, familiariterque pro confidentia agendo. Nec CHRISTUS in ſua Oeconomia, ſemper eundem agendi modum ſervat, ſed pro tempore variat; Peccatricem mulierem ad pedes ſuos provolutam prompte admittit, peramanter aſpicit, *bonum opus operantem* laudat, eandem poſtea, licet pœnitentem, & in melius correctam, à ſui amplexu arcet, ſeveriusque habet. *Mulier, noli me tangere*, cum utrumque intra peræqualem bonitatem ageret, illud intra ſummam clementiam, hoc cum Majeſtate, non extra tamen gratiam; modo vario & cauſa, verum intra eundem amorem, dum ſimul arcet, ſimul ſolatur eandem, ſimulque honeſto præficit officio. *Quid ploras? quid quæris? Vade ad fratres meos, dic eis*. Joh. XX. Dixerim, qui ſe aliorum exemplis, ſuæque probatæ ſemel praxi totos alligant, niſi aliquid in

præ-

præsens mutent agendo, addant, minuantve, graviter falluntur, potuit iisdem de causis, cum iisdem personis, severior modus prodesse, cum quibus alio tempore, alio loco & occasione, nisi suavius agendo remittas de rigore, rem turbes, nec quod voluisti assequare, uti eadem vestis, non cuilibet corpori & ætati, sic praxis & exempla, tum imitatio, rebus & personis non quadrate serviant, nisi pro tempore immutentur.

112. Animi constantia & ingenuitas juvat in adversis, superat invidiam, arcet mala: Mollities secus, accersit periculum, cui vitam, animi fortitudo aut constantia non dabit, metus aut fuga rarius parabunt. *Sic* (aqud Tacit.) accusati de amicitia Sejani, alii per mollitiem excusando, eo majorem suspicionem sui cum movissent, succumberentque in causa *Marcus Terentius* ingenue quod verum erat, solus fatendo, constanter superavit invidiam, & evasit ob-

ſit objectorum pœnam, prout ejus reſponſoriam, non ſine guſtu, & paranda doctrina legas apud Tacit. VI. Annal. Qui ſilentio triſti objecta recipit, non modeſtia eſt, ſed tacita confeſſio, aut judicem tacite arguit ſævitiæ, quaſi in majus defenſione innocentiæ irritetur: Qui autem negat, quod verè objectum, ſeipſum accuſat, non quod noluerit, aut de malefacto doleat, ſed quod latuiſſe tantum experiverit, præſidium malitiæ ab ocultis habiturus, immo metum prodit, ex facti conſcientia & atrocitate, quod fateri verentur, non extinguit materiam objectorum, ſed irritat accuſatorum æmulorumque proterviam, tum ad inquirendum & comprobandum ingenia, ne fruſtra objeciſſe videantur, demum acuit audaciam, ut contra timentem gravius inſurgant, inclinatum concitatius impulſuri in ruinam. Qui ſecus ingenue fatetur, propius pœnitentem eſt; ut doleat de objecto, quod ſponte agno-

agnoſcit, & corrigendum videt; Dein, fortis utique animi ſignum eſt, intuitu virtutis (ſit vero, ſit ſpecioſo) tum, pro ingenuitate, aliquid dicto, facto, tentaſſe, non tamen malitioſe, tum ex dolo, qui ſemper ſuſpectior eſt, quam animi apertus candor. Non ſuperba tamen debet eſſe facti confeſſio, nec velut exprobratio, quæ magis exacerbat, dum obſtinationis animi ſignum eſt, accuſatorem & objecta velut contemnens, ſit potius, intra vultus verecundam amœnitatem, nec extra ingenuam modeſtiam, quæ innocentiæ ſuæ (dum non turbetur) fidem facit, ac de clementia prudentiaque diſcernentis multum ſibi perſuadet; Aut ſi omnino deprecandum ſit, non faciat tamen aliquis ut nimium abjectus, nec velle ſordidatus aut ſqualidus, quod indignationem ſæpe magis, quam miſerationem movet; verum faciendum ex memoria ingenuitatis & honeſti. Sic, ut per varia caſuum abeam (apud Thuanum)

anum) Joannes Fridericus Saxoniæ Dux, victus prælio à Carolo V. Cæsare, & captivus, cum pro nota rebellionis, decretum mortis jussu Cæsaris adferri sibi videret, lusui latrunculorum tunc forte intentus, velut in aliena causa minime turbatus, Ernestum Ducem Brunsvicensem secum colludentem, simulque sorti compatientem constanter monuit, ut eo non obstante, lusum continuaret, *suam innocentiam Cæsarisque clementiam, ea in parte sat pro se laboraturam*, subjungens; Qua infracti animi constantia, Cæsarem flexit, & periculum vitæ, licet non fortunæ, superavit. Sic apud Franciscum Guicciardinum (Histor. I,) Cum Rex Galliæ Carolus VIII. (moto bello pro recuperanda Neapoli contra Arragonias) in Italiam cum exercitu se infunderet, ac forte per transeundum, à Florentinis, pro societate armorum & amicitia, in urbem receptus, contemptius eosdem haberet, conditiones ali-

quas

quas graviores extorsurus, illi vero potentia Regis consternati, circa consensum tergiversarentur, solus *Petrus Caponius*, vir altioris animi, agendi constantia, rem animosque Civium restituit, & Carolum plena generositatis voce, tum facto, terruit, verba sunt Guicciardini (Hist. I.) *Cum ejus collegæ coram Rege stetissent consternati, atque à Regio scriba, compositionis capita iniquissima, scripta recitarentur, Caponius rei indignitate vehementer permotus, libellos è manibus scribæ abreptos, Rege spectante descripsit, & se abiturum proripiens, voce concitata subjunxit: Quandoquidem tam iniqua postulantur, vestras vos inflabitis turbas, nos campanas pulsabimus nostras, haud obscure innuens, eas controversias mota plebe armis esse decernendas: Constat, tanta fiducia verborum Caponii, terrorem Gallis injectum, secum reputantibus, tantam in eo homine constantiam, non sine fiducia alicujus paratæ potentiæ, & subsidiorum*

 esse;

esse; quamobrem, eo revocato, Rex in æquiora, nec absona Florentinorum libertati deflexit. Sed cur vado per externa, cum adsint domi exempla propria, idque in meamet causa. Cum per iniquitatem delatorum, recta plerumque civium vota in sequiorem sensum trahentium, liberius dictorum (ut fieri assolet circa libertatem) coram Rege accusaret, ipseque ad interiorem Cameram me vocato, pro Majestate exprobraret, id, quod certe verum erat, *Angustiæ mihi undique*, hinc mendacium servile peccatum (si vera negarem) & offensa Dei, illinc apertior offensa Principis, si faterer, recollecta repentè mente in partem utique post errorem peccare malui, nec tamen apud pium Principem peccavi, fronte ad amœnitatem (pro fiducia constantiæ, non extra tamen modestiam) composita, subjungens: *Si quæ à me dicta, non profectum à malitia, aut inquieti ingenio, sed factum pro fiducia legis, tum æquitatis,*

tatis, cujus assertorem pro Catholica pietate, ipsum Principem esse scirem; Nec mihi alias jurato Senatori, nisi cum lege loquendum conveniret; Cum igitur responsum acceptandum, aut aperta lex, tum æquitas impugnanda esset, quod nequaquam bonus Rex apud animum pervincere potuit (nam etiam juxta populi libertatem convenientissimum erat) objectio, intra ingenuitatem responsi conquievit; unde, uti per cætera gestorum, alios, sic eo casu, me quoque publice ac privatim æquioris animi, bonus Rex habuit præconem. Cessare debui, verum non extra materiam, unicum adhuc constantis tum infracti animi exemplum apponere, Ferdinandi Arragoni Neapolitani Regis. Cum enim (supra memorato) Carolo VIII. Galliæ Rege, victricibus armis Neapolitanam oram pervadente, ipsaque Neapolis, urbe, & Prætorianis cohortibus in victoris nomen desciscentibus, Ferdinandus regnum deserere cogere-

tur, nihil ſpei relictum, quam ut cum paucis intimiorum, relicta Neapoli, in Ænariæ Inſulæ arcem, *Iſcleam* nomine, ſecederet, verum eadem infenſa fortuna ſecuta in Inſulam Ferdinandum, arcis enim *Iſclea* Præfectus, eodem quo reliqui Neapolitanorum morbo perfidiæ agitatus, in victorem Gallum propenſior, deſcendenti forte ex trireme, portas arcis occluſit: Fertur, inſperato perfidiæ ſpectaculo, conſternatum prius dein re collecta mente & ſpiritu (à deſperatis & animi conſtantia conſilio captato) paucis comitantibus, proximius portam arcis animoſe ſucceſſiſſe Ferdinandum, ut partim mandatis, partim exprobratione collatorum beneficiorum, & exinde turpis perfidiæ, partim vultus Majeſtate Præfectum flectere poſſet. Non plus tamen apud perfidum ea valuere, quam ut data niſi conditione, arce recepturum ſe Ferdinandum promitteret, ſi nemine comitante ſolus portam ingrederetur. Accepit ille

promptè

promptè conditionem, non ut dissimulans, & exinde tacitæ offensæ suspectior, sed ut Majestatis conscius, moxque adaperta porta est. Tum vero in ipso portæ ingressu, non se Regem oblitus, eâ confidentia, eoque vultu ac vigore animi, districto gladio in Præfectum & custodem portæ impetum fecit, ut satellites, qui armati in statione aderant, comminantis & imperantis simul Regis aspectu perterriti, extemplo portam aperuerint, reliquum comitatum recepturi. Quo casu manifeste apparuit, animi constantiæ, vel (ut Jovius ait lib. II. Histor.) Regum oculis, in omni fortuna, quandam supra humanam inesse vim, proditoribus autem degeneres esse animos, præsertim cum in ipsa perfidia deprehenduntur.

Pars Tertia.

POLITICO-MORALIUM.

I.

COnſcios ſecretorum (etiam delinquentes) non habebis acerbius, ne irati prodant ſecreta, & res miſceant.

2. Licet utrum ſit, nunquam conqueraris, quod male de te loquantur homines, aut enim cum ſenſerint te offendi, pejus loquentur in acerbiorem vindictam, aut denudaberis coram audientibus, de adverſariis, cum non levi ſuſpicione famæ; potius bona indulgentia fortunæ, dic, tibi ſatis amicorum, & dona de te ſentire omnes, imo in præſentia tibi detrahentium, ſinceritatem & candorem lauda, velut ignarus traductionis, ut conſequaris, quod illi ſinceri à te vocati, eſſe juſte velint, ne bonam de ſe opinionem amittant.

3. Cuique (ſed præſertim in officio degenti) minima ſui inobedientia, ſeverius

verius obſervanda, ut minus ſerio imperata, ſint in executione, quo majoribus juſſis non ignaviter attendatur.

4. Si quid in aliqua gravi materia difficile propoſitum, quod non ſtatim intelligas, ſcripto conſignari jube, aut prudentem miniſtrum delige, qui rem inquirat tibi ſufficienter relaturus.

5. Nimiam magnorum comitatem, ſuſpectam habe, nunquam te ille credet totum, non enim mutuo bono facient, verum ſuo, quatenus opera tua velut inſtrumento utantur, ſepoſituri in partem, dum cogitatum perfecerint.

6. Nonnunquam prudenter de gravitate & de jure demittere, neceſſum putabis, quatenus aſſequaris, quod voluiſti, alloquendo prior, ſalutando, viſitando, adeundo minores, familiarius in parte colloquendo, convictum eorum non aſpernendo, nonnulla diſſimulando. Sed hæc modice adhibebis, velut obſonia rarioris favoris, non ut lautitia perfuſionis.

7. Privatum otium, & exercitia tui cubiculi, sunt gravia.

8. Spectacula generose edita, ut sunt ferarum nobilium certamina, hastiludia, in opinionem serviunt authoris, velut in *Laurentio Medico* observatum reliquit *Paulus Jovius*, qui in populo, tum apud exteros, æstimationem sibi paravit, magnanimitate expensarum, in honestos circum se clientes, in eleemosynas, obæratorum prompta subsidia, in equestres ludos edendos, in apparatus conviviorum, in colendos literarum Professores, in conquirenda quæ rara alicubi videantur, *quibus ille* (verba sunt Jovii) *ac præsertim munificentiæ auspiciis, longius famam suam extendit, quam quisquam alius æqualis, vel militarium armorum fulgorem proficeret.* Et vitam *Magni Consalvi*, apud eundem legas, quomodo in aula primum creverit, dein apud milites, expensarum apparatu valuerit? omnium animos in se rapiendo, splendore pre-

tiosæ

tiosæ togæ, armorum & convictus.

9. Aliquid in tuis aut te ipso mutaturus, non uno ictu præcide, sed lenta opera, & quasi aliud agendo. Novitas enim & *insperata sedulitas* parit suspicionem.

10. Patrii & antiqui moris, ac eorum quæ populo placent, doce te esse amatorem, & imitatorem.

11. Non properè damna, sed lente, & sæpius dolens, propius ut libenter damnet, qui cito, immo pœnam infliges malis, non ex crudelitate & sævitia puniendi, sed ex æquitate discreta, corrigendo non tollendo. Insigne senatus consultum in gratiam damnatorum factum Romæ. *Ne decreta Patrum ante diem decimum in ærarium deferrentur, quo senatui libertas ad pœnitendum esset, & rigor interjectu temporis mitigaretur, idque vitæ spatium damnatis, ut prorogaretur* (Tacitus 3. Annal.) Hoc olim sanctè in Ethnica Roma, Catholica nunc pietas, quid ni

plus requirat? Ante dies quindecim, in delinquentes ne decernatur, non inutilis mora ſit, decretaque ut procraſtinentur: Juſta primo affectu immo ab ratione, ſæpe nobis videntur, quæ poſterior dies arguat, ſi iterum decimoque inquiras hæc, illavè, falſa, impoſita, opinativa, repetita, in trutinam vocando, præſtat nocentium pœnam differre, quam (abſit præcipitanter) innocentem per errorem damnare. In quem errorem, ipſe vix non impegi decernendo, ſcribo.

12. Nunquam ſervilis ſententiæ, author ſis & fautor.

13. Qui urgere negligit, habere non vult, non incipiendo, ſed perſeverando res habentur. Eo prope collimat *Tacitus Multa auſis, aliqua parte fortunam affore.*

14. Sera experientia compertum habeo, eos qui prudentia dictorum & conſilio valent, raro utiles factis & exſequendo, dum ſatis habent ad rem

benè

benè gerendam apte consuluisse, aut à multarum rerum consideratione respectibus laborant, neque periculum sumunt agendi, aut dum aliquid obstat facto, agere dedignantur, quasi impugnare veritatem irati, cujusdam (si dicere licet) *omnipotentiæ modo*, totum habere volentes, non urgendo, non instando. Aut denique fit occulto naturæ arcano, cum aliis recte consulendi, aliis recte agendi, urgendique modum dedit, ne fors aliquis supra humana attollatur, sed memor sit, humana necessario aliquid ex imperfecto habere. Nos quidem censeo, consulendo utiles, verum ad exsequendum, cordatiores alios (qui non verbis, dictisque, sed magis loquuntur factis & rebus) adhibere oportet; seu (ut vulgus ait) sub cholericos, activos, non respectivos, quibus si aliquid obstet, non terreri, sed impedita amovere, iterumque conari studeant, non cedere ipsi rebus, sed concedi sibi debere rati.

Et Apostolus eandem urgendi necessitatem suggerit, nec tentare modo leviter (quod ex necessitate recti, habendum intendimus) sed instando animose (non tamen extra prudentiam) perseverare docet *Justa opportunè argue, increpa, obsecra, in omni patientia &* DOCTRINA. Audacia & Activitas, tum Constantia, sunt rectæ executioni fere parallelæ, multi virtutem incipiendi, rari admodum finiendi aut perficiendi habent.

15. Nemo fidenter rem gerere potest, qui non se majorem credit eo, aut saltem parem, cum quo res intercedit, qui se inferiorem habet, timide aggreditur, ideoque parum ad rem proficit, in tractatu privato, seu in publico, circa materias præsertim bellicas, togatas, ac vel maxime in materia legationum, & commissionum cum cæteris.

16. Publicam semper utilitatem & religionem obtende, ne publico usui, utilita-

utilitatem privatam, anteponere videare.

17. Etiam non veſtitos, comiter alloquaris, & reſponde, procul tamen à levitate, & projecta facilitate.

18. Non velis videri, jocularis & dicax.

19. Imbecilliores ad tuam opem (ſed ex juſto) confugientes, non deſertos patiaris, fidem enim operam præſtant, vide tamen, ne eo ſub prætextu, flagitio pollutis, liberum apud te aſylum permittas, & ex eo falſam protegendi potentiam præſumas, quæ nunc ſolum vera & glorioſa eſt, dum virtuti, non vitio patrocinatur.

20. Pro Divinis maxime, & bono zelo certabis.

21. Mutaturus ſententiam, dic, utilitati publicæ te ſtudere, non vulgi opinioni.

22. Non ſapias ex ore tuo tantum, ſed boni conſilii (& dictorum) quod etiam ab alio provenit, ſis amicus & fautor,

fautor, quod eſt generoſi animi, & virtuoſæ mentis ſignum.

23. Qui ſuper alienis prolatis, quæſtiunculis ludunt, verborum deprehenſores curioſi, nec acquieſcunt recte dictis, ſemper aliquid requirendo, aut rem non intelligunt, aut ſunt leviculi, aut maligni, aut contentioſi & garruli, aut genio præſumptuoſi, aut ſupra vulgi ingenium judicio valent, aut demum ſunt ſugillatores ſtupidi, ſi igitur quietus animo eſſe cupis, fuge talium colloquia & convictum, dum enim non finiunt, ſed iritant materias, exacerbant perſonas.

24. In adverſis & deſperatis, ſubſidium ab audacia pete.

25. Conſanguinitas magnorum cedit in æſtimationem, ideo per te, ad tuos, eam quæres.

26. Non timeris ſecreta populi (item amicorum) dandum aliquid libertati ſentiendi & agendi.

27. Facta arguantur, dicta impune ſunto,

ſunto, nevè convivalium fabularum dicteria in crimen vocentur.

28. Parvi errores non diſſimulandi, nam magnorum cauſa ſunt, *à venialibus facile itur ad mortalia.*

29. Uno tempore multa ne ſuſcipias agenda, non enim perficies, & argueris incepti.

30. Non cogita, quomodo effugias mala, ſed quomodo ſtes fortis, & immotus contra, creſcunt ſi effugias, minuentur, dum ſubſiſtes, poſſibilius vero ea ferre, tam contemnere, quam vitare.

31. Defectus aut vitia corporis, tum fortunæ, immo jacturas omnes, prudenter tege, nam læta pariunt reputationem, triſtia contemptum.

32. Monſtra aliquo per virtutem facto, tuam potentiam, immo & prudentiam, ut innoteſcas, vel ſi potentiam monſtrare non potes, ſaltem impotentiam defectusque, occultare ſtudebis, occaſiones quæ detegant vitaturus,

turus, aut bonam opinionem retineas, veteri monito. *Quod non possumus, nolle videamur.*

33. Probatiora eorum sunt ingenia, circa res privatim publiceque gerendas, qui cum omnia præstare non possint, media bona exsequuntur. Illi vero (licet alias optimi Cives) minime probantur, quibus si non successerint prima, media non arripiendo, per immoderationem animi dedignantur, rebus, sibique ipsis irati. Facta potius, non quod optimum velis, sed quod melius in defectu mediorum possis, accommodando te ad tempus, mores, occasiones, prout se offerunt, nam optimas occasiones exspectando, non assequeris, possibiles vero omittes, nihil præstaturus, pro otioso habendus. Musicorum artem imitari præstat, cum sublimes notas numerose, cantu assequi non possunt, octava aut quinta (utique) voce vel tertia imitantur tonum, modo ne à recto canentium choro,

ro, & modulo deflectant, neve concentum turbent. Judiciosi ergo viri, quæque oblata casu, flectere ad consilium. Verum in consiliis capiendis, *illud plerumque nos decipit, quia non quid possit, sed quid fieri debeat, aut necesse habemus, facile eventurum credimus.* Et respicimus consulendo, quod contra est, *nam potius quid possit fieri, non quid debeat? prius cogitandum.*

34. Aliena invidia diffamare ipsi student, qui detrahentium dicta recensent, apage cum talibus præcautoribus amicis.

35. Quod tibi servit in æstimationem, potius per te fiat, quam ut alteri faciendum permittas in Republica, facere pacem, nationes componere, magnas legationes obire, gravia responsa dare, & alia.

36. Imperaturus aliquid novum aut difficile factu, ab iis exequendum incipe, quibus majorem tui observantiam inesse credis, atque metum, ne si ab auda-

audaculis primo & contumacioribus exequendum velis, atque illi primis imperatis per temeritatem resistant, etiam modestioribus, pertinaciam reluctandi ingerant. Jam secus quod à modestioribus inceptum, ad se perveniente ordine (ut jam non novum) exsequentur, etiam qui fecerunt, in exsecutionem instantibus, ne posteriores obsequio videantur.

37. *Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, sed minus dolebis.* Immo turbam hominum (quoad salva gratia potes) vitabis, quia præsens aut necesse imiteris, alios, aut oderis, utrumque autem devitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt, neve inimicus multis, quia tui dissimiles sunt. Verum hoc supra humana ascendentis mentis, & est animi DEO se præparantis.

38. Cum omnia possumus, sola credamus licere nobis laudanda.

39. Diu secretus delibera, ne pudori

dori sit, frustra tentasse, cito vero deliberatum fac, ne præveniaris.

40. Licet aliqui recti sint Cives, & pro Republica zelosi, plerumque pro impatiente rigore & immoderatione animi, curando aut exprobando, plus nocent Reipublicæ, quam ut proficiant. Potius (opinione saltem) videantur sibi boni Cives quam ut vitia exprobrando, conscios errorum reddas, ut scienter peccent, cum assuefacti retrahi non possint, vel dum periculorum remedium, ipsa pericula rentur, & periculosius putant in incepto, quam in peracto deprehendi. Recte quidam in Catone, optimo alias Cive, moderationem desideravit; & Cicero de eodem, *Cato animo optimo utens, ac summa fide, nocet tamen interdum Reipublicæ, dicit enim, tanquam in Platonis Politia, non tanquam in Romuli fæce sententiam.* Si igitur in ea Republica vivatur, quæ depravata sit, inutiliter ad quæque attendere scrupulosius velis, nihil

nihil effecturus, quam ut inutili angore conficiaris, nullo fructu in publicum; ab aliis, si potest, deflectendum, alia ferenda, alia non videnda, ac potius curabis, ut quoquo modo temperes mala & errores, quam ut toto corpore, te illis opponas, nunquam suffecturus. Noli igitur Catonisare, verum sæpius remittes de rigore, immò & de potestatis Majestate dissimulationique studebis, quod non est infamare authoritatem regendi, sed & prudentem, simulque bonum, parentem & filios, non Herum & subditos, regendo cogitare.

41. *Nascentis* seditionis, tum audaciæ, Patientia & Modestia, magis est irritamentum, quam remedium, secus *dum adoleverit*, cauta & mollia, remedii loco magis succedunt.

42. Provide mature, ne populus rerum necessariarum, ac vel maxime annonæ penuria gravetur.

43. Periculosos conatus, quos non potes avertere agendo, potentia, imperio,

perio, manu, vel solvere ratione, eludes commodissime tempore, differendo, de die in diem trahendo, moras nectendo, impedimenta studiose obtrudendo, ut interim impetus agendi, quoquomodo sistatur, vis hebetetur, ardor desinat, *qui nisi initio intenditur, alias minas potens. Non sis igitur æger mora, spei impatiens, periculi quam moræ patientior : Ingratum habens quod tutum, sed ex temeritate spem capiens.* Velut argute quibusdam succensuit Tacitus.

44. Sis taciturnus, facias potius, quam loquaris.

45. Sta semper verbo, ne fidem factorum dictorumque, in posterum amittas.

46. In componendis privatim publiceque rebus, dum media non valent, extrema proficiunt, sed tamen non extra metas virtutis.

47. Initia officii seu Magistratus, à magnis rebus tractandis incipe, (quo

magnam

magnam exſpectationem factorum facias) ſed quæ in te ſint perficiendo, ne arguaris.

48. *Viles plerumque, qui nimium* (nec cum gravitate) *civiles*; *Et viles, qui nimium faciles.*

49. Monſtra, te à nullo dependere.

50. Ludicris rebus & leviuſculis, ne occuperis, ne amittas authoritatem.

51. Interdum ſecedas & ſecretus ſis, hoc enim parit exſpectationem, quid pariat tuum ſecretum.

52. Cum nullo velis te (ut ajunt) indomeſticare, *nimia familiaritas parit contemptum*, potius fac omnia, velut primum inchoaturus, ex eo gravitatem retinebis.

53. Non ſis præcipitans aut valde lentus agendo, illud levitatis, hoc eſt ignaviæ.

54. Quod facis, fac ſemper exquiſitiſſime, *Magis male tentata nocent, quam nihil geſta.*

55. Non opineris, ſed ſcias.

56. Ma-

56. Magna incepta incipe à divino ſacrificio, benedictionum Dei, & in vulgus apparatum majorem inceptorum habiturus.

57. Non multa fac, ſed magna & notabilia.

58. Tunc veram tibi ineſſe potentiam credes, quæ à te ipſo fulta erit, non ab alio.

59. Potentia tuetur authoritatem, ideo quærenda in munita domo & milite.

60. Potentia rectius beneficio oſtentatur, quam maleficio, beneficia Regis manus, flagitium coloni unius præſtare poteſt.

61. Virorum literatorum & æſtimatorum, tam domi quam ab externo, per literas (aut quovis alio modo) notitiam quære, interdum modicis munuſculis, per occaſionem eos devincies, quatenus nomen tuum celebrent.

62. Non ſolum ad mores tuos advertas, ſed etiam tuorum, ut honeſti ſint, gravitatem redoleant, non faſtum, immo

immo per omnia modestiam.

63. Male de te loquentes (immo pessime tibi volentes) vinces humanitate & affabilitate, velut nescius traductionis, potius quam ut te omnino avertas.

64. Non in Civitate, sed prope Civitatem manebis, ut omnibus, conveniendi tui necessitas sit, partim ut commodius honesto utaris successu, (sine censore) dum velis.

65. Sine ostentatione monstra, quæ in laudem tibi serviunt, apte observatum reliquit Historicus in illo Romanorum, *Mutianus quæ dixerat fecerat-que, arte quadam ostentator*. Quæ venustatem rebus non demunt, sed potius parant, si ante accomodentur, familiariter fidenterque (sine ostentatione affectata) agentibus, secus faciunt personæ theatrales & mutuatæ, quæ cum rectum aliquid in præsens egerint, exuunt deinde scenam, cito ad naturam rediturae. Ostentatiò igitur mo-

dica pro tempore, si forte vitium sit in *Ethicis*, non certe in *Politicis*, nam famæ parandæ & authoritati conducit, si cum venustate fiat; Postquam aliquis familiariter (velut per incuriam) ostentaverit, quod in sui laudem servit, deinde in jocos, & nonnullos erga seipsum censuras, arte declinet, nam vere, modestiæ titulum affectando nimium per omnia, laudataque neglectim intermittendo, majore damno occultamus, quod in æstimationem nostri servit, cum non modica famæ parandæ jactura. Nec semper succedat (apud eos præsertim, quibus per exteriora viros metiri & æstimare mos est, velut Samsonis olim, in capitis capillo vires, his effusiore in barba, authoritatem magnorum requirentibus) quod Julio Agricolæ, (apud Tacit.) *ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium esset vitato amicorum officio, noctu in urbem venit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero clientum comitatus,*

 mitatus,

mitatus, adeo, ut plerumque quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque illo, quærerent famam pauci interpretarentur. Et Otho parandæ militari auræ, ante signa pedester, incomptus, *famæque dissimilis.* Verum convenientissime hic ponatur, quod Gramondus (Histor. Gall. lib. 1.) ait. *Principi Suessionio à plerisque pro nævo data, sui æstimatio, at levis hic nævus viro principi, qui si dotibus animi valet, cur diffiteatur naturæ donum? Principibus, conscientia virtutis propriæ, nunquam vitio vertitur, quippe raro in res magnas via est, per sui despectum; Multum interest Principem inter & privatum, ille ad famam omnia dirigit, modicis, quod vitium huic, sæpe ille virtus, quod homini privato superbia, Principi magnanimitas est.*

66. Legationis splendore, paratur reputatio apud exteros, magis tamen legatio ponderatur à prudentia viri.

67. Impertienentes tuas actiones ampu-

amputabis, ut seriis magis attendatur.

68. Novarum machinarum bellicarum, & aliarum structurarum adinventio, parit æstimationem.

69. Non congrediaris cum eo sæpius, quem majorem te credis, ne authoritas tua ex comparatione vilescat.

70. Academiarum fundationes, aut quod publico servit usui, parandæ servit æstimationi.

71. Ecclesiæ proceres, tibi devinctos habe, nulla enim re potentius, capiuntur aut habentur homines, quàm religione, provocabis vero amicitiam, jura & ordinem tuendo, cum iis conversando, Eleemosynam largiendo, incepturus vero magnum aliquid in Republica, cura primo, Episcopum aliquem (è potentioribus) partium habeas fautorem.

72. Eos nonnunquam negligentius curari oportet, qui tua cura subsistunt, seu sint filii, seu clientes, domestici, seu milites, dum enim ad tuam curam

respiciant, negligentes sibi redduntur & amittunt industriam. Necessarium igitur majori ex parte suæ curæ ut relinquantur, discantque sibi in parte providere, & acuant industriam, alienæ curæ non in tantum se committentes, quin plus à sua opera exspectent.

73. Nulla munera aut officia, ignaro te distribuantur, ne alteri, sed tibi beneficium debeatur.

74. Aliquis Vir bonus nobis diligendus, pro exemplari virtutis, ante oculos habendus, imitando.

75. Principi viro, honestius puta offendisse, quam odisse, hoc mollis ac in se ipsum sævientis animi, illud utique fortioris altiorisque mentis indicium, malle sibi utique ex alio, quam de se injuriam vindicare, cave tamen vindictam.

76. Aut rem non tentare oportet, aut si tentas, omnibus viribus quod instituisti, coneris perficere, nam bis ad eundem lapidem offendi periculosum,

ſum, & contemptui obnoxium reddit, dum argueris impotentiæ, & inconſiderate incepti, niſi alias in curſu operis advertas, te non rectum opus cepiſſe, tunc vero deſiſtere, utile & glorioſum tibi putabis.

77. Excelſi animi eſt, nunquam in acerbitates verborum deflectere, factis ſe vindicabit vir fortis [pro virtute] non verbis.

78. Ad retinendam authoritatem valet, ſi habeas penes te viros æſtimatos, doctrina & rerum gerendarum dexteritate valentes. *Et qui in vulgus grati.*

79. Nihil impoſſibile pete aut impera, neque impoſſibilis, (exequendo) legis autor ſis, cum impoſſibilitas factum excludat, poſſe non ſatisfieri legi, docet, ut primum lex, dein author legis contemnatur. Falluntur ideo, qui parvis delictis, maximas pœnas ſtatuunt, aut prohibent fieri, quod difficillime vitari, aut jubent, quod im-

possibile fieri potest, nisi in exsequenda lege, in tantum sint (cum rigore) scrupulosi puniendo, atque in ferenda lege, fuere urgendo: Nam si unius pœnam intermiseris, reliqui intermitti sperabunt, aut (pro multitudine delinquentium & consensu) immunitatem obtinebunt. Possibilia ideo & tolerabilia petenda, vetanda, jubenda omni in tractatu, œconomico, bellico, togato, facilior consensus in obsequium, penes possibilitatem.

80. Nemo perfectam habere potest Authoritatem in Republica; nisi qui togata simul & bellica consilia probe tractat, in curia & in castris, suarum partium aliquos habiturus, ab altero suadendo, ab altero urgendo, modice territando potens, quarum duarum rerum maximus in Republica respectus, etiamsi aliquis non terreat, verum quia pro potentia potest, vim necessitatis suadendo audientia adfert.

81. *Ingenia universalia*, raræ gentes, rara

rara pariunt ſecula; rari ideo ſunt, quos ſuſpiciat orbis, aut ſi ſunt, pro magnis habet, nam multum in gentibus poſſunt; uti habuit Alcibiadem & alios Græcia; Scipionem, Pompejum, Julium Cæſarem Roma; Jam ætate poſteriori Hiſpania, Magnum Conſalvum; Polonia *Joannem Tarnouskium & Joannem Zamoyskium*, itidem magnos, vel certe ſi toga belloque facta penderes, vere Conſalvo majores (ſed prout noſtra ſeptentrionalia, ab oculis altioris Europæ, etiam à ſcientia tum admiratione remota, præſertim cum noſtros ſcriptores, pro negligentia aut pro modeſtia, talia orbi propalare ad poſteritatis admirationem piget) dicendo facundos, ſimulque agendo promptos & potentes, privatim bonos facultatum œconomos, Toga & Sago per omnia rerum momenta (*incipiendo & finiendo*) expeditos, nec levi ex reſpectu de ſententia mobiles, publica privatis anteponentes; *ſuorum æque ac*

aliorum recte *consultorum, non superbos sectatores*, amicitias parare scientes, domi & foris in omni apparatu & convictu magnificos sententia in toga graves, simul præterita, instantia, futura, consilio pensantes, fortes in bello Duces, acquirendo & retinendo, aut cunctando vincere, aut dum ex re oportuit, committere prælia promptos, per statarias pugnas, velitationes, campo & expugnandis ex arte urbibus expeditos, ad commoda ex hostium erroribus capienda vigilantes, militaris disciplinæ severos exactores, externorum societates parare gnaros, gravitatem in omni actione servare scientes, & simul (ut ait ille) *comitate & alloquiis officia provocantes.* Patriæ morum & institutorum tenaces, quod vero summum & maximum, actione non insolentes, sed cives pacatos, non aspernantes æqualitatis, justos, pios, zelosos Divinorum cultores, simul & propugnatores, demum [Velleji dicam verbis] viros in

tantum laudandos, in quantum virtus intelligi poteſt. Qui in vita ſua niſi laudandum aut fecerunt, aut dixerunt, aut ſenſerunt. Quisquis alias te magnum venditas, ſi tibi unicum horum deeſt, extra univerſale ingenium, & extra magnorum famam poſitus, aliqua in parte virtutis politicæ poteris eſſe perfectus, ſed non univerſim agendo magnus unius partis in virtute, non omnium.

82. Nonnulla ſunt ingenia, quæ niſi in magnis negotiis ſe explicare poſſunt, & potenter agunt, in parvis (dum contemnunt, vel anguſtos limites agendi habent) velut victa, & nihil valentia impingunt, implicantur, ut ſæpe cum magna fecerint alias, in parvis arguantur, cum æmulantur naturam magnorum navigiorum, quæ ſuper altum mare triumphant, & fluctus contemnunt, in portu aut in lacunis, velut nihil profutura, hærent, ut à parvis Myoparonibus præternavigantibus illudantur,

illudendi ipsi, nisi essent in parvo, alias agere impotentes. Immo communiter fit, ut parva negotia, magnis ingeniis plus difficultatis adferant, confundendo verius sua parvitate, quam ut supra vires sint, dum sunt similia tensis ferarum retibus, quæ Tigrides Leonesque capiunt, non quia ligant, sed quia implicant, & molliter involvunt, impediendo verius, quam vinciendo. Addam adhuc; Judiciosos viros, breviloquio plerumque & modestia gaudere, ut audaculis sciolisque (dum in consulendo, multa loquacitate obstrepunt affectare, & suffurata apud vulgus Principemque authoritate substruuntur) cedere quodammodo, velut inferiores aut inscii videantur, nam sunt *decernendo* (seu asserendo, vel censendo) quam *disquirendo aptiores*, & pondus rei pensant, non sonum, ratiocinationum superfluarum sunt nauseatores, nec in mediis dubiorum hærere amant, cum recti judicii indulgentia, sine flexuosis

tuosis sinuosisque indaginibus, scopum ipsum rerum, prompte probeque videat, vel ut clarius dicam, magis *positivo* & practico, quam *scholastico* aut speculativo sensu abundantes.

83. Nec illa ingenia omittenda, quæ tum nisi potenter, zelote, aut secus levi passu rem aggrediuntur & agunt, prout irritantur vel non, aut privatus respectus illis adest, alia tentant modo leviter, dein negligunt, dum evenit, velut ursis, quibus nisi exagitatis, maxima vis adest. Exinde sic agere, non est ex virtute, sed magis pro impetu, pro aspectu & pro animi passione, prout in nobis hæc aut illa irritatur, & invalescit. Talia ingenia commodissime maligna vocaveris, aut privatipeta, aut passionata, aut communiore titulo, *Affectata.*

84. Misce ut partim quæras amicitiam, partim tua quæratur, ut acquirere eam, non emendicare, aut profusa submissione vel cura, emercari vi-

deare; Ingrediaris potius, non irruas in amicitiam, affectatè.

85. Si tibi amicus aut cliens in uno non satisfecit, aut ad palatum non accessit, potius similes occasiones vita, non vero statim per omnia desere aut abjice, in rem enim aliam, poterit esse utilis, nam perfectæ virtutis hominem, quo in orbe quæres aut invenias? ad rem meam Divus scriptor. *Non indignabundus feras aliorum defectus, quia & tu multa habes, quæ ab aliis oportet tolerari, si non potes talem te facere, qualem vis, quomodo poteris alium habere ad tuum beneplacitum? libenter habemus alios perfectos, & tamen proprios non emendamus defectus, volumus, quod alii stricte corrigantur, ipsi tamen corrigi nolumus, displicet larga aliorum licentia nobis tamen nolumus negari, quod petimus, alios restingui per statuta volumus, & ipsi nullatenus patimur cohiberi*: Omnia potius omnibus parces, tibi nihil.

86. Neminem lauda aut vitupera absentem, pejóra enim illi de te narrabunt, immo non fac in præſentia, laudatum ſuperbum reddes, vituperatum aut reprehenſum, per rigorem amittes amicum, cum te Cenſorem magis agnoſcet, quam familiarem.

87. Sed tamen vituperatum defende magis, quam ut aſſentiari, de ſe quisque exſpectaturus, quod facis de aliis in præſentia.

88. Alloquendo, quærendo, conſilium petendo lentus ſis, nec quaſi ſedulus, ne omnia tribuiſſe amico videare, & contemnaris, quaſi nihil per te valiturus, potius quandoque in tempus ſepone, non tamen diu neglige in pretium amicitiæ.

89. Reprehendendum amicum privatim admone honeſte, ſæpius vero, quaſi neſcius diſſimula, pro amicitiæ libertate.

90. Partim locum ſuperiorem da, partim tibi cape, parem te teneas,

non inferiorem, aut supra.

91. Jocos vita, qui levitatem pariunt, sed tamen affabilitate fovetur amicitia. Falluntur, qui sub nomine affabilitatis, licentiosis dicteriis, *æquivocationibus morosis*, tum verborum affectatis argutiis, facetorum, jucundorumque famam parare sibi cupiunt, dum potius scurrarum, cavillatorumque titulum merentur, DEUMQUE offendunt, utendum erit jocis, sed qui non perpetui sint, verum per incuriam velut attracti, condimenta sermonis & obsonia, non perpetuus ad nauseam pastus, ne vice solatii, fastidium pariant, præsertim dum in jocando, aliqua pars odio digna habetur. Jocus sit, sine scommate, sine alterius damno, sine dolore, sine levitate, secus non jocus erit, verum exacerbatio contentioque studiosa.

92. Si offensus sis, reprehende, aut parum te averte, post abjice sponte occasionem, amicitiæ, & facilitatem, aut

per

per alium insinua, ne difficultate reconciliandi, avertas amicum, & amicitiam suffoces.

93. Familiaribus aut intimis alicujus, per te aut tuos innotesce, da bona verba coram, de eo, quem amicum credis.

94. Juva omnimode afflictum amicum, ut bene illi tecum esse videare.

95. Plures amicos quære, doce te plures habere posse, dum velis, neque tibi satis sit, uni alligari.

96. Cura, ut majus pretium in amico sit tuæ amicitiæ, quam in te amici, & monstra dum potes juvando, consulendo, plus illi tecum interesse, quam tibi cum illo.

97. Non admitte superbam censuram amici, ne superiorem agnoscas, etiam, ipse noli censurare, nimius rigor suffocat, libertas sentiendi, faciendique fovet amicitiam.

98. Potius apertum inimicum malis, quam dissimulanter amicum, ab eo providere

videre potes, ab hoc vix caveas, sed hoc inter pares: verè dictum, *Arma aperta palam vites, fraus & dolus occulta, eoque inevitabilia.* Malis tamen utique, alteri esse dissimulanter amicus, quam aperte hostis, specie amicitiæ, multis superior esse potes, & injurias illatas, honesto prætextu atque occasione coërcere, (sed intra metas virtutis) aperta hostilitas similem ab adverso provocat, plerumque studium præveniendi, periculosum.

99. Cave ne in puenquàm conferas beneficium, quod cum alterius injuria conjunctum, non enim taliter mereberis de illius amicitia, quam hujus provocabis in te odium.

100. Nunquam (quod tute & prudenter poteris) contemptum tui donabis, etiam amicissimo, statim responde, vanum ea in parte *discretionis nomen*, levior jactura amicitiæ quam existimationis, illa reparatur, hæc nunquam, amissa, sed tamen fac, modice repre-

reprehendendo injuriam illatam, non vero acerbius vindicando.

101. Non vero ad quamlibet injuriam amici emovearis, quæ per inanimadvertentiam illata, eo casu illatam quasi non intelligere debes, scio quidem, moderationem istam animi, non omnibus esse probatam, qui præsertim putant, nullam injuriam sine sensu transmittendam, metu ne *si veterem injuriam feras, invites novam*, verum tales, cum reddere formidabiles se cupiunt, hoc simul efficiunt, ut nemo cum illis habere commercium velit, cum enim labi, prona gens mortales simus, & subinde affectu, seu incogitantia abripiamur, quisque metu offensæ, istos odii tam properos teneacesque fugiet, ceu bestias feroces, solitudini relinquens suæ. Sed tamen injurias per petulantiam insultandoque factas; exemplo cum fiunt, coërcendas puto, non ultionis studio, sed castigando, ut in posterum modestius in te, & in alios

se

ſe gerant, neque in te ipſum poſtea eo facilius peccetur, quaſi ex facili omnia toleraturum.

102. Nunquam amico aut inimico (quod loco magni conſilii habe) aliquid de te acerbius dictum factumque exprobra, ſed quaſi neſcias.

103. In evitandis mutuis injuriis, aut retorquendis acerbitatibus, imitere prudentes digladiatores, qui concurrendo, non ſemper oppoſitu armorum, adverſum ictum retundere opus habent, ſed apte corpus ſuum in partem declinando, aut humiliando, aut contrahendo, vulneri ſubtrahunt & vitant, ut illud ſuæ fortitudinis, ſic hoc non decori, ſed arti tribuendo. Tu quoque haud prudenter facias, ſi cuique acerbitati, authoritatem opponere, & in periculum dare velis, potius te ab injuria recipienda declinabis, aut receptam velut neſciens, aut (cedendo fortunæ) medius inter diſſimulantem, humiliter feres, condonando fragilitati,

tati, aut antiquæ amicitiæ, aut inanimadvertentiæ, aut tempori, aut occasioni, immo ipse tibi, ne, dum retundere vis, nec tamen possis, eo majus vilipendium in posterum patiaris. Nonnullorum vero sociorum est natura, quos velut duros silices, molli subjecto pulvillo comminuas, & in rem prout velis, aptes, diutius exceptos, haud contundas, sic illos, facilius nonnunquam humanitate, quam opposito austeræ gravitatis devincias, prout alterutrum succedit, in rem dextre accommodaturus. Aptissime in rem (sparsim) Seneca. *Aut potentior te, aut impotentior tibi: prudentiori cedamus, stultiori remittamus. Amicus est? fecit quod voluit: inimicus? fecit quod debuit, multos absolvemus, si cœperimus ante judicare quam irasci. Nonnulli seipsos volentes inquietant, dum interpretatione quadam eo perducunt, ut videantur esse injuriæ, cum non sint, immo quosdam dum vana concitaverint, irascendo perseverant,*

ſeverant, & cauſas offenſarum ſponte à longè petunt (immo imponunt) *ne videantur cœpiſſe ſine cauſa. Multa nos injuriæ tranſeunt, ex quibus pleraſque non accepit, qui neſcit. Non vis eſſe iracundus, non ſis curioſus.*

104. Meliorem eſſe ſurreptorem adminiſtrum, modo prudentem dextrumque agendo, quam inertem, licet alias fidelem; potiora ut auferat, ruborem utique ille habet, hic totum peſſundat per inertiam. Rem certam dico ab experientia.

105. Præmiis retinetur amicitia, verum præmia bis ſunt dulcia, dum promittuntur, aut cum dantur; promitte tu prius, poſtea interjecto tempore dare poteris, bene ait ille: *Diu deſiderata, dulcius obtinentur, cito data vileſcunt.*

106. Pueris fœminisvè quæſtus, viris actio convenit, aut ſaltem diſſimulatio.

107. Prout ingenium noſtrum, in hanc aut illam, recti pravamque partem naturaliter inclinat, hæc aut illa

exem-

exempla, tum consilia, promptius sequimur, aut fugimus, ut velut lupum auribus tenere, tum aquæ characteres imprimi contendas; sic quosdam in hoc illudque inducere contra genium naturalem, frustra enitaris, flectuntur in tempus, sed non transferuntur, nec franguntur, dum velut in Scena, mutuatam pro tempore personam, diu sustinere non possunt, cito ad naturam redituri *vulpem pilum mutare non mores*. Consilia *magnanimitatis*, generosæque mentis conatus, si *meticulosis* suggeras, promptius illi (dum timent) exempla dissimulationis, in speciem cautorum & modestiæ amplectuntur. *Parcis* tenacibusque, Munificentiam, utiles erogationes, splendidos pro authoritate apparatus, suadere frustra studeas, sed rationes turpis parsimoniæ, sub velamine inutilis prodigalitatis, & decoctionis bonorum, promptius illi sequuntur. Deinde *Trucibus ingeniis Clementiam*, humanioraque quid propo-

nas

nas frustra? cum illi in severitatem nimiam, importunumque rigorem, sub imagine justitiæ, & correctionis malorum, proniores. *Lenta*, cautaque dein *temerariis*, suggeras parvo effectu, dum in argumentum audaciæ constantisque animi, incaute, præcipitanter, inconsiderate, periculis se committunt, male cœptis persistunt, *errant, non provident*. Avaris quæstuosisque ingeniis, *recti honestique legem* (ut ad famam præcipua rerum dirigant) non persuadeas, cum sub velo civilis accepti, licitorum, tum necessitatis in illicitos quæstus devolvuntur, cum decipiunt ipsi, non deceptos se tunc ajunt, astutiam (ad injuriam virtutis) prudentiam agendi & cautionem vocantes, vel demum prout natura hominum in hanc illamque virtutem aut vitia, pronior est, facilius aut secus difficulter inducimur & suademur. (Vide notationes meas Politicas puncto XII.)

108. Circumspecti cautique viri per

omnia,

omnia, magnis rebus gerendis valent, nam lenta & provida, summæ rei proficiunt, verum negotiis minoribus, aptiores, qui nimia consideratione non laborant, quæ sæpius obest, aliqua enim impetu, & forte promptius habentur, nec (si hoc illudve curiose circumspicias) quod in rem est, assequare. Dubitatio de eventu (ex nimia consideratione) plerumque animum involvere amat, opinione periculi, & diffidere facit, illud modo considerationem, ne quod intendis, contra rationem sit, contra formam recti conscientiam.

109. Dandæ consolationis, tum componendorum animorum: non melior ratio, quam fateri justum patientis (sit animi, aut fortunæ, sit corporis) dolorem, dein adhibere dextre lenimenta ex casu humanorum, & instabilitate fortunæ, quæ eodem passu vadere nescit, esse causas doloris, nec deesse remedii, tum solatii. Animi

dolorem interpretatione quandoque majorem reddi, corporis morbos tum fortunæ casus, augeri longa imaginatione, aut nonnunquam sola opinione, verum ad melius consilium, præsertim vero ad *Divina*, & nostri justam pro demerito pœnam, sæpe revocandus animus. Qui secus componendis acerbitatibus aut doloribus, remedium putant, negare justam causam doloris, falluntur; nam sic directe pugnant in affectum patientis, velut mollitiei aut judicii eum arguendo, nec ideo sanant morbum, verum, (contraveniendo) in majus irritant animum. Potius ingenue fatendum, *justam doloris tum offensæ subesse causam*, sed modum habendum. Atque sic est recte condoluisse, simulque probum se amicum profiteri velle, dum eadem lance dolores, qua ille ipse qui dolet (nec leviter contemptimque)pensamus. Concedendum nonnihil ægritudini animi, & præconceptæ opinioni, ut juvisse

infirmitatem dolentis, compatiendo, non impugnasse studiosè, immo condemnare (*dum non pro dolentis parte loquimur*) videamur. Laudo peritiam aut argutiam, medici cujusdam Poloni, cum in ægrum nobilem incidisset, diutino capitis dolore agitatum, ex eoque insana imaginatione profectum, ut sonum campanæ, dein campanam in cerebro sibi enatam obfirmatus animo asseveraret, negantibus possibilitatem morbi aliis medicorum, & ægrum insaniæ arguentibus, corporis simul & animi dolorem auxerunt: verum ille argutior, reliquis abire jussis, velut medendi inertiam exprobraturus, indignabundus, novitati morbi longa oratione condoluit, promptitudinem curandi simul offerens. Interim æger, assentiri medico, prehensare salutis patronum, simul fidenter, animum & corpus (superaddita pingui satis curationis mercede) offerre curandum. Exinde medicus, opinioni patientis

nonnihil indulgens, comparata ſubtiliſſimo artificio modica nola, vomitorias potiones ordinavit, tum vomentis caput, in ſpeciem compatientis ſuſtentans, ſuppoſita pelvi nolam manu aptiſſimi occultatam, cum ſonitu, cadere fecit, vomitu velut è cerebro provocatam, ut imaginationis inſolentiam ſimul & morbum, novæ artis commento, demeret ægrotandi. *Sæpe dolemus aut offendimur, quia offendi nos putamus.*

110. In omni actione dubia, mavis in eam partem peccare, quæ utique corrigibilis, quam quæ corrigi neutiquam poteſt, aut ſaltem in eam, quæ minus damni, dubiique habet. Vetus dictum, *Inter duo mala minus eligendum.*

111. Quæ non poteſtate conſervare aut aſſequi, licitis artibus contentionis, litigii, fortioris manus, interpoſitis dextrè amicis & agendi authoritate, adipiſci conaberis, meditationis, & ſecuræ, honeſtæque pacis artibus; deinde

deinde protractione, dissimulatione, meliore occasione, & (res sensim emoliendo; perficies in melius, mora, vel saltem adlaborabis, ut in majus nocendi, media, & potestatem, alteri parti quomodo prior auferas, audax, cautus & prudens. Artibus pacis, rem dum aggrederis, semper habes in potestate, ad artes rixarum bellique ut pro commoditate (dum velis) recurras, secus in contentionis campum, dum temere dederis, extra potestatem jam erit (sed nisi pro arbitrio fortunæ) pax & quies ut statuatur, æris profusio, periculaque ut vitentur. Per omnia igitur prima sit tibi artium mediationis, (quod supersunt) *Pacis* id est cura, rixa, partiumque collisio, semper sint ultima, & ex summa necessitate. *Velut in militaribus meis, quæ propediem fero, artes pacis, bellique, fusius dabuntur.*

Pars Quarta.

POLITICO-MORALIUM.

I.

NUnquam proba vires, & armorum exercitia etiam laceſſitus non exerce, videaris tamen exercitatus, ad retinendam opinionem ſcitæ dexteritatis.

2. Non verbo contende aut diſputa, ſed quod ſentis, ſine affectu narra.

3. Cum iis non contende, neque move litem, quibus potentia impar es.

4. Ciceronis præcepto. *Amicitiæ quæ non placent, diſſuendæ magis quam diſcindendæ*, quaſi dictum velit, ut lente ſeponas amicitiam, & ab alia diſſueſcas, quam ut contemptim abjicias, illo enim modo, ſaltem ceſſabit amicitia, hoc vero parabitur inimicitia, ex contemptu ſui, per præcipitem averſionem; Non ſtatim igitur mutabis ſtylum amicitiæ, ut *ſaltem familiaritates ſint ſepoſitæ*

sita non inimicitia suscepta.

5. Si vera alicui loqueris, dic neque te pro conscientia dicere aliter, neque illum aliter facere posse, obtende pericula, ni fiat, malle te veritate (cum salute amici,) displicere, quam placare assentatione cum periculo; libertatem interim sequendi (velit nolitvè) propone.

6. Non statim petitis aut intercessioni amici annue, etiam assensurus, deliberaturum te ai, ne ille sibi totum te vendicet, & facilitate amittas authoritatem, aut dependentiam (ut ajunt) agnoscas, gratius item venit beneficium à deliberante, quasi non à levitate, profectum, sed à ratione.

7. Non unum amicum in consilium voca, sed plures, ne uni tribuisse & te credidisse totum (quo superbum reddas) videare, aliquando studio præteri.

8. Talia loquere coram amico & cliente, quæ divulgata, pudorem aut metum non incutiant, verè ait ille,

Ita amicum habeas, ut fieri inimicum putes.

9. Nunquam totalem tui fiduciam habeas, ſed verearis potius, in ſecunda fortuna amicos parabis, in adverſis pro ſubſidio habiturus.

10. Nunquam te aliter amico uni credes, ut partem ſecuritatis, aliunde tibi non relinquas.

11. Multis ex ſimilitudine morum eſt amicitia, ſed hanc circa honeſta quæres.

12. Adverſarii aut hoſtis, diverſa ſunt nomina. *Adverſarius* vitio noſtro nobis adverſatur. *Hoſtis ſuo*, ut adverſarium vites, te corrige, ut hoſtem amoveas, illum corripi oportet.

13. Pileo & comitate, multi parantur amici, & facilitate aditus, *vili emitur, qui pileo & familiari verbo emitur*, Mauritii Auriaci Principis dictum.

14. Facetiis abſtine, quæ ubi multum ex vero traxerunt; acrem ſui memoriam apud amicum relinquunt, ſed tamen

tamen in sermone, nimium intensa verborum severitas, aut triste supercilium vitandum, quod loco gravitatis, nomen morositatis aut superbiæ parit, nisi civili honestaque comitate utaris.

15. Non omnium quandoque rerum scientem te simula, agendo otioso simillimus.

16. Antequam aliquid promittas, cogita impedimenta, quæ occurrere possint, an difficile sit præstatu? an sine tui alteriusve fastidio fiat? ne post pœniteat promissi.

17. Non sis properans in delectu amicorum, nec statim ac affectus ducit, intimum pectus aperi, lucteris cum affectu volenti, vide prius, an virtuosus, an constans, an taciturnus sit, *an tuus, non tuæ fortunæ amicus.* Sunt quidam simulatæ virtutis (quæ omni malitia deterior) facie non animo boni, *habitu & ore* (Taciti utar verbis) *ad exprimendam imaginem honesti, exerciti, cæterum animo perfidiosi, & subdoli,*

doli, avaritiam & libidinem occultantes, Politice & ingeniose nequam; *qui eo prodigalius amicitiam obligant, quo magis violant*, quærunt amicitiam, sed quam ad suum commodum referant, quæ alias inter bonos; reciproca probatur, nihil debere sibi totum rari, colloquuntur familiarius, sed venena tantum exsugunt verborum, conversantur; sed qui nisi reprehendendum vident, cum totum damnare non possunt, nævum studiose quærunt, aut per malitiam adstruunt bonorum factorum cæci aut oblivissimi, detrahendi tantum memores, nunquam minus amici, quam cum amicitiam ostentant, sub specie amicitiæ, quemque facile invadentes, & quibus, si resurgat, exemplar bonæ virtutis *Cato*, non se tutò credat. Quidni tales fugias? aut saltem probes prius, nisi sapiant venena melle uncta, aut minore damno feras titulum solitarii, melancholici, (vel si familiaritatem vites) fastuosi, quam ut familiare & intimum

timum

timum pectus aperire velis, procul tamen à nota vitantis.

18. Aliorum exemplo metiaris amicum, si alteri fidus erat, si non decipit, si aliorum famam recte coram tractat, prope est, ut idem tecum sit.

19. Parum Melancholici, in amicitiam deligendi, modica Melancholia propius constantiam est, effusa lætitia prope levitatem; sed plerumque falso nomine Melancholiam nuncupamus, dum potius gravitas morum vocanda, aut si licet illa, prudentibus viris, per honestas actiones pellere illam, in potestate semper est, præsertim dum adhibentur in amœnitatem convictus, amici & faceti convictu clientes, verba & sermocinationes, in materia gravi, seu circa privata, convivæ, musica, latrunculorum & chartarum lusus, histriones scenici, deambulatio nemorum, hortorum, aut vectatio, balnea, navigatio, venatio, equitatio, hastiludia, jaculationes arcuum, scloporum,

tormentorum ad metam collimatio, res œconomica, architectura palatiorum & fortalitiorum, tum modicus secessus, *causa pietatis*, vel prætextu expediendorum negotiorum publicorum, in quam rem serviunt domorum abdita triclinia, & recessus, demum lectio librorum, præsertim vero Historiæ, si ad Geographicas tabulas reducatur, tum Geometria practica, distrahunt otiosum tempus, nec leviter recreant animum. Insuper (idque maximum) temporis justa divisio, in singula negotia, tam seria, quam quæ ad amœnitatem convictus, fallunt diem, & Melancholiam pellunt.

20. Qui necessitate ad amicitiam tuam compulsi, ab aliis repulsi, aut à te commoda sperant, illi haud durabiles in amicitia, vide ergo, ut sponte amici fiant, non ab alio respectu, sed tamen *occasio* nobis sæpe parat amicos.

21. Pares tibi in moribus quæres amicos, si sapis. Ex dissimilitudine morum

rum non ſolum disjungitur amicitia, ſed nova paratur offenſa; Quid cum amico convenias? Si tu melancholicus, ille hilaris, tu domeſticus vel ſolitarius, aut affectata gravitate ſtoicus, ille liberalior, publicam lucem amans, tu de libris, ille de equo, arcu, bello loquens, dum veretur quisque, ne multa ingrata, triſtia minusque popularia, aut neceſſe ferenda in te, aut immitanda ſint, igitur penitius (& ſine complacentia) naturam revolve prius; verè definit amicitiam ille, *ut ſit mutua ac benevola, animorum ſibi ſimilium, in bono conſenſio.* Raros exinde videas in orbe veros *amicos*, licet multos habeant ad convictum *Sodales.*

22. Si in familiaritatem incurrant homines audaculi, verbo & joco impetuoſi, ac prope importunitatem, fere eandem faciem indue; jocum joco ſolve, media tamen cum gravitate, & acceptam acerbitatem diſſimula, vitaturus poſthæc congreſſum (verum procul

à nota vitantis) nulla enim re magis in levitatem incurres, quam à talium familiaritate ſociorum.

23. Si in Magiſtratu tibi poſito, moroſi aut importuni allocutores occurrant, quærulando, petendo, multa garriendo, utique non acerbe, loquentes excipies, ſed modeſtè (moroſitatem eludendo) reſpondebis, rem eſſe tanti momenti, quæ in aliud tempus differatur, commodius audienda, noſtri partem interim, cæteris quoque audiendis deberi. Abſit vero, ut aliquem effuſis pollicitationibus trahas, vel ludifices, modeſte potius comiterque excuſabis, non facturus, quam ut mentiaris, eo plus odii & levitatis poſtea paraturus, quò magis placere voluiſti, inanium pollicitator, unde ſimul impotentiam tuam prodas, dum præſtare promiſſa non poteris.

24. Graviores ſæpe ſuccreſcunt offenſæ, poſt reconciliationem, ſi diſſimulanter reconciliaberis, præſtat quan-

doque

doque amicitiam in tempus differre, ut interim omnis materia offenſarum, amoveatur.

25. Importuna excuſatio, eſt accuſatio ſui, vel alterius opportuniſſima.

26. Intimo amicorum, immo neque uxori, ſecreta Reipublicæ revelanda.

27. Sint tibi certi dies, quibus cum domeſticis clientibus liberius colloquaris, nec aſperneris quandoque hilariorem (*media cum gravitate*) convictum, nam illa triſtis ſui Heri, perpetuaque obſervantia, alienat per modica domeſticorum affectus, ut levius quandoque ducant, non munerari, quam negligentius præteriri, præſertim illi generoſioris mentis, quos tenacius per humanitatem habeas, quam profuſa liberalitate (in cætera ſuperbus) pares. Non clientum modo, verum ſanguine junctorum, bonos erga te parabis affectus, & arte quadam humanitatis retinebis, medius tamen inter elatam gravitatem, interque (ad obſonii ra-

ritatem) familiaritatem effuſam, nam ſecus ſi oderint, acerrima ſunt proximorum odia, maximeque *inimici hominis, domeſtici ejus* (Matth. Cap. V.)

28. Mordaces alicujus (vel populi) ſermones, non magna vehementia, ſed ingenioſe refutare, vel potius per jocum, aut tacendo, eludere debes.

29. Commiſſurus aliquid tractandum alicui, cauſam non refer, verum ſerio injunge, & poſce operam; vel ſi refers rationem, non tuum privatum commodum ſapiat, ſed publicum, ac proinde exſequentis, quo libentius commiſſum exſequatur.

30. In gerendis negotiis, utilior eſt opera eorum, qui ad tuam opem & liberalitatem reſpiciunt, quam qui beneficiis jam à te onerati, ideo quodcunque aggredieris opus, & ſocios perficiendæ rei quæris, fac eos aliquid utilitatis exinde ſperare.

31. Non ſemper ſecretus ſis, ſed aliquando popularis, parandis amicis,

ſine

ſine quibus nihil præſtatur. Non habeas vero amicos, qui non quæris, quæruntur, non quærunt. Immo quærunt popularem.

32. Mordebis neminem ore, calamo, vultu, accuſabis neminem, ſed potius modice laudabis quemque pro merito virtutis, non velut ille (apud Tacit.) *Optimum quemque jurgio laceſſens, & reſpondendi reticens, ut pavida ingenia ſolent.*

33. Ea occulta vis linguæ & verbis ineſt, ut ſeu amando, ſeu offendendo plus in animis hominum poſſe verba, quam facta, re ipſa experiare, ideoque *gravius maledictis, quam malefactis exacerbamur, difficilius contumeliam perferimus, quam damnum*, malefacta dolorem, maledicta contemptum noſtri ingerunt, qui altius ferit, quam dolor, nam in animum intimum pugnat, & in mentem, ille in corpus tantum, aut quod eſt, circa. Tum è converſo, gratiora ſunt generoſis pectoribus benedicta,

ne dicta, quam bene data, ut fere inter omnes actiones (si amicos parare cupis) in verba prius quam in facta (& linguæ magis, quam manuum operationes, nam lingua altius quam gladius ferit) intentus esse debeas, seu quid acerbi, seu quid grati, auribus & animis hominum efferas, quæ est honesta ad capiendos hominum animos fallacia; recte ait quidam: Lingua modica pars corporis navium gubernaculo similis, in cujus parvulo motu, totius navigii regimen, immo salus & interitus vertitur. Minore utique impensa obveniet, multa benedixisse, quam multa dedisse: Verum si utrumque recte adhibeas, pluribus felix eris amicis. Adde, *acerbe facta vim inferunt, atque ideo terrent simul offendendo*, ut necesse metum cujusdam venerationis, seu respectum sui incutiant, acerbe dicta, dum inermiter exacerbant verius, quam offendunt, odium non terrorem movent,

vent, ac proinde inermis iræ contemptum, tum indignationem apud audientem pariunt, cum audacia majore in ultionem. Sic Germanos olim terrebant Romanorum arma, & officii admonebant ſimul, poſtquam vero ſub *Quintilio Varo*, ab armis, ad inermem, verborum conflictum, & litigioſa ventum jurgia, quaſi ad reliquam injuriam id ſummum adjiceretur, implacabiles ideo facti, nec æſtimatis amplius legionibus Romanis, eas oppreſſere. Ait Florus (lib. IV.) *Germani poſtquam triſtes togas, & ſæviora armis jura viderunt, duce Arminio, arma corripiunt, &c. Unius cauſa Patroni os ſutum, reciſa prius lingua, quam in manu tenens Barbarus. Tandem* (inquit) *vipera, ſibilare deſine.* Ferdinando Arragonio Regi Neapolitano, ſecus, non majus argumentum fuit Neapolim recuperandi, quam cum accedente ad urbem victore, Carolo VIII. Galliæ Rege, publicè valedicturus Neapolitanis

(Gal-

(Gallorum partes aperte secutis) suavissima eos Oratione allocutus, ut ejus sermonis, ob idque æquioris animi memoria, postea desiderium in Neopolitanis excitaretur, Ferdinandi revocandi, Gallo relicto, à cujus Præfectis, inhumanius tractabantur (*Franciscus Guicciardinus Histor. lib.* 1.) Sic præstat, etiam erga non male affectis (quos punire aut cohibere non possis) bona verba dare, penes moderationem animi, quam pro impetu asperius tractatos, in majus exacerbare, nullo in rem tuam commodo. Præterea in sermonibus. *Non semper* (ut Didaci Savedræ ad plenam loci doctrinam per diversa casuum, monitum includam) *formulis alloquiorum ordinariis & generalibus responsis utendum, hac enim cum dantur omnibus, satisfaciunt nemini, nec parum affligit mœrentem animum si responderi sibi videat, quod norat jam ante, quodve prius etiam, quam proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Nec semper audiat*
Prin-

Princeps, roget interdum, nam qui non sciscitatur, de re plene cognoscere non potest. Inquirendum igitur, ut status causæ penitius perspiciatur. Juste succensitum olim Vitellio, *qui brevi auditu, quamvis magna transibat, impar curis gravioribus.*

34. Non minus prudentis est viri, scire quod dicat, quam quid taceat, sæpe (importune prolato verbo) multa bene incepta, in adversum ivere, præsertim si efferatur, quod suam partem ab aliqua conjectura prodere, adversam vero præcavere, aut temeritatem provocare possit, recte *Æmilius Probus. Opportune tacere, non minoris est prudentiæ, quam diserte loqui.* Eorum præsertim, qui alto honoris gradu subsistunt, sunt *Allata verba*, amant facile in vulgus deferri, ut præstet, opportuna quandoque tacere, quam obliquas *Cortesaneorum* interpretationes experiri.

35. Titulos inusitatos sperne, oblatos modice excusa, nam sunt prope invidiam.

36. In-

36. Indicaturus lites, nihil profer præter decretum, ne affectus pro altera parte colligi possit, quod erit extra invidiam. *Exuit personam judicis, quisquis amici induit.*

37. Si aliquid detrahunt tibi homines, erige potius animum, sciens, æmulam magnorum esse invidam, *meliorem esse utique acerbam invidiam omni amica commiseratione*, sed vide, ut intra metas virtutis hæc habeas.

38. Contemne linguarum calamorumque vulnera, & vinces, nullum illa lædunt, nisi volentem, verum is contemptus ex animi generositate & conscientia propriæ virtutis, non ab ignavia proveniat, velut de Nerone Suetonius. *Nihil eum patientius quam maledicta & convitia hominum tulisse, vel contemptus omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret in pejus ingenia.* Sic fere incorrigibiles dum sumus, objecta flagitia, non pudoris, sed joci loco habemus, unicum nonnullorum

studium

ſtudium male agere, dein factum excuſare. *Impius cum in profundum venerit, contemnit. Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.* (Proverb.)

39. Cedendum aliquando furori populi, quam obſiſtendum, tacendo multa diluuntur.

40. Vide, ne alium ſtatum quam populus tenet & amat, ſpirare videare, ideoque commodis populi ſtudere te monſtra, juvando loquentes, in adverſis compatiendo.

41. Etiam aliquando infra genus tuum te abjice, nec menſam populi fuge & convictum, de Auguſto Tacitus. *Popularem credidit miſceri voluptatibus vulgi.*

42. Liberalem te præbe, rebus non potes; nemo verbis pauper eſt; nemo triſtis à te recedat, nulli triſtem faciem, & rugoſam frontem monſtra, etiam ex juſto negaturus.

43. Avaritia & parcitas, egregie factis (ac proinde bonæ famæ) obſtant,

non

non amicitias Civium pares, non Clientes habeas, non servitium publicum, pace aut bello probe tractes, quin aliquid erogare necesse habeas, quod parce erogantibus, quo gravius fit, eo remotius à bona fama absunt, immo re ipsa malam habent, ferè eo collimat dictum: *Qui parce seminat, parce & metet*, *Liberalitatis* igitur in convictu & *Munificentiæ* (erga clientes tum amicos) nomen, modo tamen extra prodigalitatis naturam, egregius quisque vir sibi paret, honeste erogando, in argumentum obtinendi amoris primum, dein habendæ authoritatis inter Cives. Sed liberalitatem dum exercemus, ex rivo hauriamus oportet, non ut fontem ipsam exsiccemus: Qui per ramos carpunt arborem & fructum, sequenti æstate, renatos iterum colligunt, qui secus ad radicem securim admovent, ipsam, fructumque nusquam rediturum perdunt, sic erogationes honestæ, proportionatæ, planeque inex-
hauſtæ

haustæ sint, quæ ex proventu, non quæ ex alienatione fundorum, tum originalis boni (*sola perdendi cura*) apparantur, nam alias cito desinant. Is igitur impensis diu sufficit; qui *ex ramo* (dicere si licet) *non ex trunco vivere studet*. Quæri exinde potest? quare fit, ut avari parentis successores, plerumque prodigales fiant? uti fuit Caligula post Tiberium, Antonius Caracalla post Severum Imperatorem, & alii passim; ratio in promptu. Dum paratam inveniunt gazam & opulentiam (ex aliena opera) per totum habent, ingenerari necesse ex dudum præparato, nullam sui & suorum in præsens curam (nam quæ non peperit sibi quisque minus amat, cum proprius labor magis pensatur, alienus uti gratuitus, levius habetur) sed potius ex remissione curarum corruptelam, ut sit primum malus usus gazæ parentum, dein luxuria, tum insolentia, exinde aliorum contemptus, postmodum ve-

niat

niat (modo ſine vulnere) egeſtas.

44. Audaciſſimum quemque, plebe, beneficiis vince tibique obſtringe, dum ſenſeris, quibus capiatur, virtuoſos tamen & modeſtos, in amicitia interiori præponens, hi dum pro virtute agunt, rectum ſemper conſtanter, & ſincere faciunt, illi ſæpius inſoleſcunt, & modeſtiam in amicitia faceſſunt, nec debere ſe, ſed deberi ſibi totum volunt, devincies tamen tibi illos, *non ut proſint, ſed ne noceant*, imo prodeſſe poterunt pro tempore, ſi recte utaris. Argute in rem Vellejus (lib. II. hiſtor.) *Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Caſſium, in altero major vis, in altero virtus.*

45. Ab aſperioribus verbis cave, verum mollioribus utere, etiam non laudaturus, etiam reprehenſurus.

46. Negatio mollibus veſtita verbis, gratior eſt triſti moroſaque largitione.

47. Potius odia lenitate (humanitate admiſta) vincuntur, quam mutui odii pertinacia.

48. Itera-

48. Iterata beneficia fortius ſtringunt, velut repetita vincula fortius innectunt, ideo frequentia potius, quam magna confer, quo diutius dando ſufficias, nam vere homines, beneficiis paſſim utuntur, ceu floribus, tam diu gratis, quam diu recentibus, marceſcit eorum memoria, niſi ſæpius dando renovetur. Sæpe vero dare non ſufficias, ſi magna ſimul dederis. Deinde ſcias oportet, cariorem eſſe cuique modicam recompenſam, pro virtute & merito, magisque deberi gratiam exinde datori, quam quodvis magnum donum, in obvios petitores effuſum, hoc enim accipiendi modo, non ad virtutem noſtram, ſed ad fortunam, liberalitatemque conferentis, honos refertur, illi priori, utrumque ſimul penſatur, & munus, & quod majus eſt munere, virtus noſtræ æſtimatio, cujus eſſe quisque ſibi conſcius, & ab aliis penſari quam maximum cupis, vel ſecus improbari, graviter indolet. Immo

illo priori modo, est sæpius inconsiderata largitio, ne dicam effusa, prodigendi facilitas, mollis animi partus, hòc vero posteriore, dantis prudentia, vera liberalitas, & meritorum illecebra vocatur.

49. Haud firmam amicitiam aut diuturnam parari crede, quam dando retines, ni adhibeas, cum reverentia tui authoritatem. Vere ait ille. *Quis magnitudine munerum, non morum constantia amicos sibi parat, meretur magis, quam habet.* Cum enim satis acceperint, quantum opus habent, aut benefaciendo deficias exhaustus, vel saltem nisi avaræ exspectationi, magnitudine dandi sufficias, rejicient te, nec amplius curabunt. Fundamentum ergo parandæ & retinendæ amicitiæ penes virtutem & authoritatem morum (cum reverentia tui) penes, beneficia vero, & comitatem habebis, velut pro condimento tenacius retinendæ. Peccavit in eo Julius Cæsar, cum omnia petentibus

tibus amicis ex facili concederet, quæ aliquando prudenter recuſari poterant, unde plures amici eum confecerunt, quam inimici, quorum non expleverat ſpes inſatiabiles, tanta enim nonnullorum amicorum importunitas, ut quamvis multum acceperint, injuriæ tamen loco habeant, plus accipere potuiſſe, dum facilitate obtinendi, aſſueſcunt eſſe *petaces*. Idem in Galba reprehendit Tacitus (*Hiſtor. I.*) *Hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates, ipſa Galbæ facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu, & majore premio peccaretur*. Ignis, ambitio, non avaritia, nunquam dicunt ſatis, plus appoſueris? plus ſemper inflammantur. Cave ideo aſſuefacias amicos importunis petitionibus, obvia facilitate concedendi, potius nonnunquam petentibus humaniter recuſa, non quod præſtare nolis, ſed in aliam occaſionem differendo, ut diſſueſcant importunitati, *aſſueſiant repulſæ* rubo-

rem petitionis habituri, nec aliter istos *Petaces* vitabis, vel potius *instar generosorum equorum, amicos alendos non saginandos studebis*, obesi non tam expediti, verum segnes, ad tuum libitum ferendo labori.

50. Inde enascitur prudens monitum, ne amicos, tum domesticos clientes, quorum opera indiges, spe præmii in factum provoces, aut facere aliquid assuefacias, potius negotium propone, & operam amice require, ut pro necessitate officii factum aggrediantur, exsoluturi de sua virtute exspectationem. Si vero aliquid daturus es, non in recompensam offer, sed ex beneplacito, adjecta post præstitum opus mora, quod enim in recompensam datum est, non obligat in futurum accipientem, sed solvit debito recompensæ dantem.

51. Non tantum de amicis & clientibus dictum esto, sed de stipendiariis militibus, ne prudens Dux assuefaciat

milites

milites recompensæ, potius officia militaris virtutis & obsequii requirat, pœnam propositurus non facturis, quam præmium alacribus, quod offerendum tamen, sed ex insperato.

52. Qui rem bene habere vult, rei perficiendæ sit diligens curator, *potius in negotio, quam post negotium, malefacti operis severus exactor*, cum tamen res male facta manet, nec revocari potest, prodest quidem correctio in posterum, sed in præsens damnum habetur. Eo prope collimat *Tacitus* dum ait: *Præstat officiis* (seu negotiis) *non peccaturos præficere, quam punire cum magna fecerint.* Prout certe rem non aliter probe assequaris, quam si apte negotiis præficias non qui superiores, neve qui sunt inferiores, sed qui officio proportionati, & velut è condicto pares. Illi primi, officium commissum, infra capacitatem dignitatemque sui habebunt, illudque negligent, nec offerenti gratiam debebunt, sed potius of-

fendentur, judicio parvi muneris, velut contemptos se ægre ferentes, secus item inferiores, dum non sufficient muneri, rem agendam pessundabunt, ut judicii arguaris, qui imparibus agenda contulisti, volens tui ipsius deceptor, velut si Myoparoni piscatorio, classis navarchum præficias, aut obvio remigi, prægrandem quadriremem curandam si committas, hic per inertiam regendi, eam perdet, ille muneris vilitatem contemnet infra dignitatem habiturus. Vel perinde supervacaneum fiat, ac si magno pedi, parvum calceum induere contendas, vel secus toga virili, vestire infantem (onerandum potius, quam ut ornetur) velis, in hoc turpi excessu, in eo peccaturus defectu. Oportet igitur, secundum genium cujusque (prout in ártem agendi hanc aut illam natura inclinat) munera cuique committantur, non vero è contrario, Togata, viris bellicis, Provincialia, maritimis; ludicra, seriis & gravibus;

vibus; juridica tum forensia, ruralibus: amœna, tristibus: turbulenta pacatis; laboriosa delicatulis; regenda, obedire nisi & subesse aliis commode scientibus, intricata, non expeditis & hæsitantibus: Religiosa, politicis. Denique (reperito dico) parva ingeniis magnis, magna, parvis. Satis prudens in eo Tiberius, de quo Tacitus (VI. Annal.) *Poppæus Sabinus à Tiberio maximis provinciis impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.*

53. Quæ ratio non potest, sæpe tempus sanat, noli anxius esse, *verum tempus in consilium voca*, nonnulla difficiliora tempori, aut potius DEO, sananda permissurus. Sic ille apud Historicum: *Consilium cui impar erat fato permisit.* Non tamen fac desperabundus. *Sæpe meliori fortunæ, locum fecit adversa.*

54. Non qui res, sed magis qui tempora disponere scit, vel utrumque, rem

habet, recte autem disponit, qui bene dividit. *Ego & tempus, contra duos* Caroli V. Cæsaris dictum. Solus scit agere, qui tempore non nescit uti.

55. Cave morosos, qui momenta rerum trahunt in offensam sui, non aliud lucri ex talium convictu reportabis, nisi cum indignatione acerbitatem, dum sunt similes stomacho nauseabundo, qui etiam suavia male accipit & fastidit.

56. Minores virtutes affectum vulgi movent ad amorem, excelsa virtus, nisi magnorum movet intellectum, ad pensandum & æstimationem, hæc erga superiores necessario usurpanda, sed cum minoribus, nisi minorum virtutum usus, cum enim illi altas capere non possint, stupent verius eas, quam amant. Prout igitur cum magnis, aut minoribus res tibi, sic virtutem (utique omnium haud neglector) hanc aut illam, studiosius adhibebis, si sapis. (*Vide Notationes meas Politicas puncto XII.*)

57. Sem-

57. Semper cautus ſis, & haud fide.

58. Cave inimicos laudantes, *Nam quo incautius decipiant, palam laudant.* Immo cavebis amicos, placere nimium volentes & ſuſurrones.

59. Tuum ſecretum ſit clauſum, & niſi uni alicui, aut tibi ſoli, apertum; Sed cavendum, ne ſilente lingua vultus, oculi, ac cæteri geſtus loquantur, ut quod maxime celatum vis, in lucem protrahatur.

60. Dicto vulgari: *Male bene poſitum, ne moveas, ne fiat pejus.*

61. Affectus, inimicus bonæ rationi, qui cum non regit, regitur, neque te Ira, neque nimius Amor ducat, ſed mediocritate laborandum, niſi velis errare. Qui minus affectu habet, plus ex ratione.

62. Qui amat nimis quietem & ſeceſſum, qui breviloquentia gaudet, ad usque Affabilitatis Comitatisque defectum, qui Stoicum & grave ſupercilium gerit, moroſus dictorum facto-

rumque in alios censor, qui parce erogare cupit, qui facile dicto offenditur, nec scit (salva tamen gravitate & virtute) dissimulare multa: paucos amicos sibi parat, nec multum in populo potest; impossibile est, cum nemini te amicum dederis, dari tibi aliquem velle, aut si vis habere, necesse remittendum aliquid ex rigore, quod virtuti non contrariabitur, sed eam adornabit, sæpe virtutis legem falso putamus, cum potius vivendi morositas est.

63. Cauti aut nimis quieti, dum esse nonnulli volunt, otiosi fiunt, cum aggrediendo, terrentur difficilibus, vel cum non ex voto, res alias cadant, vel cum sibi (quæ recte fecisse conscii sunt) à malevolis succenseri, indigne ferunt, vel dum sunt agendo nimis scrupulosi nec plane resoluti, & leves offensas metuunt, quod mollis & ignavi verius, quam quietem appetentis animi signum est. Fateor, nihil agentium facta non improbari, non errant, dum nihil

agunt otiosi, velut apud Tacitum Hordeonius Flaccus, *Non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed pavidus, segnis, odiosus & secordia innocens; & Galba magis extra vitia, quam cum virtutibus, in quo cum segnitia esset, sapientia vocabantur.* Tales non habent inimicos, sed nec amicos quoque, dum negliguntur errare vero, dum nobis succenseri, aut offendi, uti hoc alienæ malignitatis, non autem nostri vitii, sic illud, prorsus humanum est, cum non qui minime errat, sed qui prompte erratum corrigit, & à casu intra virtutem assurgit, prudens est: Hominis actio, (dum hominis est) aliena prorsus ab errore esse non potest, Divina nisi errore vacua tamen à malitiosis, male intelliguntur, modo illud in homine laudatur, dum non confundi, sed prompte se recolligere, intra maguanimitatem sui, potens animus. Falluntur ideo, qui ab usu & tractatu rerum le-

vibus terrentur, ut recte succensuerit illis Justus Lipsius (Epist. 39. Cent. 2.). *Contemni à te humana gaudeo, quæ me quidem authore, pedibus etiam trahe, sed ita ut contemptus iste, ab alto quodam animo sit, non quo ipse se contemnat. Hoc modestiam aut sapientiam censes, jacere? nihil agere? ad nullum vitæ genus collineare? ignavia est; magnorum etiam sæpe ingeniorum pestis.* Subit enim (ut ille inquit) inertiæ ipsius quædam dulcedo, & invisa primo desidia, postremo amatur.

64. *Pro ultimo.* In gratiam cujusque prudentis & virtuosi Civis, adjiciendum putavi, ut si ad recta præcepta vitam moresque componat, & in altum agendarum rerum pro virtute contendat, fore ut incurrat in malignantium linguarum censuras, invidorum odia experturus; quæ plerumque virtutem exercere amant. Ne igitur acerbitate vir prudens confundatur, sed potius in partem melioris fortunæ trahat,

hat, certum argumentum magnitudinis habiturus, invideri ſibi, quam ut invideat, modo rectæ virtutis conſcius ſit; Continua obſervatione compertum, non poſſe magnorum Catalogo inferri, niſi qui prius aſperam invidiæ viam decurrat, aut dum eam calcaverit, tum vere fortunæ altioris gradus, ſubſtrui ſibi ab occulto fato ſperet. Non certa ſermonum acerbitas invehitur in vilem colonum, quia ſola ignobilitate & inertia ſecurus, quem per omnia ſors infima, ſemotum ab hominum fama, & tutum ab invidia facit, non invadit humilia tuguriola verum altas petit domos, aut potius eos exercet viros, qui extra abjectorum ſordes poſiti, in conſpicuo præclaram agunt vitam, ut vere dicatur. *Æmulam magnorum eſſe invidiam.* Velut altius noſter Tacitus. *Siniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculi ex bona fama, quam ex mala.* Si penitius introſpicere liceret intimum invidorum pectus; quidni vi-

deretur intus crudeliter laniatum, animus exesus, mens invidiæ curis decocta, ut potius cum loquuntur, aut de te sibi vindicant, potius de se ipsis graviores pœnas sumant, non in te verbo, sed in se continua magnitudinis meditatione sævituri. Illum tua generositas vexat, hunc in rebus gerendis gravitas arguit, aut morum pulchre composita venustas confundit, jam incipiendorum & agendorum prudentia, in contrarium nitendi æmulationi obluctatur. Plerumque vero magna fama in magnos & officiis degentes, *quos nobilitas, opes, honos, aut aliqua insignis claritudo; rumoribus objicit*, quem ergo miserum, & infra genua sua abjectum (nec supra pro virtute assurgentem) videre mallent, superbum & obliquæ virtutis clamant, non quia tu vere sis, sed quia illi animo ægri, nequam, malitiosi, majoris virtutis impatientes, ut eo ipso inferiores se agnoscant, dum invident. Ad rem meam sacer scriptor,

Invi-

Invidiam, portatilem infernum vocavit, ut quem invidum dixeris, vivum potius martyrem voces, & in horas morientem, nihilque pejus in pœnam optes, quam ut rectum facias, quod inimicus invideat: *utinam invidi ubique oculos haberent, ut omnium felicitate torquerentur.* Torquetur ſane quiſque invidus, cum alterius felicitas, ſui animi Tyrannis eſt, quod alterius fortunæ, gloriæve acceſſit, ſibi demptum putatur, aliorum affluentia, ſua macies, ſua fames, & cum magni eſſe non poſſint, nec cæteros malunt, in ſe nequam, in cæteros haud boni. Ergo ne queratur de invidis vir prudens, gaudeat potius, niſi malit vocari miſer, nec ſe altum ſtantem magis arbitretur, quam dum hoc malo jacet; Invidiæ ſimiles meteororum ignibus fatuis, qui ſequentem fugiunt, fugientem ſequuntur, ſic illæ, niſi non contemnenti nec conſcio propriæ virtutis, nocent, gaudeat (inquam) magnum ſibi ineſſe,

quod

quod invidorum oculos fodiat, mentem decoquat, animum compungat, ſibi in triumphum, æmulo in confuſionem. Senecæ ſuper hæc verbis uſurus. *Male de me loquuntur: faciunt non quod mereor, ſed quod ſolent, male loquuntur? bene neſciunt loqui, non judicio faciunt, verum morbo, non de me loquuntur, ſed de ſe. Moverer ſi de me Marcus Cato, ſi Lalius, ſi duo Scipiones loquerentur: nunc malis diſplicere laudari eſt, non poteſt ullam authoritatem habere ſententia, ubi qui damnandus eſt, ipſe damnat. Quibusdam canibus ſic innatum eſt, ut non pro feritate, ſed pro conſuetudine latrent*, dicam ultra, male de me loquuntur, ſed ipſi otioſi, *alienos labores è convivio ſecure proſpectantes*, & quos publica quies aliis laborantibus molliter habet; vel quod alibi dixi, ſæpe tibi repete, deſiderari ad majorem perfectionem virtutis, adverſarium habere, ut æque victus ſit adverſarium modeſte tuliſſe, ac alia re-

ctc

cte fecisse. Non igitur bonum eum judica, quemcunque aliorum dictis factisque obloquentem audieris; videsne aquas per se sapidas & dulces, qualem terram præterfluant? puram, amaram, sulfuream, salsam, lutulentam, ejus saporem purum, aut secus amarum, sulfureum, salsum, lutulentum, & male olentum sapere; Sic judicia nonnullorum de rebus bona sunt aut mala, prout animus, unde feruntur, Habent bonæ apes, unde suum mel ab acri urtica decoquant, araneis etiam rosa sui veneni materia, non quia rosa mala sed quia nisi venenum quærit aranea, Non igitur (quod sæpius suggero) conqueraris, non ferrum in ultionem posce, non exitium tibi obloquentibus medítere, si vir bonus es, quam eo stimulo in altum virtutis enitaris, plus quam satis honestissimæ & triumphalis vindictæ (si ea vindicta vocanda) dum tibi invidetur habiturus, unde quod maximum in humanis, virtute superabis invidiam,

vidiam, quæ non nisi bonæ virtutis constantia superatur, vi nunquam, sed ut potius incitetur. Sed cum omnia feceris, non semper eandem virtus in orbe habet æstimationem, in aliis eadem laudatur, in aliquibus non item. Ergone hodie non sunt viri, virtute, judicio, morum gravitate, agendique peritia Manliis, Scipionibus, Fabiis, cæterisque Romanorum & Græcorum magnis nominibus pares? Sunt omnino, verum seculi vitium, non virtutis defectus, ut non videantur, cum in ea tempora non inciderunt, quibus totum virtuti concedatur sine invidia, & locus & æstimatio, & præmia, *& agendi occasio*, verum potius illa, hominum malignitate compressa jacet, latetvè. Quid enim inter malitiosos possis? si corrigas? dum sunt mali passim, facile offendas multos, ideoque indignantur, si agere velis? invident, nec ideo juvant, immo studiose recte faciendum præpediunt, tenebras virtuti aliorum

inducere amantes, ne comparitione, ipſi prodantur, aut vileſcant. Priſca ætas ingenua erat, circa rectam ſimplicitatem, æquum habens virtutis intuitum, dum plures eſſent recti, quam in devia vitiorum abeuntes, neque ideo ſuperbia obſtitit, quo minus dictum conſiliorum meliorum ſequerentur, facile exinde ſe erigebat virtus in majus, cum ſeu ageres, penſaretur, ſeu adjutoribus & inſtrumentis agendi opus haberes, præſto adeſſent inter bonos, rectum volentes, aut quod velis, facere ſcientes. Facilius erat Scipioni, vigente militari virtute Romana, magnum Ducem pro Romanis agere, Annibalem vincere: Carthaginisque deprimere faſtum, & Africani nomen pro ſe mereri, cum tot haberet in exercitu ſcientes ordinum ductores, bello juſſorum *apta exequendo inſtrumenta,* quam ſi alias poſterioribus ſeculis, labente diſciplina, inter rudes, cohortium adminiſtros armis agendum aliquid veniret.

ret. Aut *Portio Catoni*, censoriam exercere erat promptum & reducere ad normam recti omnia, in urbe, in qua nondum per omnia adoleverat flagitium, & agendi licentia, quam ejus pronepoti *Catoni Uticensi*, cum ejus ætate prævaleret licentia, & ex opibus immensis fastus, tum insolentium turba. *Nullibi igitur minus possunt recta ingenia, quam si inter eos venerint, qui scioli, præsumptuosi, & insolentes, tum rudes, tum imperiti, pertinaces.* Exinde causa proxima est: In populari Republica concordiam vigere non posse, dum quisque præsumit audaculus, sciolusve nec alium sequi vult, aut primatum concedit meliori, verum sibi asserit insolenter, rem in diversa trahens, fœcunditatem ingeniorum nonnulli tunc vocant, cum potius agendi insolentia invalescit. *Ad concordiam vero necesse omnino: & uni duobusque concedatur, qui ex virtute praeant rectum acturi*, cæteri sine scrupulo & murmure

mure sequantur, immo juvent confidenter uniti, nec distrahant rem abeuntes in diversa, dum enim singuli præire volunt, universi confunduntur, Sed hæc obiter. Quantum vero ad famam & æstimationem Principum virtutis, evenit illis, velut quidam recte annotavit: *Tametsi unus aliquis Princeps, iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quam alius gloriosissime eam moderatus est, æque tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque naturas, æque probas esse contigerit.* Addam amplius, nihil magis vulgus, quam ordinem odit, mavultque malos dominos, modo sine ordine & in licentia, quam bonos experiri, modo sint extra ordinem, ad normamque legis & virtutis, tum per omnia modestiæ ne componantur; Exinde secus, malis Dominis, in subditos ars sola illecebrarum est per obliqua, ut cum aliquorum fortunas emungant, in alios pro insolentia

lentia sæviant, universorum libertatem per diversa aggrediantur, verbo tamen familiares sunt, & suaviloquio laborant, arte varia lenociniorum, fucum actioni inducere amantes, præsertim dum privata vitia, mutuas inter se insolentias, & scandala populo condonant, immo studiose connivent, in speciem licentiosæ libertatis, dum cuique malum esse, & insolescere in alium, impune licet. Sic versutorum, aut quoquo modo obliquorum amicitia, inescantur magis aliqui, quam eorum, qui ad virtutis legisque normam, se recte componunt, dum illis prioribus, libertas speciosa, & amœnitas convictus inest, hi pro virtute & modestia, tristiorem regulam vivendi, & morum quendam rigorem, inducunt, æstimantur quidem, sed non amantur. Sic illecebræ mundi, quæ *temporalia* viris spiritualibus vocantur, plures sectatores habent: quia lætiora sunt aspectu, & ab exteriori sensu pensantur, licet

exitu

exitu posthæc tristia, quam solidior virtus, cujus pretium & æstimatio, altiori menti subjacet. Ex eodem fonte (ad propositum ut redeam) *boni domini, apud malos pejus audiunt*, & nisi amissos vulgus agnoscit, feroque dolet, aut secus, mali æstimantur, dum illis populi sunt assuefacti, moribus, epulis, venatu, facilitate, luxuria, tum exercitiis conformes; vel ut Neronis vitia, haud minus adamaverat populus, quam virtutes aliorum veneraretur, & in Vitellio (idem observavit *Tacitus*) *studia populi tum exercitus, raro cuiquam bonis artibus quæsita perinde assuere, quam huic per ignaviam*: Quid mirum igitur? si ne Divina quidem vulgus probat, Moyses populum ex Ægypti servitute eductum, cum ordinatissime mollissimeque habet, mannæis de cœlo panibus, delicata coturnice dum pascit, periculis insuper, in manu Dei potenti, dum promptissime adest. *Portans populum in sinu, sicut portare solet nutrix infan-*

infantulum: *Murmuravit populus contra Moysem, dicens*: *Cur fecisti nos exire de Ægypto, utinam mortui essemus in terra Ægypti, in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones & cepa, & allia.* Causam rei scire placet? en cape; Moyses ad virtutis legem animos populi componebat, in Ægypto in corpora sæviebatur, hominum vero protervia, tristiorem esse modestiam virtutis & *correctivam* legem, dum intimum animum petit, quam corporis exteriorem servitutem, Ægyptus crassa carnium epula, & ignobiles delicias servilibus ingeniis obtrudebat, Moyses altiorem escam suppeditabat, & asserebat (sed non sine regula) libertatem, quorum nisi ingenui altiorisque mentis homines, sunt capaces, ingeniis absurdis & non intelligentibus, nisi quæ sensu exteriore pensantur, placent, præsentia minora minora dum intuentur (infascinati) futura majora negligunt, simulque obtrectant superioribus. Tamen

men univerſim, (ut verum fatear.) Invidiæ, ſermones vulgi, & acerbior cenſura, in principes viros, aut quoquo modo æſtimatos (præſertim qui admoneri per ſingulos nequeunt, tum in quos nulla poteſtas eſt) non obſit, ſed neceſſaria ut plurimum eſt idque communis boni cauſa, ſi enim immerito jactetur, prodeſt tamen, ne depraventur, qui boni ſunt, immo ad altiora calcar habent, velut præmoniti, dum intrò ſe (num verum ſit?) introſpiciunt, & ſimul *humanorum* admonentur, ſin vera eſt, in melius corrigit, vel ſaltem ne pejores evadamus, acerbitate aut metu majoris ignominiæ nos coërcet: *Merito conſtitutus eſt honor in opinione aliena, ut ſcilicet in metu ſimus, cumque actiones noſtræ ab aliorum dependent judicio, omnibus ſatis facere ſtudeamus: Etiam libertatis in Republica ſignum eſt, obtrectatio, in ea enim, quam tyrannus oppreſſam jam tenet, neutiquam permittitur.* (Didac.

Savedra Symb. XV.)

65. Ultimum monitorum illud esse debuerat, sed manum amoventi de tabula, en occurrit dictum, ore ab Ethnico, vere Catholico-politicum, tibi, alteri mihique mature sciendum. *Qui notus nimium vivit omnibus, ignotus moritur sibi.* Vel quod rectius Divus scriptor. *Qui vixit velut immemor DEI, moritur in fine tandem oblitus sui.* Felix vivit, qui medios inter negotiosi seculi dies & fortunæ blandimenta, furto sibi subducit horas, aut saltem extrema vitæ applicaturus DEO, explicatus sponte, ab humanorum curis, rectius illas deserturus ipse quam ut relinquatur invitus ab illis. *Minimum est quod restat vitæ seni decrepito* (Barthol. Gramondus lib. 2. Histor. Gall.) *quique Reipublicæ & amicis plane inutile est, annus unus & alter, quo victurum se sperat, multum æternitati valet, momento paratur æternitas, felix aut infortunata, qualem sibi quisque procurat.*

Non

Non immerito Seneca illud Senibus, humana nimis ſtudioſe diſponentibus, in multos velut annos victuris. *Nihil turpius eſt, quam ſenex vivere incipiens.* Pulchrum immo, dum vivimus ſenes, ſed mortui mundo, victuri tandem nobis, cum vivimus Deo.

A DEI nomine, incepi hæc monita, in eodem finivi, qui mihi rerum Alpha & Omega, tuisque actionibus, utinam ſit oportet, immo ſit neceſſe omnibus, dum vero ad eum, noſtra plene dirigentur, ut quid? (bonis) opus his aliorumque monitis, aut ſecus, quo magis à divinorum cogitatione & amore (quaſi ab ultimario ſummoque bono) recedimus, neque hæc, aut mille talia, ſatis ad cautionem, recteve agendum ſufficiant in doctrinam, etenim quo magis ſumus erronei circa eligendum verum bonum, plus in paſſiones animi incurrimus, & vario illidimur, quam ut narrari cautio poſſit, turbamus inquieti alios & turbamur viciſſim ab illis. Scire

enim, brevi compendio rem grandem, ſe oportet.

Commotiones ſeu *Paſſiones animi*, oriri ex *abſentia* aut *à præſentia boni*, ſit *veri*, ſit *opinativi*, per ſe autem verum & perfectum bonum, non eſt, niſi ſolus DEUS; nam reliqua bona ſunt ab hoc, vel propter hunc, id eſt, in hoc. Quæ autem extra hunc, ſunt tantum non ſolida, finita, tranſitoria, aut opinativa, vel falſa bona, prout cujusque opinio ex temporali ſibi ſtatuit, & ex appetitu falſo, immo, ſi penitius perpenderis, ſunt vere, ipſa mala; Ideoque poſt lapſum primi parentis, & poſt amiſſam originalem gratiam, (velut poſſeſſionem Dei, id eſt veri, ſummi & ultimarii Boni) paſſiones animi, non poſſunt non eſſe in honine, dum quieſcere non poteſt, ſed per hæc, aut illa vagatur, velut in via, quærit, invenit quodammodo, nec materialibus (*mentem habens immaterialem animumque*) plene ſatiatur, ſed irritatur verius, dum eſt ex-

tra

tra metam perfecti boni positus, adipisci vero, illud non potest, nisi (pro sorte meritorum) post emensam vitæ viam, occupet in visione DEUM, qui uti infinitus est, solus vastam & plane infinitam mentem hominis, sufficientissime implet, & perfectissime terminabit; Immo, in hac vita, qui magis DEUM animitus meditantur, minus de illicitis animi passionibus habent, ipsi quieti, dum falsi, opinativi, nec proportionati hominis animo boni contemptores, & incurii, meditatione Divinitatis, quasi in possessionem *veri Boni*, mature & ante tempus incipiunt involare: Atque hinc est, *materia & causa omnium Virtutum*, studio (qui est unicus finis humanæ voluntatis & actionum) habendi veri, summi & perfecti boni, aut secus, circa ejus absentiam, tum in eligendo errorem, aut malitiosam inconstantiam in quærendo, est causa commotionum & passionum animi, tum ex non domitis, *causa immo materia vitiorum.*

APPENDIX.

ICON

INGENIORUM.

Genera Ingeniorum (ſeu Animorum) varia ſeu BONA, ſeu MALA ſunt.

In genere BONORUM ponuntur.

INgenium Frugi, Rectum & Simplex, Reale, Probum (ſeu Integerrimum), Æquum (ſeu Amans Juſtitiæ) Apertum (ſeu Candidum vel Sincerum) Clarum. Ingenuum, Verax, Grave, Judicioſum, Solidum, Prudens, Validum ſeu Firmum, Conſtans & Stabile, vel Perſeverans. Tenax verbi, Infractum, Aſſiduum, Sedulum, Studioſum, Serium, Defæcatum, Maturum, Conſummatum, Sobrium, Practicum (ſeu Pragmaticum) Vivax (ſeu Vegetum) Erectum, Peræquale, Excellens. Penetrativum, Conſiderativum, In ſe retractum,

ctum, Profundum, Discretum (seu Discernens) Perspicax, seu res à longe, & ante tempus prospiciens. *Nec sciens fallere, nec falli se sinens*, Cautum, Vigilans, Providum (seu Circumspectum) Sagax (vel Solers) Expeditum (seu Promptum) Extra dilationes positum, *consultisque facta conjungens*, Sui compos, Recollectivum, Aptum & Habile, Industrium, Conceptuosum, Speculativum, Capax, Elegans, Castigatius, Efficax, Facundum, Politicum, Nobile, Dives & Fœcundum, Versatum, Laboriosum, Conabundum, Activum, Alacre, Indefessum, Generosum, Magnificum; seu Magnanimum, Animosum, Altum (seu Altioris spiritus) Cordatum (seu virile) Intrepidum; Æquanimum, Pacatum (vel Quietum, seu Mansuetum) Actione suave, Clemens, Commiserativum, Temperatum, Verecundum, Religiosum (aut quæ aliæ devoti animi dotes) Civile vel Urbanum; Populare, Benevolum

ſeu Benignum, Fidum, Lentum, Cunctabundum, Sedatum, Qualitativum, Frugale, Tractabile, Sociabile Come (ſeu Affabile) Morigerum, Liberale, Hoſpitale, Humanum, Amicabile, Amœnum, Feſtivum, Docile, Corrigibile, Concinnum, Recte compoſitum, ſeu Cultum vel Comptum, Moderatum, Sui potens, Amans Publici, *Univerſale*, mediocre Liberum, *Non dependens nec Obnoxium*.

Dictum pro genere bonorum ingeniorum erat ſatis, verum nulla feſtinatio, transgredi cogit mentionem Elogiorum, quibus arguto ſatis breviloquio *Vellejus Paterculus*, magnorum olim nominum viros (per diverſa genera virtutum & rectorum ingeniorum) paſſim decoravit. Vir in tantum laudandus, in quantum virtus intelligi poteſt. Nihil in vita ſua niſi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut ſenſit. Tantis adornatus virtutibus, quantas perfecta natura aut induſtria, & mortalis conditio

ditio recipere poteſt. Neque dicendus, neque ſilendus ſine cura. Viri, cujus operum & ingenii magnitudo, inſtar magnorum voluminum. Per omnia virtuti ſimillimus. Ita omnia ſimul, ita ſingula ex omnibus agens, tanquam expeditiſſimus ille tantorum negotiorum mole, huic uni negotio vacaret animus. Nunquam recte faciens, ut facere videretur, ſed quia aliter facere non poterat; Natus ad omnia, quæ rectè facienda ſunt. Vir ſeveritatis lætiſſimæ, hilaritatis, priſcæ, actu otioſo ſimillimus, Fœmina (nam & huic ſexui ſua quoque decora ſunt) nihil muliebre habens, præter corpus. Cujus potentiam nemo ſenſit, niſi aut levatione periculi, aut acceſſione dignitatis (*Vellejus Paterculus paſſim in Hiſtoria.*)

In genere Malorum ponuntur.

Ingenium Obliquum, Malignum (ſeu Malitioſum) vel Nequam, Cholericum (ſeu Iracundum) Igneum vel Ardens,

aut ſecus Tepidum, Imperioſum, Officii inſolens, in alios Inquies, & Abuſivum; aut ſecus, operæ tædio, vel inertia ſe ipſum conficiens; Acre, Violans, Trux, (ſeu Ferax) Flagrans (ſeu valde volens) Impatiens, Vehemens (ſeu Impetuoſum, Præceps, aut Concitatum) Deſperatum, Præcox, Cerebroſum, Inſociabile, Illiberale, Inclemens, Invidioſum, Zelotypum, Pertinax ſeu Obſtinatum, Protervum, Incredulum, Moroſum (ſeu Abſurdum, Sordidum, Subruſticum aut Inſulſum) Cynicum, Dubium ſeu Dubitativum, Conſternatum, Meticuloſum (vel Pavidum) Irreſolutum, Nullius auſus capax, Futuri ſocors, Ægrum, Ærumnoſum, Querulum, *cui nunquam bene*, Incurium (vel Negligens, ſeu Neglectim tranſitorieque agens) Perfunctorium, Oblivioſum, Impeditum (ſeu non Expeditum & Hæſitans) Inexplicatum, Involutum, Tædioſum ſeu Faſtidioſum, vel Nauſeabundum, Inexplebile,

plebile, Novicupidum, id eſt, *præſentium intolerans, mutationis avidum*, Curioſum, ſibi complacens (quod laborat Philautia) Jactabundum, Affectuoſum. Paſſionatum, Affectatum, Tumidum (ſeu Præſumptuoſum, Faſtuoſum, Ventoſum aut Arrogans) Pompaticum, Impendioſum, vel Sumptuoſum, Laudipetum, Inane, Vanum, (*quod facit tantum in ſpeciem, aut non ſolita penſat*) Ambitioſum, Æmulum, ſeu Æmulatorium, Oſtentativum, Sciolum, Fucatum, Exuberans, *verbis, geſtus aſpectivè magnificum, Rerum & ſolidæ mentis vacuum* [vel quod eſt totum in exterioribus & in lingua, *ad numerum niſi totum faciens*, aut ſi dicere licet, *Vano Stoicum*, tum Supercilioſum [Mendax, Suſurroneum, Dicax, [id eſt Garrulum, Clamoſum, Loquaculum, ſeu Vaniloquum, & Intemperantis linguæ; vel Sermonis inſolens, & immodicum, aut verbis nimium] Detrectatorium, ſeu Oblatrativum,

Impudens, Scommaticum [seu Conviciatorium, Satyricum, Aculeatum aut Cavillosum] Succensorium, Illusorium, Nugatorium, Argutulum, Joculatorium, [*visu amabile, facieque amœnum, intolerabile factis moribus*] Sugillatorium, Procax, Vexatorium, Insimulativum, Humile, Tenue, Abjectum, Pusillanime, Superstitiosum, Flagitiosum; Probrosum, Scandalosum, Impotens sui, Dissolutum, Prodigum, Luxuriosum, Voluptuarium, Delicatulum seu Deliciosum, Effœminatum, Seditiosum, Effrene, Inquies & Turbidum, seu Turbulentum, Incentorium, Suggestivum, Vecors, Insolens, Refractarium, Calcitrosum, Audaculum, Insanabile seu Incorrigibile. Perniciosum seu Exitiosum, Asperum, Immoderatum, Horarium, Ambulatorium, Mobile, Inconstans vel Instabile, Fluctuabundum, Vagabundum, Leve, Credulum, Fragile, Lubricum, Recidivum, Latebrosum,

ſum, Furtivum, Erroneum, Opinativum, *Alieni rimans & interpres, ſui obtegens*, Implicitum, Obſcurum, Criticum, Vertiginoſum, Veſanum, Fanaticum, Extenuativum, aut ſecus Exaggerativum, Exprobrativum, Mirabile, Varium, Phanaſticum, Ambagioſum, Chimericum, Intricatum, Labyrinthoſum, ambiguum (ſeu Anceps) Neutrale, Deceptorium aut Fallax, Infidum, Mille artifex [quod & Machiavelliſticum vocant] Velatæ aſtutiæ, ſeu paliatæ malitiæ, Mentitæ frontis & formæ, Captioſum, Impium, Iniquum, (ſeu injuſtum) Avarum, Parcum (ſeu Tenax) Subdolum, Privatipetum [*id eſt, in tantum hoc aut illud agens, vel non, tum amicitias colens, in quantum privatus reſpectus adeſt, aut ſe transferens, unde plus utilitatis ſperatur, amicitias utilitate probans.* Venale, Quæſtuoſum, *cui id æquum, Honeſtum, id ex publica libertate nihilque turpe quod fructuoſum*] Rapax, ſeu Alieni cupi-

dum, Effrons, Prævaricatorium, Falſarium, Hypocriticum, Simulativum, Sycophanticum, Infame, Perfidum, Verſatile, Injurioſum, Grave, Doloſum, Inſidioſum, Subaſtutum, Verſutum (ſeu Vafrum) Quodvis ſtruendi & deſtruendi artifex, Temerarium, Furioſum, Sævum, Efferum ſeu Tyrannicum, Vindicativum, Sanguinarium, Inexorabile, Contentioſum (vel Diſcors & Diſſidioſum) Rixoſum, Adverſum, Criminatorium, Suſpicax, Diffidens, Rimatorium, Indaginoſum, Subſtultum ſeu Fatuum, Intruſum, Adulatorium, Aſſentatorium, Importunum, Petax, Servile, Nimis placens (vulgo *Placentinum*) Effuſum, Immodicum, ſeu per omnia nimium, Fatigabile, Tardum (ſeu Pigrum, Deſidioſum vel Socors, & Operas fugiens) Procraſtinativum, negotio pendulum, Ignavum, Languidum, Effœtum (ſeu Expletum, Exhauſtum vel Enerve) Fractum, Otioſum, Molle (ſeu Infirmum) Reſpe-

ctivum,

ctivum, Hebes, Iners, (seu Imperitum vel Rude) Frivolum, Ineptum, Vulgare, *Impar nec Proportionatum suæ sortis, vel negotio* (aut secus) *supra sortem vel negotium.* Debile, Stupidum seu solidum, Obtusum, Incapax, Non intelligens, Confusum, Durum, Inhumanum, Tetricum, Distractum, Mistum, Suspectum, Omnium formarum, Nullius aut inferioris judicii, Unico verbo non satis exprimendum.

Dein generis INDIFFERENTIS sunt.

Ingeniosum, Officiosum seu Obsequiosum, Largum, Insinuativum, Acutum (seu Subtile) argutum, Discursivum, Lepidum, Facetum, Joviale, Familiare, Affectatæ simplicitatis, Illecebris potens, Seria jocis miscens, Demerendis hominibus gentium, Lautum, Facile (aut secus) Difficile, Domesticum, Solitarium (aut Segrex, vel Secessu gaudens) Melancholicum, Morum & vitæ contractioris) Triste, Austerum, *Omnibus Amicum, Nemini familiare,*

Recon-

Reconditum, Secretum, Arcanoſum, Circuitivum [id eſt, quod directe cavet aut veretur] Apprehenſivum, Meditabundum, Diſſimulativum, Coacti moris [*id eſt, quod non ad Naturalem libertatem Venuſtatemque, ſed velut coactos actus habet, nec ab intima virtute, ſed ab affectato artificio*] Moræ impatiens, Properum ſeu Feſtinans, Fervidum, Sollicitum, Sedentarium, Privatum, Taciturnum, Arcani capax, Scrupuloſum, Zeloſum, Rigidum, Indignabundum, Severum, Cenſorium, Negotioſum, Authoritativum, Priſci moris, Immobile, Stoicum, Sequax, Flexibile, Scholaſticum [*quod magis Scholam & curioſitates rationum, quam praxim ſapit*] ſibi Fidens, Securum, Audax, *cui nihil arduum, nihil ſupra ſpem, in obſtantia ruens*, Luctabundum, Satagens, Vaſtum, Extremum [id eſt, per intervalla in ſummo gradu boni aut mali, repentè ſibi contrarium] ſed hæc in indifferenti ponenda, prout in bo-

nam

nam aut malam partem agunt.

Alia igitur *Ingenia*, ex bono genere magis aut minus participant & ſunt bona aut meliora.

Alia merè ex genere malo, & ſunt peſſima.

Alia ex utroque ſimul; Prout verò minus ex malo, plus ex bono trahunt, (triſti enim privilegio fragilitatis humanæ, nemini ferè per omnia bonum eſſe licet) utcunque temperantur. Aut magis aut minus mala ſunt.

Demum: Alia *Ingenia* hominum. Dum quodvis genus vitii eruditè exercent, ex quavis planè virtute trahunt partem, miſtim, ſimul virtutis, aſtutiæ (*& actionis unico verbo non ſatis exprimendæ*) peritiſſimi artifices. Quo ſub pallio, facile rebus imponunt, ſunt verò omnium ingeniorum publicis privatisvè negotiis verſandis aſtutiſſima, ſimulque vivendo familiariſſima, non enim ſimplici ſtylo agendi rem transmittunt, ſed agunt totum ex arte, &

cum

cum condimento, obvia & ultrò lacessens (jocisque resperſa) ineſt comitas, ſolutior (ad familiaritatem) convictus, querulantibus & afflictis (notis atque ignotis) prompta condolentia, effuſa promiſſa, res vero, ipſaque largitio, admodum pauca, ſed niſi pro tempore amœna, & prius ante oſtentata, ideoque exſpectatione grata. Offenſarum deinde aperta diſſimulatio, aut joco eludens argutia, cum tamen ſenſim immineat, velut per incuriam vindicta, eò magis intimum amicum feriens, quo ſubtilius & ex occulto meditata, ut fere talia ingenia, *Univerſalia* vocaverim, niſi ſint in materia obliquorum. Nihil illis tentando magnum aut difficile, (ſed pari auſu, ſæpius vero neglectim, vel ut ſomnum & inertiam ſimulantes, *immo ſpecie jocantium magis, quam ſerio*) aggrediuntur, velut ſubjugatam materiam verſant, membratim excutiunt, per digitos tranſmittunt, principium, medium,

dium, finem, apte concordant & exſequuntur, aut ſecus pro arbitrio negligunt, explicant ſe familiariter, nec hærent, nec adverſis confunduntur. Cum vero obtrudunt falſas imagines virtutum, & ineſcant ſpecie boni, vitia liberius exercent, decipulis (Sirenarum adinſtar) ſine ſenſu plerosque involventes, ut non prius capi ſe ſentiant, quam dum ſunt, nec regreſſus amplius datur, ut rectè habeantur Ægyptiorum latronum more (apud Senecam) quos *Philiſtas* vocabant, *qui in amicitia ſpeciem, in hoc complectebatur, obvios, ut jugularent*, vel denique alias, ſunt, velut de quodam ait Tacitus: *Cui quamvis infami inerat induſtria: nec virtutibus, ut boni, ſed quomodo peſſimus quisque vitiis agendo volebat.* Talia ingeñia rarius tulit orbis, utique verum fatear, ætate mea, quæ vidi (inter) quæ novi, vix duo aſpexi.

Nec illud penſandis pro recta virtute ingenuis omittendum.

Per

Per *Excessum* aut *Defectum* boni, falsam speciem nobis imponi virtutis, idque pro defectu judicii; cum non probe dignoscere scimus, ex eoque fallimur, sæpe virtutem dictitantes, cum inest facto vitium, undè injuria fiat rectis, dum pravis ex falso, nomen virtutis, & laus adstruitur. Alibi sparsim; hic accumulatissime ponimus cautionem.

Pœna igitur & debita Castigatio, (seu *Justitia Correctiva & Pœnalis*) sæpe degenerat (*per Excessum ex Abusu*) in Severitatem nimiam, aut Sævitiem vel Crudelitatem, gravitatem, importunitatemque rigoris, immo in vindictam vel ultionem, aut ex præcipitantia in pressuram innocentiæ. *Justitia restitutiva* aut *Commutativa*, in gravamen indebitum, emunctionem fortunarum, circumventionem, extorsionem, & injuriam. *Amor æquitatis, aut titulus Patrocinii; tum Protectio, vel alias Innocentiæ suæ tum aliorum, aut injuria*

juria vel damni (immo quandoque legum, publicique boni) defensio aut Zelus, per excessum degenerat, in Prævaricationem (seu irritationem) causæ, ac ipsius legis, tum justitiæ, aut in ostentationem insolentem potestatis & potentiæ, aut in affectatum æquitatis titulum, alterius vero partis injuriam, gravamen, seu despectum ; Ex eoque in modum indebitum & inquietum agendi, tum in majorem recti ordinis [immo nonnunquam quietis mutuæ] irritationem, seu in exacerbationem conflictumque [prout potentes sunt] partim & publicas turbas; ut quandoque *respectu emergentium*, virtus dissimulationis [intra prudentiam adhibita] plus prosit, quam æquitatis prætensæ, aut actionis, nimius rigor scrupulus, & præcipitantia. *Usus summa potestatis*, degenerat per Excessum, in Insolentiam pro libitu agendo, Violationem jurium, ac post oppressionem. *Ordo debitus & potestas*, degenerat plerumque in Jusso-

rum

rum inſtitutorumque intolerabilem gravitatem aut rigorem ex eoque præcipitantem pœnam, & importuna verbera, immo nonnunquam, ex inconſiderata ordinatione, in majorem confuſionem ordinis & rerum. *Politica praxis, & neceſſaria legis regula*, in actionem Stoicam, aut Scholaſticam ratiocinationem, [tum intra diſcurſum, circa vero praxim] maximas. *Juſta potentia* in oppreſſionem aliorum, tum injuriam. *Ratio ſtatus* in nimium regendi rigorem, prætenſa jura Majeſtatis, & triſtem inquiſitionem. *Æqua tributa & ſubſidia belli*, in inſolentem Emunctionem ſubditorum, *Bona inſtituta, leges & crebra conſultatio*, per Exceſſum pariunt, Multiplicitatem edictorum (immo Levitatem & Contradictoria) ac deinde abuſum, juſſorumque contemtum. *Catholico-Politia*, per nimium rigorem & exceſſum, degenerat in preſſuram populi, ac poſt in *Sophiſto-Politiam*, & oblivionem con-

ſcientiæ

ſcientiæ *Libertas* in licentiam. *Maturior recollectio*, *Deliberatio & multa Conſilia* in mobilitatem ingenii, tum conſilii & facti, tam in Inconſtantiam; aut ſecus in majorem pertinaciam, vel animi obfirmationem in præconcepto, aut etiam tarditatem, unde agendi tempora, deliberando conſumantur. *Activitas & Fervor ſeu vivax animus tum mens ſeria vel Negotioſa*, *promptaque Actio*, in igneum [& inquietum] ſeu inſolentem genium, Factionem, Errores, Impetum, Exceſſivam iram, & pœnitendorum occaſionem. *Diſſimulatio*, degenerat per Exceſſum, in Reconditam iram, ex eoque Circumventionem, Fraudem, occulta molimina, & Vindictam, vel ſecus in oblivionem pertinentium aut incuriam.

Dicam ultra. *Liberalitas*, *Beneficentia ſeu Magnificentia*, per exceſſum ſeu abuſum, degenerat in prodigalitatem, aut profuſionem. *Virtutis præmium*, *ſeu juſtitia Diſtributiva*, *vel præmiativa*,

tiva, in Adulationis tum officiorum (quæ moſchum non ſudorem, aut pulverem redolent) recompenſam, vel in provocationem temerariæ cupidinis peracium (quibus poſtea dando non ſufficias, aut ſine offenſa negare non poſſis) ex obvia facilitate dandi. *Parſimonia, & Debitus (* fruendi aut diſpenſandi *) Ordo*, in Parcitatem. *Fortunarum licitum augmentum, & Frugalis, modicusque bonorum uſus*, in Avaritiam, & Invidiam alienæ fortunæ, tum affluentia. *Affluentia, rectaque bonorum fruitio*, degenerat ex abuſu, in Oſtentationem aut Luxum, vel inanium ſtudium, ex eoque occaſionem defectus, immo (per decoctionem bonorum) inopiæ. *Juſtus petendi & habendi prætextus*, per exceſſum degenerat, in aſtutas inventiones, in quietam actionem, appetentiam alieni, importunitatem, ſeu inſolentiam petitionis, & inſtantiæ, circumventionem, impoſturas, uſurpationem, tum rapturam,

ram, *Licitum acceptum aut munera*, per excessum (immo per actus frequentatos) degenerat, in Inverecundiam accipiendi, deinde amicitiæ & servilis obsequii (tum conscientiæ ac denique veritatis) venundationem, tum in appetendi abusum, immo in corruptionem virtutis, *Magnificentia* in Superbiam & Profusionem inutilem, vel superfluorum (immo quandoque difficilium, ne dicam impossibilem) conatum, & sua prompte perdendi studium. *Innocentiæ excusatio*, per excessum degenerat in praxim evadendi, fallacias, vel artificiosum effugium (quod vulgus vocat astutam inventionem:) *Accusatio justa, seu petitio, justitiæ*, degenerat per excessum in malignantem, imponendi scientiam & mendacia.

Deinde *Morum amœnitas*, degenerat per excessum in Levitatem. *Conversandi amor & Hilaritatis (seu Festivitatis) studium*, in Petulantiam, imò quandoque in otiosam vitam, Propi-

 natio-

nationem, ac post Dissolutionem linguæ, actionis, & in honestatem vel quales otii ab fonte emanant malorum rivi. *Affabilitas & promptitudo sermonis, tum Urbanitas*, in Affectatam actionem, Insolentiam, importunitatemque verborum, seu loquacitatem. Deinde, in Diffamationem, imo in levitatem responsi, ex eoque occasionem, ut emergant pœnitentia. *Sinceritas verborum & Actionis, Confidentia, tum candor, Ingenuitas & Apertus animus*, in Propalationem tacendorum, & impatientiam secreti, tum in proditionem sui (& aliorum, rerumque) incautam, & in occasionem emersuri damni, aut in meram garrulitatem, immo in facilitatem nimiam, & levitatem actionis. *Promptitudo Amicitiæ*, habet excessum, Actionis levitatem, aut facilitatem cujuscunque obviæ amicitiæ, tum Effusos & nimium apertos, in speciem sinceritatis actus, ex eoque Instabilitatem, seu Inconstantiam,

tiam. *Officii tum obsequii promptitudo, Alacritas, aut Diligentia*, degenerat in Intrusionem, tum importunitatem, & parit lassitudinem, dein levitatem conciliat, immo parit mutabilitatem, aut amorem quæstus, ut illuc amicitia transferatur, unde plus utilitatis speratur [vel ut alibi diximus, *Facetia, Affabilitas aut Jocositas*, parit cum excessum Importunos sermones, Dicacitatem, scommata, Vexationem, Diffamationem, seu Obtrectationem, & Sugillationem rerum, aut plerumque mendacia, dein parit Levitatem. *Amicitiæ sinceritas & Confidentia* degenerat in nimiam familiaritatem, ex eoque contemptum, vel alias [sub prætextu confidentia] degenerat in Insolentiam dicti aut actionis fallacias, injuriam, ex eoque jurgia, tum offensas. *Verecundia, Mansuetudo*, [seu dicti, aut facti, usûsque fortunarum] *Modestia*, in Abjectam humilitatem, & cultus indecentiam, Incivilitatem, immò in sui post-

habitionem, seu vilipendium, tum quandoque in meticulositatem, seu pusillanimitatem. *Debitum officii, seu honor in alios*, degenerat per excessum, in Servilitatem, aut turpem dependentiam, & de rebus sensum, non qualem recta ratio aut ingenuitas dictat, sed qualis inspiratur, tum in animi abjectionem, aut in deforme obsequium, nec ingenuam adulationem, sui vero ipsius contemptum, seu prostitutionem honoris, immo nonnunquam in politicam hypocrisin, *Authoritas tum honor debitus sui, aut Gravitas*, deinde (quod proximum est.) *Justa petitio promotionis, præfecturam, Officii, tituli* per excessum degenerat, in turpem Ambitum, Superbiam, præsumptionem, Factiones, Factum, Æmulationem, Æqualitatis odium, seu (nonnunquam in Incivilitatem ex aliorum contemptu, vel quidquid alicui accessurum in melius) Invidiam, imo destructionem; Superfluum vero sui cultum, formularum

rum exigendarum, morositatem & nimium scrupulum, immo (ut affatim fastuosis suppetat impensis) degenerat in Avaritiam, & oppressionem quoquomodo minorum, tum injuriam, ne dicam in publicas turbas, velut superbiæ malum, multa cognata vitia post se trahit, privatim & in publicum.

Addam super hæc. *Benevolentia vel Bonitas, seu promptitudo*, degenerat per Excessum, in Facilitatem nimiam ex Improvidentia, aut in actionis (promissorumque) levitatem, & sermonis, seu in actus incautos & incurios (quod simplicitatem, immo quandoque *stupiditatem* vulgus vocat) *Bonus pro æquitate Zelus, aut debita in contraria indignatio: Dein Prætextu servandi ordinis Rigor, Fervor & Austeritas*, degenerat in Iram excessivam, Affectum aut importunum ardorem, seu flagrantiam, & Inquietudinem mentis, modumque indebitum agendi. *Clementia, Commiseratio, & ex eo prætensum Patrocinium,*

in Indulgentiam nimiam & Impunitatem, immo Incentivum ulterioris malitiæ. *Benignitas aut teneritudo affectus* in Mollitiem animi. *Necessitas*, (quoad corpus) in nimiam ejus mollitiem & superfluorum curam, tum appetentiam. *Recta suæ virtutis conscientia*, *& elegantia attributorum*, in Philautiam, complacentiam sui, aut Jactantiam. *Generositas animi*, prout huic vel alteri virtuti, aut simul pluribus annexa est (nam sola, præsertim sine heroicis virtutibus animo inesse nequit) degenerat diversimodè in Excessum actionis & Insolentiam, Impudentiam & prostitutionem famæ, aut denique (*ex elatiore rerum contemptu*) degenerat, in pertinentium incuriam, vel prout, per diversa generum vitiorum, aut excessum virtutum, passim hic suggestum habes. *Religio vel Pietas*, in superstitionem. *Probitas*, *pietas aperta & titulus Virtutis*, in Hypocrisin. *Quis*, *Modestia*, *tum animi tranquillitas*, *& laxamen-*
tum,

tum, aut prætextu requiei cessatio, in Ignaviam, Desidiam, Tepidas actiones, & amorem otii, aut in Incivilitatem, vel Solitariam & insociabilem vitam. *Taciturnitas*, in Reticentiam opportunorum. *Timida conscientia*, in inanem scrupulum. *Justus dolor animi, aut multa rerum consideratio*, degenerat in Mœstitiam, seu Mentis angorem, Impatientiam, indignationem, Iram Excessivam, Abominationem rei vel personarum, & indebitam actionem, aut denique furorem.

Demùm *Audacia tum animositas vel Magnanimitas*, per excessum seu Abusum, degenerat, in Temeritatem aut furiosam actionem, tùm periculi evidentis [immò quandoque personarum] ex nimia sui fiducia contemptum, aut rerum impossibilium supra vires conatum, & ex eo levitatem, vel in impudentiam actionis, aut in inconsideratum impetum agendi. Deinde in falsam præsumptamque audaciam, seu despera-

ſperationem. *Securitas* in Summam incuriam, aut negligentiam, & contemptum alieni conſilii. *Fortitudo* degenerat per Exceſſum, in Impetuoſitatem, aut Ferociam. *Juſtum bellum* vel *Belligeratio* degenerat in inſolentiam irritandi, aut temeritatem, flagitia, devaſtationem, protractionem, aut carnificinam, inutilem alieni uſurpationem & rapinam, vel rabioſam ultionem, aut quæ alia triſtis ejus partus proles. *Perſpicacitas, licita cautio aut circumſpectio, tum Conſcientia alicujus defectus,* in Reſpectum nimium, Diffidentiam, Vanas ſuſpiciones, Deſponſionem ſeu Abjectionem animi, Credulitatem nimiam, reconditam mentem, inanemque timorem, ſeu puſillanimitatem; aut nonnunquam in ignavam deſperationem. *Conſtantia & ſtabilitas, vel infractus animus, ſeu robur animi,* per exceſſum degenerat in Pertinaciam. *Celeritas tum properantia ſeu Activitas* in præcipitantiam aut Impatientiam moræ,

dein

dein in Inanimadvertiam, occaſionem (immo accelerationem) mali aut contemptum conſiderandorum, & incuriam, ac poſt damnum. *Cunctatio*, degenerat per exceſſum, in Tarditatem, Amiſſionem occaſionum, tum in Ignaviam. *Cautio induſtrioſa, vel prævidendi prudentia*, in Aſtutiam, Fallacias. Verſutiam & Dolum. *Veritas Propoſitionis, ſeu Narrationis, aut Dictorum prudentia*, in Contentionem. Pertinaciam ſermonis, ac dicacitatem ſuperfluam, deinde in Impugnationem oppoſitæ veritatis, ſeu affectatam deſtructionem illationis, loquendo nonnunquam, magis ex alieno inſtinctu & arbitrio, tam pro aucupanda gratia, quam pro veritate. *Veritas correctiva, aut debita reprehenſio, tum Cenſura*, degenerat per Exceſſum, in Importunitatem dicti, Diffamationem, Exprobrationem moroſam, tum exacerbationem & offenſas. *Prudentia ratiocinandi aut Diſcurſus*, per exceſſum parit Garrulitatem,

aut Oſtentationem, & Inſolentiam dictorum, fucatos ſermones, frivolas probationes, & verborum rationumque pigmenta. *Studia & artes*, Curioſitatem, quæſtionem, pruritum diſputandi & contentionis, tum importunas novitates. *Scientia & Experientia*, degenerat plerumque in nimiam ſui confidentiam & præſumptionem prudentiæ, alieni conſilii rationisque contemptum, & ultimo habet, Confuſionem.

Ac deinceps.

Ex defectu virtutum, vitia ſunt, Ideoque aliud eſt *rectè agere* vel *eſſe prudentem agendo*, aliud agere feliciter ex ſucceſſu, ſcire incipere & tentare leviter, aut trahere tantum: Immo ſecus, agere neglectim & metuenter, vel denique per audientiam & pro impetu animi, ignoranter inquietare actiones, irritare, vexare, & confundere materias. Aliud *Probè* (*dicto facto*) *expedire*

dire tum Adimplere, *vel alias*, *Respondere directe*, Aliud Eludere. Aliud est *Esse scientem*, aliud Sciolum. Aliud *Esse audacem*, aliud Audaculum. Aliud est, *Esse in aliquo genere Virtutis*, aliud sibi videri, aut haberi velle affectate. Aliud est *Dolore*, *veteri*, *vel agere aliquid filialiter*, *id est*, *pro virtutis amore*, aliud pro servili pavore, impulsu, aut respectu, seu pro formidine pœnæ. Aliud *Esse Amicum rectum*, *Constantem*, *Promptum*, aliud agere Adulatorem, Assentatorem, Hypocriticum, verbo effusum, levemque realitate vacuum, Intrusum, mensæ asseclam, mentitæ frontis, Sycophantam, Cortesanum, Susurronem, Obsequiosum, tuæ fortunæ (immo sui causa) non tui amicum, vel potius magis familiarem, quam amicum, visu amabilem, re ipsa subdolum, Aliud *Exequi aut esse in re*, *tum spe certa vel praxi*, aliud esse tantum intra verba, promissave; tum discursum, aut intra fallacia omnia ex

futuro eventu. Aliud eſt, *Nolle ſponte ceſſare, quieſcere, aut ſibi conſulto* temperare, aliud deficere; otiari, vel planè non poſſe; velut argute Seneca: *Nolle, in cauſa eſt, non poſſe, prætenditur.* Aliud eſt, *Conſilium petere*, aliud vexare, tentare, aut expiſcare tantum, ſeu quærere placentia & aſſenſum, velleque decipi. Aliud *Conſilium dare*, atque aliud materias irritare, eludere, immò nonnunquam ſuavia innuendo (aut vera omittendo) adulari, aſſentiri, rebusque illudere & denique fallere. Aliud *Habere juſtam agendi cauſam*, aliud Habere affectatum prætextum. Aliud eſt, *Facere quod eſt virtutis & eſſe realiter bonum*, aliud Ceſſare à malo, & eſſe tantum non malum, velut ille de Galba: *Magis extra vitia, quam cum virtutibus.* Aliud eſt, *Eſſe diſcretum (ut vulgus communiter Officioſitatem Politicorum, ſeu Promptitudinem vocat)* aliud oblitum ſui, & ſuorum, eſſe planè rerum incurium,

curium, mollem, & nimia familiaritate, peccare. Aliud est *Esse eloquentem aut persuadendo fortem*: aliud esse affectate loquaculum, pigmentis verborum & coloribus ludere, imponendo rebus aliis, dein alios per astutiam & Sophismata eludendo, (tum prout conducit, amplificando, extenuando, obtegendo) falsa statuere, proba invertere, personas denique, resque fallere. Vel si quæ dantur, aut rectius dici possunt alia.

Exinde, pro insolentia ingenii, plerumque vitiis, nomina virtutum imponimus, aut secus per malignitatem, vitiorum nomina, adstruimus virtuti, quod necesse (tecto ingeniorum virtutisque pensatori) cavendum.

(o)

Hinc proximum dicere

TRIPLEX POLITICORUM GENUS.

I.

SUnt *Catholici Politici.* Qui rationes ſtatus & artes agendi, ad Regulam conſcientiæ vocant, aut quod extra ſit, utile, ſecurum, laudabile, æque illicitum putant, candidæ mentis, nec ancipites, aut ex ſimulato captioſi, cauti tamen & prudentes. Horum actiones, apud verſatos præſertim & obliquos (quibus occaſio faciendi pro juſtitia eſt, & niſi dicta circuitiva, factaque arcanoſa non aperta, ſed obliqua, tum involuta placent) ruditatis notam ferunt, verum Deus illis, uti rectis, aperte favet, & ſupra media humana ſuccurrit, ut plus ſolidiusque poſſint, quam alii.

2. *Stoico-*

2. *Stoico-Politici sunt.* Qui inter honesti regulam, quidquid agendum sit; actum quidem volunt, sed cum ad Stoicum rigorem se componunt, & cuncta vocant, nihilque casui, tempori, & rebus condonant, Morosi aut *Scholastici* Politici sunt potius, quam prudentes & Practici. Nec sanant aut componunt res, sed materias irritant sæpius, tristes aspectu, contracta fronte, facie suspensi, non ad Civilem commitatem, sed velut ex Cathedra, totum agentes, rapiunt res agendas, non reprehendunt, urgent non amant, nec etiam amantur.

3. *Sophisto-Politici.* Qui res agendi, fallaciis refertas habent acerbitatem factorum, jocis eludentes, seu obtegentes suaviloquio, virtutis tum amicitiæ larvam induunt, quo malignius noceant, post rem privatam cuncta ponentes, non verbo stant, non scripto, sed totum ad suum sensum detorquent, licita, illicita, pari studio involvunt,

eoque

eoque magis ſuſpecti, quo plus diſſimulationem inter rem agunt, ex tacito magis metuendi. Cave (ſuadeam) hos, ſed vix per ſummam prudentiam caveas. Tales plerumque ſuis artibus ſe ipſos involvunt, læta rerum exordia, ſed triſtem eventum habent. Documentis quid opus? Conſenuit orbis, nec alium illicitorum, quam triſtem vidit exitum, ſola virtus æterna manet, concutitur illa, ſed non frangitur.

Quantum genus Politicorum aſſignari poteſt, qui ſunt Intermedii, de his judicium non fero, Infer *Lector*, libenter audiam, nec inficiabor.

Hæc mea Catholico-Politicam loquuntur, & ſuadent Lectori.

Laus Uni in SS. Trinitate DEO.

F I N I S.